

**Masterproef
Politieke Communicatie**

Fernando Lugo: Van priester tot president
Outsiders en neopoolisten in Latijns-Amerika: een case studie

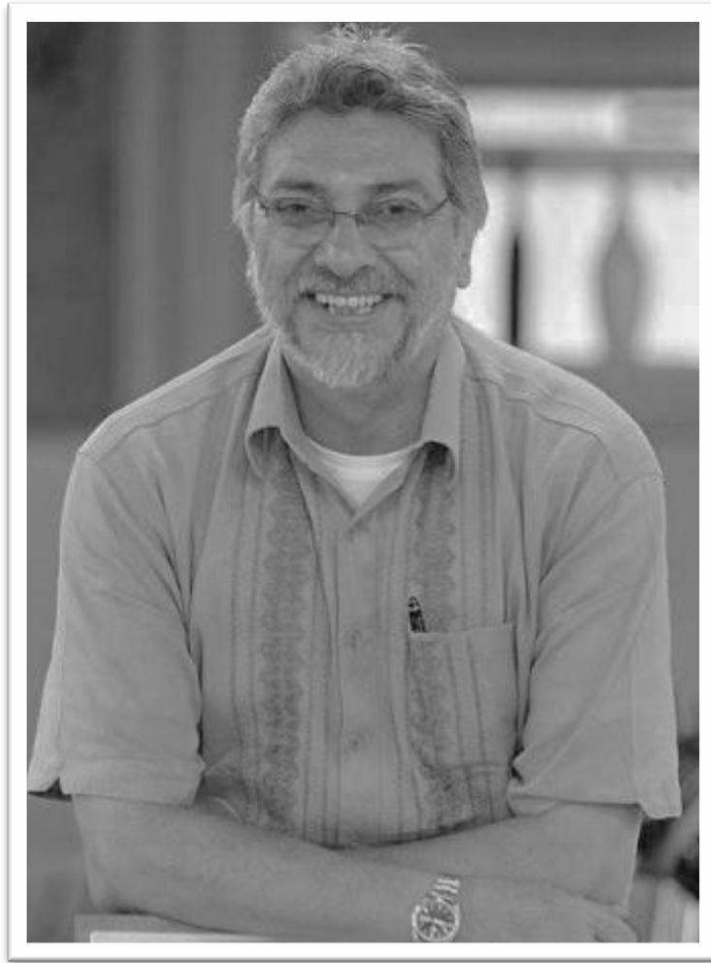
Magali Van der Jeught

Promotor: Prof. Dr. Thijssen Peter
Verslaggever: Prof. De Landtsheer Christ'1

Master Politieke Communicatie (www.politiekecommunicatie.be)
Rolnummer studente 20091957
Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen
Academiejaar 2010-2011.

Masterproef Politieke Communicatie
Universiteit Antwerpen

Fernando Lugo: Van priester tot president

Outsiders en neopopulisten in Latijns Amerika: een case studie

Magali Van der Jeught

20091957

WOORD VOORAF

*“Nobody can go back and start a new beginning;
but anyone can start today and make a new ending.”*

-Maria Robinson-

Deze thesis is voor mij een conclusie en een inleiding; het einde van een hoofdstuk en het begin van een nieuw, een droom die in vervulling ging en inspiratie tot veel nieuwe dromen.

Ik heb hier maandenlang, misschien zelfs jarenlang, naar uit gekeken en nu mag ik het eindelijk doen: bedanken! Want dromen vervullen doe je niet alleen en zonder de steun en vooral het geloof van heel veel mensen had ik dit nooit kunnen verwezenlijken.

Allereerst wil ik mijn familie bedanken. Papa, Isabelle, Anouk en Justine, bedankt om er altijd te zijn, om momenten van grote paniek met een lach te laten voorbijaan en vooral meer dan ooit bedankt om mij altijd te steunen in al mijn ambities en zotte dromen. Bedankt ook aan mijn mama, ik weet dat je er altijd ergens bent. En in moeilijke momenten heb ik meer dan eens je hand op mijn schouder gevoeld. Ik hou van jullie! Bedankt ook aan al mijn Belgische vrienden, voor de gezellige babbel als ik het even niet meer zag zitten, een snelle koffie om te ontspannen en de vele uren lachplezier. En ten slotte bedankt aan Tom, mijn steun en toeverlaat. Bedankt om er altijd te zijn, mij te verdragen op momenten dat de stress het overnam en mij ondanks alles te steunen en te laten gaan. Jullie hebben één voor één hoofdrollen gespeeld in dit hoofdstuk en ik ga jullie missen! !

Een hele dikke *gracias* ook aan de familie Zavala. Ik ben zo trots om deel te mogen uitmaken van jullie unieke gezin. Bedankt om mij op te vangen en thuis te laten voelen, mij te leren relativeren en ontspannen, bedankt ook voor alles wat jullie gedaan hebben om mijn thesis tot een goed einde te brengen. En Paraguayaanse vrienden, nieuwe en vooral oude, zonder jullie was dit nooit gelukt. Ik ben zo dankbaar voor de drie maanden die ik weer met jullie heb mogen doorbrengen, voor de vijf jaar onvoorwaardelijke vriendschap, en voor de vele mooie tijden die ons samen nog te wachten staan.

Universiteit Antwerpen, VLIR-UOS en vooral professor Peter Thijssen, zonder jullie had ik deze thesis nooit kunnen schrijven, was ik nooit opnieuw in Paraguay geraakt, had ik nooit zo veel bijgeleerd. Bedankt voor alle kansen die jullie mij hebben gegeven. Hetzelfde geldt voor de Universidad Catolica de Asuncion, el Centro de Politicas Publicas en alle medewerkers, Camilo Filartiga, professor Simon en Luis Sandoval, professor Resk, Carlos Becker, Mili Maidena en Sebastian Acha, jullie hulp was van onschatbare waarde voor mij. En ik kijk er naar uit in de toekomst verder met jullie samen te werken.

Los van de academische waarde van deze thesis, hoop ik dat ze vooral uitblinkt door de passie waarmee ze geschreven is. Een passie voor een land dat nog té vaak vergeten en vooral onderschat wordt. Als ik iets terug kan doen voor alle vreugde en geluk die je mij hebt gegeven, Paraguay, dan hoop ik dat ik je met dit werk duidelijk op de kaart kan zetten.

Veel leesplezier,

Magali Van der Jeught

9 juni 2011

ABSTRACT

Fernando Lugo: van priester tot president. Neopopulisme en outsiders in Latijns-Amerika

De laatste jaren krijgt Latijns-Amerika heel wat wetenschappelijke aandacht; de hele regio maakt een kwinkslag naar links, steeds meer outsiders stellen zich kandidaat in presidentsverkiezingen en winnen, en tot slot de heropleving van het populisme, ook wel het neopopulisme genoemd. In dit werk wil ik de vele theorieën toetsen aan de realiteit. Hiervoor gebruik ik de case van Fernando Lugo; ex-bisschop in 2008 verkozen tot president van Paraguay.

In het eerste deel van mijn thesis heb ik het over de concepten neopopulisme en outsiders. Met behulp van voorbeelden en bestaande literatuur over het thema ga ik op zoek naar een definitie, factoren die de opkomst van outsiders beïnvloeden (vb. zwak partijstelsel) en gevolgen voor de democratie wanneer een neopopulist/outsider aan de macht komt (vb. de executieve macht is minder efficiënt omdat de president geen politieke ervaring heeft).

In het tweede deel van dit werk pas ik al deze theorieën toe op de case Fernando Lugo. Is Lugo een populistische leider zoals vele andere in Latijns-Amerika, of zijn er verschillen? Waarom slaagde net hij erin het machtsblok van de Colorado's te doorbreken? Waren alle factoren in het voordeel van outsiders aanwezig? En, ten slotte, wat zijn de gevolgen voor een land wanneer een priester zonder enige politieke ervaring president wordt? Met dit werk hoop ik bewijzen en voorbeelden te vinden voor de vele theorieën over outsiders in de politiek.

INHOUDSOPGAVE

Woord vooraf	2
Abstract	4
Inhoudsopgave	5
Lijst partijen en afkortingen	7
I. INLEIDING	
1. Aanleiding	8
2. Probleemstelling en onderzoeksvraag	8
3. Belang van het onderzoek	9
3.1 Wetenschappelijk belang	9
3.2 Maatschappelijk belang	9
4. Methode en data	10
5. Opbouw	12
II. THEORETISH KADER	
1. Outsiders en (neo)populisme in Latijns-Amerika	12
1.1 Outsiders in Latijns-Amerikaanse presidentsverkiezingen	12
1.1.1 Concept outsider	12
1.2 (Neo)populisme in Latijns-Amerika	14
1.2.1 Populisme in Latijns-Amerika	15
1.2.2 Juan Peron	16
1.2.3 Geef mij een balkon en ik word president	16
1.2.4 Meer Mussolini dan Marx?	18
1.2.5 De heropleving van het populus: neopopulisme	19
1.2.6 Werkdefinitie neopopulisme	21
2. Oorzaken en gevolgen	22
2.1 Waarom kiezen voor een outsider?	22
2.1.1 Socio-economische voorwaarden	23
2.1.2 Institutionele voorwaarden	24
2.2 Gevolgen van outsiders aan de macht	26
III. DE CASE FERNANDO LUGO	
1. De aanloop naar de verkiezingen van 2008	28
1.1 “Nicanor leugenaar”	28
1.2 “Paraguay is het beu”	29
1.3 “Wat de bisschop zegt is waar”	29
1.4 “Ik geloof “	30
2. Waarom is Fernando Lugo verkozen?	31
2.1 Socio-economische voorwaarden	33
2.1.1 Economische crisis	33
2.1.2 Val partijstelsel	35
2.1.3 Vertrouwenscrisis en corruptie	37
2.2 Institutionele voorwaarden	39
2.2.1 Kiessysteem in twee rondes	39
2.2.2 Al dan niet samenvallende verkiezingen	39
2.2.3 Mogelijkheid tot herverkiezing	40
2.2.4 Verplicht stemmen	40
2.3 Besluit	41

3.	De regering Lugo. Gevolgen van outsiders aan de macht	41
3.1	Presidentiële onmacht	42
3.2	De alliantie valt uiteen	44
3.3	Deel van de grote linkse beweging?	45
3.4	Gevaar voor staatsgreep?	45
3.5	Ex-bisschop maar geen heilige	46
3.6	Gemeenteraadsverkiezingen 2010	47
3.7	Besluit	48
4.	Presidentsverkiezingen 2013	49
5.	Besluit	50
IV.	CONCLUSIE	51
V.	BIJLAGEN	
1.	Korte voorstelling Paraguay	54
2.	Overzicht interviews	56
3.	Interview Simon	60
4.	Interview Osori	63
5.	Interview Filizzola	67
6.	Interview Ortiz	72
7.	Interview Resk	79
8.	Interview Acha	84
VI.	BIBLIOGRAFIE	94

LIJST PARTIJEN EN AFKORTINGEN

ANR	Asociacion Nacional Republica (= Colorados)
APC	Alianza Patriotica para el Cambio
BSyP	Bloque Social y Popular (*)
MPC	Movimiento de Participacion Ciudadana (*)
PDC	Partido Democrata Cristiano (*)
PDP	Partido Democratico Progresista (*)
PEN	Partido Encuentro Nacional(*)
PFA	Partido Frente Amplio (*)
PLRA	Partido Liberal Radical Autentico (*)
PMS	Partido del Movimiento al Socialismo (*)
PPQ	Partido Patria Querida
PPS	Partido Pais Solidario (*)
PPT	Partido Popular Tekojoja (*)
PRF	Partido Revolucionario Febrerista (*)
UNACE	Partido Union Nacional de Ciudadanos Eticos

(*) deze partijen vormden samen de APC in 2008

I. INLEIDING

1. Aanleiding

29 maart 2006 - “*El pueblo, unido, jamás será vencido!!*” (“Het volk, verenigd, zal nooit verslagen worden”). Met meer dan 40 000 waren ze naar de hoofdstad, Asunción, gekomen. Ze bezetten alle pleinen, droegen Paraguayaanse vlaggen en grote spandoeken, en ze schreeuwden het uit. De boodschap was duidelijk; het geduld van de Paraguayanen was op.

En daar stond ik dan als 18-jarige uitwisselingsstudente, tussen een massa boze actievoerders. Vrienden en familie fluisterden mij in “*Nicanor Ijapu*”, Guarani voor “Nicanor is een leugenaar”. Ik schreeuwde mee, ook al had ik geen idee waarover het ging. Politiek interesseerde mij niet, van die ingewikkelde situatie in België begreep ik toch niets en ik was niet naar de andere kant van de wereld gereisd om mij met zoiets ‘onbenulligs’ als de politieke situatie bezig te houden. Maar daar, die woensdagavond op de ‘Plaza de la Democracia’, was ik oprecht geïntrigeerd door het hele gebeuren. Zo veel emoties, zo veel woede, zo veel samenhang, waar kwam dit vandaan?

Die dag maakte ik ook voor het eerst kennis met Fernando Lugo. ‘De bisschop van de armen’ sprak de massa toe en hitste ze, zo mogelijk, nog meer op. Niemand had toen kunnen denken dat diezelfde bisschop in 2008 verkozen zou worden tot president van Paraguay. Ik had mee geschreeuwd met de massa en ik ‘voelde’ de hoop bij de mensen; hoop op verandering. Maar er moest meer zijn dan dat. Waarom kozen ze voor Fernando Lugo, en geen andere kandidaat? Hoe kan iemand zonder enige politieke ervaring, een bisschop dan nog wel, president worden? En kwam hij nadien ook echt zijn beloftes na? Ik hoorde steeds meer Paraguayaanse vrienden zeggen dat er niets veranderd was; “hetzelfde theaterstuk met andere toneelspelers”. Was Lugo dan toch niet de beste optie? Of mist hij als outsider de ervaring om het land terug op de goede baan te zetten?

Deze en vele andere vragen waren de aanleiding voor deze thesis. En na vijf jaar keerde ik terug naar Paraguay, op zoek naar antwoorden.

2. Probleemstelling en onderzoeksvraag

In 2006 was Fernando Lugo nog bisschop van één van de armste regio’s van Paraguay¹. Twee jaar later wordt hij met 40,8 % van de stemmen verkozen tot president. Hij breekt daarbij voor het eerste in 61 jaar het machtsblok van de Colorado-partij en schrijft geschiedenis als de eerste bisschop in de regio Latijns Amerika die het tot president schopt².

¹ Het departement San Pedro, in het centrum van het land

² In 1991 was in Haïti al eens een ex-klerikaal tot president verkozen: Jean-Bertrand Aristide, een voormalig Rooms-Katholieke priester.

In deze masterproef ga ik op zoek naar factoren die de historische winst van Fernando Lugo kunnen verduidelijken. In de uitgebreide literatuur die over de thema's 'outsiders' en 'neopopulisme' bestaan, zoek ik theorieën die het succes van nieuwkomers in Latijns-Amerika verklaren en koppel deze terug aan de situatie in Paraguay. Ik ga op dezelfde wijze tewerk om te bepalen wat de gevolgen zijn van een outsider als president. Op deze manier hoop ik een antwoord te vinden op de vraag: **Waarom is Fernando Lugo verkozen en wat zijn de gevolgen daarvan?**

Maar ik hoop met dit werk ook de case Paraguay te overstijgen. Met deze thesis wil ik een beter idee geven van wat de opkomst van outsiders in Latijns Amerika betekent voor de regio. Mogen we alle nieuwkomers zomaar hetzelfde etiket opplakken? En kunnen we de theorieën over outsiders veralgemenen?

3. Relevantie

3.1 Wetenschappelijke relevantie

De literatuur over outsiders is uitgebreid; outsiders zijn *in*. Maar alle werken die tot hiertoe over het fenomeen geschreven werden, zijn beperkt. Wetenschappers beperken zich tot empirische studies die het verhaal vertellen van één case (zo zijn er ontelbaar veel werken geschreven over Fujimori in Peru en Chavez in Venezuela), theoretische studies die mogelijke oorzaken of gevolgen op een rij zetten, of kwantitatieve werken die één van deze hypothesen testen.

De meerwaarde van mijn thesis ligt in de combinatie van een theoretisch frame met empirisch onderzoek (zowel kwantitatief als kwalitatief): op die manier kan ik een duidelijker beeld geven van het fenomeen outsider en zijn oorzaken en gevolgen dan wetenschappers die zich beperken tot één methode. In bestaand onderzoek wordt bovendien vaak de keuze gemaakt tussen institutionele of socio-economische verklaringsfactoren, door deze te combineren hoop ik een meer volledige verklaring te bieden.

Met deze masterproef wil ik de beschreven theorieën toetsen aan de werkelijkheid, zo kan ik voorbeelden geven voor wat klopt, maar ook kritiek formuleren voor theorieën die ten onrechte veralgemeend worden. Deze thesis verschilt van andere werken door zijn deductief karakter; ik formuleer eerst de theorie en test die dan op een case. In de meeste literatuur over dit onderwerp gaan wetenschappers immers inductief te werk en zoeken aan de hand van een case definities en theorieën over outsiders. Dit onderzoek draagt op deze manier ook bij tot het begrip van verwarrende concepten als 'outsider' en 'neopopulisme'.

3.2 Maatschappelijke relevantie

Het aantal outsiders dat zich kandidaat stelt voor presidentsverkiezingen is de laatste jaren fel gestegen. Als we ons baseren op de definitie die ik later in dit werk geef, zijn er op dit moment zes outsiderpresidenten in Latijns-Amerika³.

³ Evo Morales in Bolivia, Sebastian Piñera in Chili, Rafael Correa in Ecuador, Mauricio Funes uit El Salvador, de Paraguayaanse Fernando Lugo en Hugo Chavez in Venezuela

Tegelijk waarschuwen heel wat wetenschappers voor de gevolgen van outsiders die aan de macht komen. Linz (1994) noemt het één van de gevaren van het presidentialisme, Suarez (1982) schrijft een dalende efficiëntie en een personalistische stijl van politiek toe aan het fenomeen en volgens Perez-Liñan (2007) zijn onervaren nieuwkomers de oorzaak van presidentiële crises en instabiliteit in de regio. Het is dus niet alleen wetenschappelijk interessant maar ook van maatschappelijk belang dat we de evoluties in Latijns-Amerika opvolgen.

Bovendien is het niet enkel een Latijns-Amerikaans fenomeen, ook in Europa komen steeds vaker outsiders aan de macht. Het bekendste voorbeeld is Silvio Berlusconi, de mediamagnaat die het tot premier van Italië schopte. Maar ook op onze eigen Vlaamse kieslijsten zien we nieuwkomers en mensen zonder politieke ervaring verschijnen, denken we daarbij aan bekende Vlamingen zoals Anne De Baetzelier voor Lijst Dedecker of Margriet Hermans voor opeenvolgend Open Vld en Spirit. Kris Peeters was tot 2004 nog gedelegeerd bestuurder van UNIZO en werd, hoewel hij geen verkozen was, gevraagd om CD&V-minister te worden in de Vlaamse regering. De outsiderpresidenten in Latijns-Amerika zijn geen alleenstaand geval, en enkel verder onderzoek kan duidelijk maken wat de oorzaken en gevolgen zijn van deze trend.

Ten slotte heb ik met Fernando Lugo voor een actuele maar minder bekende case gekozen. Voordeel van die actualiteit is dat het gemakkelijker was om aan informatie te komen en ik het allemaal 'live' heb kunnen meemaken. Een eventueel nadeel is dat het proces nog steeds aan de gang is en sommige conclusies misschien iets te voorbarig zijn⁴. Ik heb om praktische redenen voor Paraguay gekozen, maar hoop tegelijk met deze thesis dit minder bekende land onder de aandacht te brengen. Volgens recente data van het IMF staat Paraguay met een stijging van 14,5 % van het PIB in 2010, als derde op de lijst van grootste economische groeiers ter wereld (IMF, online). Enkel Qatar en Singapore doen het beter. Het land is rijk aan grondstoffen en energie, en mits deze goed beheerd worden kan het 'arme Paraguay' in de toekomst uitgroeien tot één van de grootmachten van Latijns-Amerika.

4. Methode en data

Voor het eerste deel van deze masterproef, het theoretisch-conceptueel gedeelte, baseer ik mij op zowel klassieke als recente literatuur over (neo)populisme, outsiders en presidentialisme in Latijns-Amerika. Uit deze werken heb ik de informatie geselecteerd die van belang is voor mijn onderzoek, en daar geef ik een overzicht van in hoofdstuk twee.

Bij het tweede deel van de thesis hoort wat meer uitleg. Ik heb ervoor gekozen om voor mijn empirisch onderzoek drie maanden naar Paraguay te trekken. Ten eerste omdat het praktisch onhaalbaar was om het vanuit België te doen, aangezien hier weinig informatie voorhanden is over deze case. Ten tweede wou ik de hele zaak ook bekijken vanuit het Paraguayaanse standpunt, ik wou de mening van de man op straat horen, de belangrijke pionnen in dit verhaal persoonlijk leren kennen en het hele proces van Lugo als president op de voet volgen.

⁴ Lugo blijft onder normale omstandigheden nog president tot augustus 2013

Om niet helemaal meegezogen te worden met die Paraguayaanse wervelwind aan emoties en opinies ben ik een maand voor de deadline van mijn thesis terug naar België gekomen, zodat ik afstand kon nemen en in een neutrale omgeving kon beginnen schrijven.

Zoals gezegd is dit werk een combinatie van zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek. Deze multi-methode aanpak heeft een aantal voordelen: verschillende methodes focussen op verschillende aspecten van het fenomeen en helpen zo een completer beeld te vormen (Mingers, 2001: 241), kwalitatieve en kwantitatieve data vullen elkaar in veel gevallen aan (Hammond, 2005) en een combinatie van methodes geeft de mogelijkheid om paradoxen te ontdekken die inspiratie kunnen zijn voor toekomstig onderzoek (Hoyles et al, 2005). Maar er is ook een belangrijk nadeel: multi-methode onderzoek kost heel wat tijd en geld.

Het kwalitatieve onderdeel van mijn onderzoek bestaat uit ongeveer vijf uren aan diepte- interviews afgenomen in de periode februari – mei 2011 in Paraguay. Ik heb daar met verschillende personen gepraat (academici en politici) die mij elk vanuit een ander perspectief informatie over Fernando Lugo konden geven. In bijlage II geef ik een volledig overzicht van alle geïnterviewde personen, wie ze zijn en waarom ik ze heb gekozen. In de andere bijlagen zijn ook de volledige transcripties van de interviews terug te vinden.

Ik heb gekozen voor diepte-interviews omdat de informatie die op deze manier is verworven veel gedetailleerder is dan bijvoorbeeld surveydata. Bovendien wordt zo een vertrouwensband opgebouwd en kun je meer informatie loskrijgen dan via een schriftelijke vragenlijst. Om het gevaar op vooroordelen en eenzijdige informatie te minimaliseren heb ik voor contactpersonen met verschillende standpunten gekozen; zowel voor als tegenstanders van het regime, Paraguayanen en buitenlanders, academici en politici. Een belangrijke opmerking bij deze methode is dat de informatie die ik zo verworven heb, niet gegeneraliseerd mag worden. De interviews waren vooral belangrijk om het volledige verhaal te begrijpen en een overzicht te krijgen van de verschillende meningen. Geen enkele van de geïnterviewde personen representeert dé Paraguayanen, dé politici of dé academische opinie en ik zal informatie die letterlijk van hen afkomstig is enkel in de vorm van quotes weergeven. Naast interviews heb ik mij gebaseerd op krantenartikelen afkomstig van twee online nieuwssites: ABC Digital en Ultima Hora. De informatie uit de kranten heeft mij vooral geholpen bij het op de voet volgen van de meest recente (politieke) ontwikkelingen in het land en de regering Lugo.

Ten slotte, maak ik ook gebruik van bestaande literatuur over Fernando Lugo zowel door Paraguayaanse als buitenlandse academici.

Voor het kwantitatieve deel van mijn thesis heb ik mij gebaseerd op een survey die het *Centro de Politicas Publicas* vlak voor de verkiezingen van 2008 afnam. In 'Mas Alla de las Elecciones' (MADE) bestudeerden zij de verwachtingen van de Paraguayanen voor de komende verkiezingen. Ze deden dit aan de hand van vragenlijsten, afgenomen bij 1194 mensen verspreid over het hele land. Andere kwantitatieve bronnen zijn; data van de *Direccion General de Estadisticas* (DGEEC) over Paraguay, cijfers van de VN over de economische en sociale toestand, *Latinobarometro* en nog enkele anderen waarnaar in de tekst verwezen wordt. Alle verkiezingsresultaten komen van de website van de *Justicia Electoral* (TSJE), zij staan in voor de organisatie van verkiezingen en de controle op de resultaten.

5. Opbouw

Mijn thesis is opgebouwd uit twee grote delen: een theoretisch deel en een empirisch deel over de case Fernando Lugo.

Na deze inleiding wordt er gestart met het theoretische deel over outsiders en (neo)populisme in Latijns-Amerika. In het eerste luik geef ik een korte geschiedenis en omschrijving van deze twee concepten. Luik twee behandelt de oorzaken en gevolgen van de opkomst van outsiders.

In deel drie (na deel één Inleiding en deel twee Theorie) bespreek ik de Paraguayaanse case en toets ik de theorie uit deel twee aan de realiteit. Om een idee te krijgen over de omstandigheden waarin Fernando Lugo werd verkozen en wie Lugo is, volgt na de korte inleiding een overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen naar aanleiding van de verkiezingen in 2008 en een schets van Fernando Lugo. Daarna bespreek ik de oorzaken en gevolgen van zijn verkiezingsoverwinning. Om af te sluiten een woordje over de toekomst van Paraguay, de verkiezingen van 2013 en een algemene conclusie.

II. THEORETISCH KADER

1. Outsiders en (neo)populisme in Latijns-Amerika

1.1 Outsiders in Latijns-Amerikaanse presidentsverkiezingen

Latijns-Amerika verlangt naar verandering. In het ene na het andere land in de regio worden traditionele politieke partijen afgestraft en verschijnen nieuwkomers op het toneel. Deze outsiders komen uit alle lagen van de bevolking, maakten naam als academicus, mediafiguur of ondernemer en trekken naar de verkiezingen met hun zelf opgerichte partijen. Deze nieuwe partijen zijn zelden ideologische zwaargewichten, hun belangrijkste boodschap is '*cambio*' (verandering). Ze beantwoorden hiermee de vraag van veel Latijns-Amerikanen die zich in de steek gelaten voelen door het huidige systeem en na jaren politieke schandalen, armoede en corruptie het geloof in traditionele partijen verloren zijn.

Bekende voorbeelden van outsiders die het tot president maakten zijn: de inheemse boerenleider Evo Morales in Bolivia, de Chileense professor economie José Piñera, president van een voetbalclub Fernando Collor de Mello in Brazilië, de econoom Rafael Correa uit Ecuador en de Japanse immigrant Alberto Fujimori in Peru. Het zijn één voor één charismatische personen, zonder noemenswaardige politieke ervaring, die met hun beloftes en vaak populistisch discours terug hoop hebben gegeven aan hun volk. Tot zover de gelijkenissen want op ideologisch vlak staan ze vaak heel ver uit elkaar. Zo stond Collor de Mello vooral bekend om zijn rechtse, neoliberalistische politiek, terwijl Rafael Correa als linkse politicus goede banden met Hugo Chavez onderhoudt.

1.1.1 Concept Outsider

Voor een goed begrip van deze thesis is het noodzakelijk een duidelijke omschrijving van het concept outsider te geven.

Het concept 'politieke outsider' is populair maar ver van eenduidig en wordt gebruikt om te verwijzen naar een grote groep atypische politici, met vaak erg verschillende kenmerken. Ondanks de populariteit van het concept in de literatuur zijn wetenschappers het niet eens over een definitie. Daarom leg ik in dit onderdeel verschillende vaak gebruikte definities naast elkaar, om zo tot een omschrijving te komen van wat ik onder 'politieke outsider' versta.

Eén van de belangrijkste werken over outsiders is het werk van Linz over institutionele factoren die het succes van nieuwkomers beïnvloeden. Volgens Linz (1994:26) zijn politieke outsiders "*kandidaten die niet geassocieerd of gesteund worden (door een politieke partij), soms zonder enige politieke ervaring*". Maar aangezien slechts een heel kleine fractie van de politici volledig politiek onafhankelijk is, lijkt het mij beter de definitie te beperken tot traditionele partijen. Jones (1995:97) definieert outsiders als "*kandidaten zonder sterke band met traditionele partijen*". En volgens Barr (2009:33) gaat het om "*iemand die politieke prominentie verwerft niet door of in associatie met een gevestigde, competitieve partij, maar als een politieke onafhankelijke of in samenwerking met een nieuwe partij*". Deze definitie ligt volgens mij al wat dichterbij de waarheid maar is nog niet volledig. ***Een eerste voorwaarde voor een outsider is dat hij van buiten het traditionele partijstelsel komt, de outsider neemt deel aan de verkiezingen met een eigen nieuwe partij of als onafhankelijke kandidaat.***

Volgens Canon (1990) zijn outsiders politieke amateurs. Ze kunnen wel lid zijn van traditionele partijen, maar ze zijn atypisch in die zin dat ze een verkiesbare positie innemen zonder enige politieke ervaring. Vaak gaat het hier om tv-sterren, intellectuelen, succesvolle zakenmannen, enz. Zij gebruiken het feit dat ze amateur zijn veeleer als politieke marketingstrategie en maken in hun campagne gebruik van hun bekendheid buiten het politieke landschap. Een voorbeeld hiervan is Carlos Palenque, presidentskandidaat voor Bolivia in 1989. Palenque was een zanger en later ook een bekende radio- en tv-presentator voor hij zijn eigen partij (CONDEPA) opstartte en aan de presidentsverkiezingen deelnam. Tijdens zijn campagne sprak hij het volk op een zeer paternalistische en familiale wijze aan. Hij gebruikte ook zijn eigen televisiekanaal om zijn concurrenten zwart te maken. Carlos Palenque werd niet verkozen, maar hij had wel een grote invloed op de manier van campagne voeren in Latijns-Amerika. ***Een tweede voorwaarde voor outsiders is het gebrek aan politieke ervaring; in het geval van presidentskandidaten minder dan 2 jaar.***

Anthony King (2002) beschrijft outsiders als politici met een afwijkende of onconventionele politieke stijl, binnen of buiten het traditionele partijstelsel, met of zonder politieke ervaring. Ze zijn anti-institutioneel, vijandig tegenover het huidige politieke systeem en dogmatisch. Deze politici creëren vaak bewust een rebels imago om zo stemmen te ronselen van mensen met weinig vertrouwen in het huidige systeem. Het belangrijkste kenmerk van deze politici is het gebruik van agressieve speeches en een populistische stijl. ***Outsiders creëren een antipolitiek imago.***

De essentie van elke politieke outsider is personalisme (Gjerde:17). We spreken van personalisme wanneer politici eerder dan te steunen op een sterke partij, op hun persoonlijke reputatie vertrouwen om verkozen te worden. In veel gevallen is die reputatie de grootste troef van amateurs. Wie zou er om een onbekende kandidaat geven, zonder politieke ervaring als er niets is dat die persoon onderscheidt van de massa? In veel gevallen kunnen we stellen dat de partij zonder haar boegbeeld niet zou bestaan.

Alle kenmerken samen kom ik tot volgende definitie: ***‘Politieke outsiders zijn politici met weinig tot geen politieke ervaring, afkomstig van buiten het politieke systeem. Ze creëren bewust een antipolitiek imago en stellen populisme centraal in hun campagne’.***

1.2 (Neo)Populisme in Latijns-Amerika, voorrang voor links?

Een fenomeen dat nauw samenhangt met de opkomst van outsiders is het populisme. Je hoort het de laatste jaren wel vaker; links zit in de lift in Zuid-Amerika. De verkiezingsoverwinningen van Evo Morales in Bolivia, Michelle Bachelet in Chili en Tabaré Vazquez in Uruguay worden allemaal gezien als onderdeel van een linkse beweging waar ook Hugo Chavez in Venezuela, Inacio Lula de Silva in Brazilië en de Argentijnse Nestor Kirchner deel van uitmaken.

Zij het op verschillende manieren en in verschillende mate (Lula, Bachelet en Vazquez zijn bijvoorbeeld veel gematigder centrum-links dan Chavez en Kirchner) al deze leiders doen ons terugdenken aan de Latijns-Amerikaanse traditie van populistten die de regio tussen 1930 en 1960 bestuurden. Ze worden de nieuwe generatie *‘caudillos’* genoemd, opvolgers van legendarische populistische presidenten als Juan Peron in Argentinië en Velasco Ibarra in Ecuador.

Politieke wetenschappers hebben heel wat moeite om de emotioneel geladen term ‘populisme’ precies te definiëren. Eén van de moeilijkheden voor de definitie is dat ‘populist’ vaak te algemeen en daardoor ook te vaag gebruikt wordt. Zo horen al volgende voorbeelden uit de geschiedenis van Latijns-Amerika tot het populisme: radicale boerenbewegingen (Pancho Villa in de Mexicaanse Revolutie), intellectuele bewegingen die “het boerenbestaan” wilden herwaarderen (Luis Valcarcel’s “Indianisme” in Peru), dictaturen (de Argentijnse Peron, of meer recent Alberto Fujimori in Peru en Hugo Chavez in Venezuela) en een meer reactionaire vorm van populisme zoals die van Rene Barrientos in Bolivia. Deze uitgebreide lijst van leiders en bewegingen brengt weinig klaarheid in het concept.

Bovendien verschilt de precieze betekenis van het populisme van plaats tot plaats. In het 19de eeuwse Rusland waren populistten intellectuelen uit de middenklasse (de Narodniki) die een plattelands communisme omarmden als tegengif tegen het Westerse liberalisme. In Frankrijk was er het Poujadisme, vernoemd naar de Franse politicus Pierre Poujade. De beweging ontstond in de jaren 1950 en stond erom bekend ‘de kleine man’ te beschermen, zoals boeren en kleine winkeliers, tegen grote bedrijven, vakbonden en multinationals. Jean-Marie Le Pen maakte zijn politieke debuut in deze beweging.

Ook in de Verenigde Staten vindt het populisme haar oorsprong in radicale boerenbewegingen eind 19^e en begin 20^e eeuw. In 1891 voerde de People's Party campagne tegen wat zij zagen als de greep van stedelijke kartels op de economie.

Voor ik het begrip 'populisme' conceptualiseer, lijkt het mij belangrijk respectievelijk het populisme en het neopopulisme te situeren in Latijns-Amerika.

1.2.1 Populisme in Latijns-Amerika

Het is in Latijns-Amerika waar het populisme de grootste en meest duurzame invloed heeft gehad. De geschiedenis van de regio is gevuld met gewelddadige opstanden en revoluties. Maar vanaf de 20e eeuw zet het volk haar eigen stem in, in de strijd om verandering. Massale politieke mobilisatie wordt hét strijdmiddel bij uitsteking van armen en onderdrukten. Zoals in Rusland en de Verenigde Staten begon het als een poging om de sociale ongelijkheden veroorzaakt door het kapitalisme aan te vechten. Maar in Latijns-Amerika werd het een stedelijke beweging, hoewel er ook belangrijke landelijke uitzonderingen zijn.

Populistische bewegingen bloeiden en kenden veel succes in de periode tussen 1930 en 1960 (Navia & Walker, 2008: 7). Dit was de zogenaamde 'gouden eeuw'; een tijd waarin de industrialisatie en de groei van steden op gang kwam in de regio en de stedelijke massa het nieuwe politieke doelpubliek werd. De link tussen populisme en industrialisatie is echter niet absoluut of essentieel (de la Torre, 2007: 384).

Het grote succes van het populisme in de jaren '30 tot '60 vond zijn oorsprong in een tegenreactie op de autoritaire golf⁵ die van 1930 tot 1940 liep (Walker, 2008: 6). Populisme was de manier waarop de stedelijke massa deel werd van het politieke systeem. In Europa waren het sociaaldemocratische partijen die deze taak op zich namen. In Latijns-Amerika, waar vakbonden veel zwakker waren, waren het de klassieke populistische leiders die met hun personalistische stijl van politiek massabewegingen op gang brachten. Kenmerkend voor het populisme is een sociale basis die uit verschillende klassen bestaat; zowel de middenklasse als de arbeiders kwamen op straat (Walker, 2008: 7). Het waren 'populistische coalities', zowel op sociaal als politiek vlak.

Bekende leiders uit die tijd en grondleggers van het populisme in de regio zijn Getulio Vargas, die verschillende machtsposities bekleedde in Brazilië tussen 1930-1945 en 1950-1954; Juan en Eva "Evita" Perón in Argentinië (1946-1955 & 1973-1974); Victor Paz Estenssoro, de leider van de Boliviaanse nationale revolutie van 1952; Lazaro Cardenas (1934 – 1940) in Mexico; Jorge Eliecer Gaitan in Colombia; Victor Raul Haya de la Torre in Peru (hoewel nooit president) en Jose Maria Velasco Ibarra, vijf keer president van Ecuador.

⁵ Dit als we ons baseren op de theorie van Samuel Huntington. Hij beschreef in zijn theorie 3 golven van democratie die over de hele wereld hebben plaats gevonden. De eerste golf begon in het begin van de 19e eeuw en liep tot ongeveer 1920, de tweede golf vond plaats in de jaren '60-'70 en ten slotte de derde golf begon in 1974 en loopt nog steeds. De autoritaire golf waar hier sprake van is, is de periode tussen golf één en twee.

1.2.2 Juan Peron

De carrière van de Argentijnse populistische dictator Peron wordt vaak als model gebruikt voor het populisme in Latijns-Amerika. Met zijn ideologie van *de derde weg* (tussen communisme en kapitalisme) en persoonlijk charisma won legerofficier kolonel Peron vanaf 1944 de loyaliteit van de werkende klasse. Hij steunde de wensen van de arbeiders, die lange tijd sociaal en politiek gediscrimineerd werden. De sterke band tussen Peron en de arbeidersbeweging (*descamisados* (shirtlozen) genoemd) hielpen hem bij het winnen van de presidentsverkiezingen in 1946. President Peron werd een *caudillo*, een personalistische leider, hij zorgde voor economische groei en bleef ondertussen zijn politieke basis onder de arbeiders uitbreiden, hij verbeterde de gezondheidszorg en stelde een pensioenplan samen. De grote populariteit van zijn vrouw, de actrice Eva Duarte, bij de arme bevolking en haar rol als zijn persoonlijke bemiddelaar bij het volk hebben bijgedragen tot het sterke imago van Peron als populist. Evita verwees vaak naar haar man als de beschermheilige van de werkende bevolking; een duidelijk voorbeeld van de autocratische en personalistische stijl die deze populistische leider karakteriseerde (Walker, 2008: 7).

Dit korte fragment uit een brief van Peron aan zijn vriend Carlos Ibañez del Campo (president van Chile 1952-1958) omschrijft het Peronisme en klassieke populisme:

“Mijn beste vriend: Geef het volk, vooral de arbeiders, al wat mogelijk is. Wanneer het lijkt of je hun al te veel geeft, geef hun meer. Je zult de resultaten zien. Iedereen zal je proberen af te schrikken met het spookbeeld van een economische instorting. Maar dat zijn allemaal leugens. Er is niets meer elastisch dan de economie, die iedereen zo hard vreest omdat niemand ze begrijpt.”(Collier, 1979: 65)

Zijn peronisme was en is nog steeds een belangrijke factor in de Argentijnse politiek.

1.2.3 “Geef mij een balkon en ik word president”

Wat zijn nu de kenmerken van het populisme als politieke praktijk? Hoewel wetenschappers het niet eens zijn over een eenduidige definitie voor het fenomeen zijn er wel enkele kenmerken die algemeen aanvaard worden.

Zo wordt het populisme geassocieerd met een charismatische leider, vaak een politieke outsider. Het waren vaak grote redenaars of demagogen. “Geef mij een balkon en ik word president”, zei José María Velasco, de meest prominente populist van Ecuador, die vijf keer verkozen werd tot president en vier staatsgrepen overleefde. Het balkon was maar een begin, steeds nieuwere media werden ingezet door populistische leiders om de massa te bereiken. Zo stonden Peron en Vargas bekend om hun toespraken op de radio. En de ‘Bolivaarse Revolutie’ van Chavez steunt grotendeels op zijn communicatieve vaardigheden, elke zondag uitgeoefend in zijn vier uur durende tv-show.

Navarra en Walker (2008: 8-9) merken op dat charisma en welbespraaktheid essentieel zijn voor elk electoraal succes en niet noodzakelijk tot populisme leiden. Maar hoe zwakker de democratische instituties, hoe meer kans op een populistische regering.

Eenmaal presidentskandidaten het vertrouwen van het electoraat krijgen en verkozen worden, hebben ze vaak de neiging om de macht in eigen handen te concentreren. Enkel sterke democratische instituties kunnen dan een populistisch mandaat verhinderen.

De populistische leiders zochten een directe band met hun massagevolg. Zij stonden aan de leiding van een persoonlijke beweging, eerder dan goed georganiseerde partijen. Zo droeg de belangrijkste politieke partij in Argentinië Peron's naam en neem Chavez weg uit de 'Bolivaarse revolutie' en er zou niets overblijven. Daartegenover staan leiders zoals Bachelet, die een stabiele coalitie van vier partijen voorzat, of Lula, wiens Arbeiderspartij ongeveer 800 000 betaalde leden had. Om de emotionele band tussen de personalistische leider en zijn toegewijde volgelingen nog te versterken werd vaak gebruik gemaakt van 'cliëntelisme'. Als populistische leiders effectief materiële goederen en andere voordelen herverdelen onder hun loyale arme kiezers, dan is die massa enkel opgenomen in het politieke proces op een achtergestelde manier. Omdat hun wettelijk beschreven rechten niet gerespecteerd worden, zijn de armen afhankelijk van de generositeit van politici voor banen en andere gunsten (de la Torre, 2007: 393). In tegenstelling tot onpersoonlijke wetten, creëren persoonlijke gunsten langdurige morele verplichtingen voor de armen om hun 'Messias' politiek te steunen. Populistische representatie is gebaseerd op een extreme personalisatie van de politiek (de la Torre, 2007: 388). Het politieke landschap is vaak gereduceerd tot voorstanders van de populistische leider en vijanden van de staat.

Hun machtsuitoefening was dan ook niet altijd even democratisch; het onderscheid tussen leider, partij, regering en staat was vaak wazig. Peron, bijvoorbeeld, verpersoonlijkte de rechterlijke macht, gaf zijn eigen mensen de leiding over vakbonden en manipuleerde illegaal zijn eigen herverkiezing in 1950. Chavez heeft enkele democratische instituties gerespecteerd zoals vrije verkiezingen (de la Torre, 2007: 389). Maar hij maakte gebruik van een constituerende vergadering om controle te krijgen over alle instituties die verondersteld worden te bemiddelen tussen de president en het volk. Volgens David Plotke is populistische representatie gebaseerd op "*samenhorigheid en totale identificatie tussen een vertegenwoordiger en zij die op zoek zijn naar vertegenwoordiging*" (Plotke, 1997: 28).

In tegenstelling tot liberale democratie, die gebaseerd is op de mening van de meerderheid en niet op unanimitieit, worden afwijkende meningen door populistische regeringen niet erkend (de la Torre, 2007: 388). Zij die niet akkoord gaan met de leider worden vaak het zwijgen opgelegd. Deze ingebeelde samenhorigheid tussen de populistische leider en zijn gevolg kan leiden tot autoritarisme.

De populisten zagen verkiezingen als de weg naar macht. Maar ze waren ook afhankelijk van de mobilisatie van de massa (het volk of "populus"); ze moesten hun volgelingen op straat krijgen. Het zijn dan ook massaopstanden zoals die van 17 oktober 1945 (*Día de la Lealtad*) in Argentinië die bekend staan als de hoogtepunten van het populistisch tijdperk.

Merk op dat de opkomst van "het volk" alleen niet als conditie voor populisme kan gelden. Op het einde van het tijdperk van het klassieke populisme (jaren '60) waren het (on)georganiseerde explosies van massa's die de staat destabiliseerden. Dit was onder andere het geval voor staatsgrepen in Argentinië in 1955, in Brazilië in 1964, in Panama in 1968, en in Bolivia in 1964.

In tegenstelling tot het liberalisme of het Marxisme, ontbreekt het het populisme opvallend aan een identificeerbare ideologie. Het klassieke populisme neigt vaak naar nationalisme en culturele trots. Populistische leiders pleitten voor hun nationale cultuur en tegen “de andere”; buitenlanders, multinationals en neoliberalisten. Ze grepen terug naar vergeten figuren en nationale helden uit de geschiedenis, zoals Simon Bolivar. In veel opzichten bouwden zij mee aan een natie door een beroep te doen op het patriotisme dat in de Latijns-Amerikanen leeft.

Laclau merkt op dat ‘het volk’ zoals vermeld in populistische retoriek vaak geen bestaand geheel is, maar een construct van de populistische leider (Laclau, 2005: 48). Ze gebruiken deze term om eenheid te creëren en hun politiek te framen als een strijd van het volk tegen de oligarchie. Wat goed was voor het volk, was goed voor het land (Walker, 2008:3). Hoewel ze in hun toespraken naar het volk als geheel verwijzen, gaat het steeds slechts om een selecte groep. Zo werd, bijvoorbeeld, in 1952 tijdens de Boliviaanse revolutie een *Mestiezen* identiteit verkozen boven de inheemse cultuur (Canessa, 2006: 245). Inheemse volkeren die bij “El Pueblo” wilden horen moesten zich aanpassen aan de waarden en normen van de Mestiezen. Evo Morales op zijn beurt wordt geassocieerd met de rechten en cultuur van de inheemse volkeren.

Niet toevallig waren veel populistische leiders ooit militaire officieren. Dit gaat op voor Vargas, Peron en Lazaro Cardenas, de president van Mexico tussen 1934 en 1940. En ook Chavez en Humala zijn gepensioneerde luitenant-kolonels. Een deel van hun aantrekkingskracht vindt zijn oorsprong in het feit dat zij het status dragen van de militaire *caudillo*, of krachtpatser die gerechtigheid voor het volk belooft met behulp van strenge maatregelen tegen de ‘uitbuiters’. Zo spreekt Chavez vooral het meest arme en uitgesloten deel van de bevolking aan. Zij komen op straat omdat ze geloven in de “mythe van de eenheid van het volk onder leiding van commandant Chavez, de huidige reïncarnatie van de Bevrijder (Simon Bolivar)” (Arenas & Calcaño, 2004:6). Sommige wetenschappers maken een onderscheid tussen militaire populistten en civiele zoals Haya de la Torre en Paz Estenssoro, die zij zien als ‘nationale revolutionairen’ dichterbij sociale democratie (The Economist, 12.04.2006).

Eén van de eigenaardigheden van het populisme was en is hoe ze met behulp van hun discours de samenleving polariseren. Ze zetten hun volgelingen op tegen twee retorische vijanden: de “oligarchie” van stedelijke grondbezitters en buitenlandse “imperialisten”. In sommige gevallen zoals bij het Chavismo of Peronisme zorgde dit niet alleen voor politieke gevolgen, zij politiseerden ook economische, sociale, culturele en etnische breuklijnen (de la Torre, 2007: 391).

1.2.4 Meer Mussolini dan Marx? Hoe links is het populisme?

Van meet af aan was er een spanning tussen populisme en Marxisme (Walker, 2008: 7). Niet de strijd tussen het proletariaat en de bourgeoisie, maar de strijd tussen het volk en de oligarchie stond centraal in het Latijns-Amerikaanse populisme. Verschillende populistische leiders (o.a. Peron en Vargas) probeerden een intensivering van de klassenstrijd te voorkomen en namen zo afstand van het Marxisme. Meer zelfs, in veel gevallen was het de angst voor het Marxisme en de verspreiding van het communisme dat populistische leiders ertoe aanzette een anti-oligarchische en anti-imperialistische houding aan te nemen.

In feite is er niets inherent links aan populisme. Voor vele populistische leiders was controle krijgen over de groeiende arbeidersklasse geen ideologische, maar een strategische keuze. Verschillende waarnemers beschrijven Latijns-Amerikaans populisme dan ook als een manier voor de heersende elite om hun massagevolg te blijven domineren, en komen zo tot het besluit dat sommige populistische leiders meer kenmerken hadden van het fascisme. Terwijl de meesten links zijn, zijn er ook enkele voorbeelden van rechtse populistten. Fernando Collor de Mello in Brazilië, Carlos Menem in Argentinië en Alberto Fujimori in Peru stonden aan het hoofd van personalistische, populistische en delegatieve democratieën, kenmerkend voor het neopopulisme, maar voerden ook neoliberale economische hervormingen in (Walker, 2008: 11).

Het populisme zit vol tegenstrijdigheden. Het is vooral anti-elitair maar creëert ook nieuwe elites. Populisme bracht massapolitiek naar Latijns-Amerika, maar haar relatie met democratie is ambivalent. Kort samengevat kunnen we de spanningen tussen populisme en democratie terugbrengen tot een tegenstelling tussen respectievelijk personalisering en institutionalisering van de macht (Walker, 2008: 6). Volgens Margaret Canovan (1999: 2-16) brengt populisme dan weer verlossing voor de democratie. Het populistische discours, zijn kritiek op de elite en emotionele stijl is gericht op de gewone mens en brengt een massa op straat die voorheen ongeïnteresseerd of uitgesloten was uit het politieke debat. Maar deze redenering gaat enkel op als je democratie definieert als het mobiliseren van de massa. Zo verstaan leiders van de Ecuadoriaanse inheemse beweging CONAIE (*Confederacion de Nacionalidades Indigenas del Ecuador*) onder democratie het bezetten van openbare plaatsen door de massa, dit is volgens hen de meest directe representatie van de wil van het volk (de la Torre, 2007: 387). Democratie is dus wel degelijk aanwezig in het populisme maar eerder in sociale dan in politieke termen: ze willen de massa een stem geven in het politieke veld, maar niet noodzakelijk door instituties van de representatieve democratie (Walker, 2008: 6).

Om nogmaals aan te tonen hoe moeilijk het is een eenduidige definitie voor het populisme te geven wil ik opmerken dat er ook populistische leiders waren en zijn die meer kenmerken van een democratische dan van autoritaire leiders vertonen. Voorbeelden zijn het APRA (Accion Popular Revolucionaria Americana) in Peru onder Victor Raul Haya de la Torre en 'Accion Democratica' in Venezuela (Walker, 2008: 7).

1.2.5 De heropleving van het populisme: neopopulisme

In de jaren 1960 leek populisme te verdwijnen in Latijns-Amerika, vele populistische leiders werden vermoord, verwijderd door staatsgrepen of verbannen. Zo verdwenen tijdens 'de vuile oorlog' in Argentinië ongeveer 30 000 aanhangers van Peron. In plaats daarvan kwamen Marxistische regimes, de christendemocratie en militaire dictaturen. In die periode vinden ook de anti-Amerikaanse gevoelens hun oorsprong waar veel neopopulisten blij van geven. Het waren de Amerikanen die staatsgrepen steunden en dictators zoals Augusto Pinochet aan de macht hielpen. Op deze manier wilden zij de regio beschermen tegen communistische invloeden van de Sovjet-Unie.

Het einde van de Koude Oorlog viel samen met de grootste en meest succesvolle golf van democratisering ooit in Latijns-Amerika (Navia & Walker, 1). Democratie leek goed op weg om de enige geldige regeringsvorm te worden. Veel wetenschappers dachten toen dat het bestaan van democratische instituties de heropkomst van het populisme zou vermijden. Maar sinds 1980 is er in de regio sprake van een terugkeer van het populisme zowel in regeringen als oppositie; dit wordt ook wel het 'neopopulisme' genoemd. De huidige heropleving van het fenomeen toont dat het dieper geworteld is in de politieke cultuur dan gedacht.

De inflatie en hyperinflatie die de Latijns-Amerikaanse democratieën van de jaren '80 karakteriseerde, zorgden voor grootschalige breuklijnen, vooral in landen waar de politieke elite en traditionele instituties een onvermogen toonden om effectief te reageren op de sociale eisen van de opkomende of lang genegeerde sectoren: arbeids – en middenklasse, inheemse volkeren, sociale bewegingen en werklozen (Navia & Walker, 2008: 12). Nieuwe leiders stonden op en maakten gebruik van deze kans om het 'vergeten volk' voor zich te winnen. Presidenten zoals Hugo Chavez in Venezuela, Nestor Kirchner in Argentinië, Rafael Correa in Ecuador en Evo Morales in Bolivia zijn enkele van de meest gekende voorbeelden van deze neopopulistische reactie. Al deze leiders benadrukken het antiglobalisme en antineoliberalisme in hun discours.

Het neopopulisme heeft heel wat gemeenschappelijke eigenschappen met het klassieke populisme, maar brengt ook enkele nieuwe elementen. De nieuwe oogst van populistische leiders steunen deels op de politiek van etnische identiteit: Chavez en Humala zijn beide Mestiezen. Dit is wat José Vasconcelos (1948: 33) "het kosmische ras" noemt. Hij beargumenteerde in zijn essay *'La raza cosmica'* dat de Mestiezen het beste van alle andere rassen combineerden en hét volk van de toekomst zou worden. Dit is een voorbeeld van wat we cultureel populisme noemen. De laatste jaren zijn in de regio heel wat 'Nieuw Sociale Bewegingen' opgericht, vooral in landen met een grote inheemse bevolkingsgroep zoals Mexico, Ecuador, Bolivia, Guatemala en Brazilië. De Zapatistas in Mexico (1994-heden) zijn grondleggers van deze nieuwe bewegingen. Deze combineren antineoliberalisme (zoals het weigeren van het NAFTA, North American Free Trade Agreement) met het verdedigen van nationale soevereiniteit, een oproep voor meer burgerrechten en grote opstanden. Deze groeperingen bieden eerder een forum voor het volk dan een charismatische leider; de nadruk ligt niet langer op 'de boeren' maar op 'de Indianen' en het begrip 'klasse' maakt in hun discours plaats voor 'cultuur'.

Waar het klassieke populisme opkwam tijdens een autoritaire golf, kwam het neopopulisme terug in een periode van democratieën (Walker, 2007: 3). Volgens Mayorga (2006:135) is neopopulisme in tegenstelling tot het klassieke populisme betrokken bij het democratische spel. "Het aanvaardt de regels van democratische competitie, maar neemt tegelijk ook zijn toevlucht tot een hogere kwaliteit en legitimiteit van de leider, die zichzelf presenteert als de verlosser en de belichaming van het volk en de natie." Een goed voorbeeld daarvan is volgende quote van José Vicente Rangel, één van de Venezolaanse politici dichtst bij Chavez: "*si algun poder representa Chavez es el poder del pueblo, es decir, Chavez esta por encima de las instituciones porque encarna al pueblo*" ("als er enige macht gerepresenteerd wordt door Chavez, dan is het de macht van het volk, ik bedoel hiermee dat Chavez boven de instituties staat omdat hij het volk belichaamt") (Rangel, 2007).

Populisme is in haar oorsprong democratisch van nature, ook al zijn heel wat populistische leiders eenmaal aan de macht helemaal niet democratisch geneigd.

Hier hoort wel een korte opmerking bij: Chavez is voor de Westerse wereld waarschijnlijk de meest bekende en zichtbare politieke figuur uit Latijns-Amerika, maar hij is niet de meest representatieve (Walker, 2007: 17). Als we de hele regio bestuderen dan is Chavez eerder een uitzondering dan de regel.

Een belangrijke reden of voorwaarde voor de terugkeer van het populisme is de diepe kloof tussen arm en rijk in de regio. In een context van meer dan twee decennia neoliberale economische initiatieven zijn de rijken veel rijker geworden, en alle andere burgers dreigen steeds verder achterop te geraken. Sociale rechtvaardigheid is in de hele regio op zijn best gezegd beperkt, en is vaak niet meer dan een ongrijpbare fantasie voor de arme bevolking. Populisme komt zelden voor op momenten van grote stabiliteit, één van de voorwaarden voor de opkomst van een populistische leider zou een algemene politieke en economische crisis zijn. Dit verhoogt de noodzaak voor een messiaanse leider die een nieuwe wereld belooft en een einde wil maken aan de gapende ongelijkheid.

De inwoners van probleemgebieden in Latijns-Amerika, gedesillusioneerd door de politieke corruptie en verlangend naar grote veranderingen, zoeken heil in nieuwe, vaak linkse partijen die een herverdeling van de rijkdom, sociale zekerheid en betere lonen beloven. Dit gaat ten koste van de stemmen voor traditionele partijen en zorgt vaak voor een destabilisering van het politieke landschap. De frustratie en oproep tot verandering wordt duidelijk omschreven door volgende zin, in graffiti geschreven op een muur in Lima, Peru: *“No mas realidades, queremos promesas”* (“geen realiteit meer, we willen beloftes”) (Walker, 2007:13).

Er is heel wat kritiek op het neopopulisme, maar we mogen niet vergeten waar het zijn oorsprong vindt. We kunnen besluiten dat neopopulisme niet het grootste probleem is van Latijns-Amerika. De echte problemen zijn de verschillende factoren die populisme veroorzaken; het voortduren van armoede en ongelijkheid en de zwakke democratische instituties. Populistische leiders beloven een snelle uitweg uit de armoede en onmiddellijke inlossing van alle sociale eisen. Het lijkt een ‘short cut’ naar democratie. Maar de geschiedenis van Latijns-Amerika heeft ons geleerd dat er geen ‘shortcuts’ zijn en dat populisme vaak ten koste gaat van democratische instituties.

1.2.6 Werkdefinitie neopopulisme

De wetenschappelijke literatuur geeft de indruk dat populisme een fenomeen is dat samenhang en eenheid ontbeert. Het begrip populisme wordt zo vaak toegepast op uiteenlopende bewegingen en leiders, dat het aan betekenis heeft verloren. Om toch een idee te hebben waarover we praten, wil ik in dit onderdeel een poging doen tot conceptualisering.

Populisme wordt meestal als iets ‘slechts’ ervaren. Daar zijn niet alleen de geschiedenisboeken, maar ook journalisten en zelfs wetenschappers voor verantwoordelijk. Al te vaak wordt de term misbruikt als synoniem voor demagogie of scheldwoord voor politici die het volkse aspect van hun job wat te veel benadrukken.

Andere politici noemen zichzelf (vaak ten onrechte) dan weer trots populisten. Ik wil in dit werk het populisme benaderen als een neutraal fenomeen, zoals vele andere fenomenen heeft het ongetwijfeld voor- en nadelen, maar ik wil mij ervan onthouden hierover uitspraken te doen.

In zijn doctoraatstudie onderscheidt Jagers (2006:16) drie benaderingen van populisme. Populisme kan volgens hem gezien worden als (1) een organisatievorm; (2) een politieke stijl; of (3) ideologie. Aangezien populisme in Latijns-Amerika noch links noch rechts is (zie 1.2.4; 'hoe links is populisme?'), kies ik ervoor het begrip hier te definiëren als een politieke stijl of strategie. Mijn stelling is dat populisme in Latijns-Amerika eerder rond retoriek en imago opgebouwd is dan om een diep uitgedachte ideologie. De verpakking is in dit geval belangrijker dan de boodschap en het discours van populistische leiders is hier een strategisch middel om politiek ongenoegen te kanaliseren en het volk te mobiliseren. Meer dan een linkse of rechtse politicus is de populist het symbool van de verlossing en zijn vijanden zijn de incarnatie van alle problemen van de natie (de la Torre, 2008: 38). De leider benadrukt een man van het volk te zijn, ze spreken dezelfde taal (vaak een plaatselijk dialect) en kleden zich zoals het volk.

Natuurlijk kunnen we niet over discours spreken zonder naar de inhoud te verwijzen. De toespraken van populistische leiders hebben ongetwijfeld enkele gemeenschappelijke kenmerken: zo plaatsen ze steeds 'het volk' tegenover 'de elite', ze doen beroep op het patriottisme en leggen de schuld van alle problemen bij traditionele partijen. Maar in tegenstelling tot Jan Jagers ben ik van mening dat ook al deze inhoudelijk elementen deel uitmaken van een populistische strategie, eerder dan een ideologie. De betekenis van populisme is zoals in vorig hoofdstuk besproken context gebonden en populistische politici passen hun discours strategisch aan aan de omgeving.

Verschillende auteurs hanteren dezelfde redenering in hun definities (de la Torre; Pfhal-Traughber; Taguieff, 2002; Taggart, 2000; Elchardus, 2002) en zo kom ik tot volgende omschrijving van het begrip:

“Populisme is een politieke stijl die gekenmerkt wordt door een (1) antipolitiek discours dat zich afkeert van traditionele partijen, (2) charismatisch leiderschap en een (3) constante aanspraak op de eenheid van het volk en hun vaderlandsliefde. Populistische leiders plaatsen (4) het volk op een voetstuk en beweren in hun naam te regeren”

2. Oorzaken en gevolgen

2.1 Waarom kiezen voor een outsider?

Sinds de opkomst van het fenomeen outsiders, zijn wetenschappers op zoek gegaan naar mogelijke verklaringen. We kunnen deze verklaringen onderverdelen in twee groepen: socio-economische voorwaarden en institutionele voorwaarden.

2.1.1 Socio-economische voorwaarden

Wetenschappers beschrijven verschillende socio-economische voorwaarden die de mogelijkheid kunnen beïnvloeden dat outsiders zullen deelnemen aan verkiezingen, en hun kansen op succes. Ik zal deze mogelijke factoren overlopen en enkele hypothesen voorstellen die ik in het tweede deel van dit werk zal testen op de case Fernando Lugo.

Ten eerste kan de opkomst van outsiders gerelateerd zijn aan economische factoren. Een traditionele hypothese bij de theorie van retrospectief stemmen is de directe relatie tussen economische fluctuaties en het succes van de regerende partij bij presidentsverkiezingen (Fiorina, 1981: 426). Samengevat stellen zij dat bij een slechte economische toestand de regerende partij afgestraft wordt door het volk en stemmen verliest. In stabiele economieën denken kiezers enkel na over de recente economische ontwikkelingen bij het kiezen van een partij (Benton, 2005: 420). De regerende partij wordt dan afgestraft en andere traditionele partijen uit de oppositie winnen macht. Maar in regio's zoals Latijns-Amerika, die al sinds de jaren '70 een minder stabiel systeem hebben, zijn verschillende partijen de afgelopen jaren verantwoordelijk geweest voor langdurige economische mislukkingen. Niet alleen de regerende partij wordt hier dus afgestraft, maar de kiezers zijn het vertrouwen kwijt in alle traditionele partijen. Het Latijns-Amerikaans electoraat beantwoordt deze economische onzekerheden met stemmen voor een nieuwe partij of outsider (Corrales, 2008: 24).

H 1: Outsiders hebben meer kans op succes, wanneer de zittende regering beschuldigd wordt van een slecht economisch beleid.

Een andere factor die dicht bij de vorige aanleunt en het succes van outsiders in Latijns-Amerika kan verklaren is een zwak partijstelsel. Partijen spelen een belangrijke rol in het rekruteren en socialiseren van democratische elites, en beperken op die manier de mogelijkheden voor outsiders (Levitsky & Cameron, 2003: 4). Wanneer de band tussen partij en electoraat niet meer sterk genoeg is, krijgen we een volatiel kiespubliek dat op zoek gaat naar opties buiten het traditionele partijstelsel en neemt een andere kracht, 'de publieke opinie', het over (Tanaka, 1998: 38&193). Het is net die publieke opinie waar charismatische neopopulisten zo veel invloed op hebben.

Zoals Sartori (1999) het zei; "een goede regering heeft twee belangrijke taken: regeren en representeren". Wanneer regeringen door verkeerde politieke beslissingen en slecht bestuur geen antwoord kunnen bieden op socio-economische problemen, worden zij als steeds minder representatief beschouwd. De kloof tussen politiek en samenleving groeit en zij maken zo de weg vrij voor outsiders en hun antipolitieke discours (Mayorga, 2006: 138 & Corrales, 2008: 18). Deze, vaak charismatische leiders, gebruiken een radicaal discours om zichzelf te identificeren met de noden van het 'uitgesloten volk'. Het meest extreme voorbeeld van deze theorie is Alberto Fujimori die het partijstelsel in Peru niet enkel verzwakte maar volledig ten val bracht (Tanaka, 1998: 10).

H 2: Wanneer het traditioneel partijstelsel uiteen valt, kunnen outsiders zichzelf presenteren als een radicaal alternatief voor het huidige systeem en de bestaande politieke elite.

Een derde, en laatste, factor die ik hier bespreek is corruptie en het daaruit volgende dalende vertrouwen in de politiek (Seligson, 2002a). Onvrede over de politieke toestand leidt tot een laag niveau van vertrouwen in politieke instellingen en partijen, en meer steun voor neopopulisten (Hagopian, 2005: 320). Toen Chavez in 1998 aan de macht kwam stortte het Venezolaanse partijsysteem in. Maar hoewel de instorting als onverwacht ervaren werd, waren er toch heel wat aanwijzingen aan vooraf gegaan. Na jaren van corruptie en andere politieke schandalen, was de opkomst bij de verkiezingen gedaald van 90% in 1983, tot slechts 50% in 1993 (Seligson, 2002b: 161). Seligson (2002b: 171) heeft in zijn studie over Costa Rica aangetoond dat er een link bestaat tussen een dalende opkomst bij verkiezingen en stijgende steun voor kleine partijen en outsiders.

Een mogelijke verklaring voor het dalende vertrouwen in de politiek is een stijging van het aantal misdaden in een land en een steeds groter wordend gevoel van onveiligheid (Seligson, 2002b: 179). Belangrijke opmerking daarbij is dat vertrouwen in derden algemeen heel laag is in Latijns-Amerika, en dit dus geen louter politiek probleem is (Lagos, 2008: 8).

Latijns-Amerikanen vinden niet dat zij een goed functionerende democratie hebben, op een schaal van 1 tot 10 gaven zij hun land in 2006 (net zoals in 1995) gemiddeld een 5,8 (Lagos, 2008: 1). Naast de basis voor democratie, namelijk vrije verkiezingen, zien de inwoners van Latijns-Amerika geen verbetering in de gelijkheid van de bevolking; slechts een kwart heeft het gevoel dat iedereen gelijk is voor de wet (26 procent in 2005). Als gevolg daarvan daalt ook de steun voor de democratie en gaat het electoraat, hongerig naar verandering, op zoek naar andere opties.

H 3: Corruptie en politieke schandalen zorgen voor een dalend vertrouwen in traditionele partijen en maken de weg vrij voor nieuwe (kleine) partijen en outsiders.

2.1.2 Institutionele voorwaarden

Maar het succes van outsiders zou niet enkel van socio-economische factoren afhangen, volgens wetenschappers bestaan er ook enkele institutionele voorwaarden die de opkomst van outsiders beïnvloeden.

Een eerste belangrijke institutionele factor is het kiessysteem. Meerdere kiesdistricten, eenvoudige regels voor het toevoegen van kandidaten aan kieslijsten, presidentsverkiezingen in twee rondes, zijn enkele van de kenmerken die de opkomst van nieuwe en kleine partijen makkelijker maken (Benton, 2005: 422). In kiessystemen die weinig kansen geven aan kleine partijen, zullen kiezers de keuze maken tussen de verschillende traditionele partijen en zijn de kansen voor outsiders beperkt. Waar politieke instituties het toelaten dat meerdere partijen aan de macht komen, zal het electoraat alle grote partijen verantwoordelijk stellen voor de mislukkingen uit het verleden, en krijgen nieuwe partijen meer steun.

In landen waar de president in verschillende rondes gekozen wordt, zien we ook meer outsiders op de lijsten staan. Bij 'first past the post' verkiezingen wint de kandidaat met de meeste stemmen in de eerste ronde (Jones, 1999: 175). Bij een systeem met twee rondes, wint een kandidaat als hij in de eerste ronde een bepaalde kiesdrempel haalt, vb. 50% + 1 van de stemmen. Wanneer hij deze drempel niet haalt, nemen de twee beste kandidaten van de eerste ronde het tegen elkaar op in een tweede ronde.

Wanneer de president in één ronde wordt gekozen, willen de kiezers geen stemmen 'verspillen' op onbekende kandidaten die toch geen kans maken op winst (Jones, 1994: 48). De coalities zijn in deze verkiezingen ook groter. Omdat de partij met de meeste stemmen de president mag leveren is het beter de krachten te bundelen en allemaal samen voor één kandidaat of (voor de oppositie) één 'challenger' te gaan (Schmidt, 1996: 331). Er is dus minder plaats voor alternatieve partijen van wie onzeker is of ze een meerwaarde zijn voor de coalitie.

Bij meerdere rondes voeren outsiders vaak campagne met als (secundair) doel het behalen van zo veel mogelijk stemmen, zodat wanneer zij niet bij de beste twee behoren zij toch vanuit een sterke positie kunnen onderhandelen over steun aan één van de kansmakers (Jones, 1999: 176). Dezelfde redenering geldt ook voor de kiezers; ook zij hebben hier de vrijheid om in de eerste ronde te 'experimenteren' en pas bij een eventuele tweede ronde strategisch te kiezen (Schlesinger & Schlesinger, 1990: 1079).

H 4 Outsiders stellen zich vaker kandidaat en hebben meer succes in presidentsverkiezingen met meer dan één ronde.

Ook de timing van de verkiezingen speelt een belangrijke rol. Met timing verwijs ik hier naar het al dan niet samenvallen van presidents- en congresverkiezingen. Bij samenvallende verkiezingen hebben outsiders en nieuwe partijen minder kans op succes (Jones, 1994: 53). Samenvallende verkiezingen zijn namelijk in het voordeel van tweepartijssystemen, waar voor outsiders weinig plaats is.

Bovendien, wanneer verkiezingen samenvallen zijn traditionele partijen veel harder geëngageerd omdat zij zo veel mogelijk zetels willen behalen (Carreras, 2009: 11). Niet alleen de presidentskandidaat maar ook alle andere kandidaten worden indirecte agenten van de nationale presidentscampagne. Nieuwkomers hebben vaak nog geen sterke achterban, en kunnen deze strijd moeilijk volgen.

H 5 Outsiders en nieuwe partijen hebben meer kansen wanneer de presidentsverkiezingen niet samenvallen met andere verkiezingen.

Wright en Riker (1989) beschrijven een derde beïnvloedende variabele: de mogelijkheid tot herverkiezing. De aanwezigheid van de huidige president als kandidaat ontmoedigt nieuwe kandidaten en reduceert zo het aantal 'challengers'. Wanneer de mogelijkheid tot herverkiezing bestaat, gaan kiezers eerder stemmen vanuit een gevoel van loyaliteit, dan een retrospectieve stem uit te brengen (Morgenstern & Siavelis, 2008: 27). Outsiders kunnen deze band tussen president en zijn trouwe achterban moeilijk breken, vooral niet wanneer kiezers tevreden zijn over de afgelopen termijn. Ook de media spelen hier een niet te onderschatten rol in het beïnvloeden van het kiezerspubliek; volgens de theorie van de kanseliersbonus zijn de zittende regering en president dominant aanwezig in de media (Schulz, 1996). Presidentskandidaten die voor een tweede ambtstermijn gaan verliezen dan ook zelden of nooit.

Bovendien moet in landen waar herverkiezing niet toegestaan is, elke 4 of 5 jaar een nieuwe populaire leider klaar staan die stemmen kan ronselen. Vaak zijn outsiders geschikt voor deze rol omdat hun stemmenkapitaal de grenzen van het traditionele partijlandschap overschrijdt.

H 6 De mogelijkheid tot herverkiezing van de huidige president, maakt het moeilijk voor outsiders

In veel Latijns-Amerikaanse landen is er stemplicht, ook dit kan een invloed hebben op de opkomst van outsiders. De stemplicht is een wet die kiesgerechtigden verplicht te gaan stemmen, wanneer ze dat niet doen staan daar sancties tegenover (Jackman, 2001: 1). Bij verplicht stemmen stijgt logischerwijze de opkomst; ook al zijn sommige kiezers dan niet overtuigd van het nut van stemmen, de prijs om het niet te doen ligt veel hoger (Lijphart, 1997: 9). Maar stemplicht heeft ook politieke gevolgen; ze mobiliseert (ongeïnteresseerde en slecht geïnformeerde) kiezers die zich anders zouden onthouden (Jackman, 2001: 6). Volgens de 'Exit and Voice' theorie van Hirschman hebben consumenten (hier: kiezers) wanneer ze ontevreden zijn over het product twee keuzes: stoppen met kopen (*exit*) of hun ongenoegen uiten (*voice*) (Hirschman, 1970: 4). Bij verplicht stemmen heeft het electoraat geen exit-optie en kunnen ze hun eventuele frustraties enkel uiten via 'proteststemmen' tegen het huidige systeem. Nieuwkomers, anti-elitaire neopopulisten en antipolitieke outsiders winnen zo heel wat stemmen.

H 7 Outsiders behalen meer stemmen wanneer er stemplicht geldt.

2.2 Gevolgen van outsiders aan de macht

Het presidentialisme in Latijns-Amerika zou dus heel wat voordelen bieden voor outsiders, en dat is niet zonder gevolgen. Zo zou de executieve macht minder efficiënt werken wanneer een persoon zonder politieke ervaring aan de macht komt (Suarez, 1982: 131). Outsiders vormen vaak op het laatste moment een partij, en gebruiken deze enkel als hulpmiddel om aan de macht te komen (Mainwaring, 1993: 12). De ideologie van die nieuwe partijen (vaak coalities van verschillende kleine partijen) is niet altijd even duidelijk, en ook de band tussen de president en zijn/haar partij is minder sterk dan bij traditionele partijen het geval is.

Bovendien zijn outsiders geneigd om op een personalistische wijze aan politiek te doen (Suarez, 1982: 132). Het gaat hier niet om het charismatische aspect van deze leiders, want zoals al vermeld in het hoofdstuk over populisme kan dit het volk mobiliseren en voordelen opleveren voor de democratie. Maar outsiders trekken vaak heel veel macht naar zich toe en dat kan tot onstabieleit leiden. Dit is grotendeels het gevolg van het populistische karakter van outsiders; zij richten een eigen partij op die helemaal rond zichzelf draait, vaak zonder dragende kracht in het Congres. De outsider heerst over het land als een Leviathan; hij neemt de taak op zich om de natie te redden en belooft in zijn politieke campagne dat niemand hier de prijs voor zal betalen (O'Donnel, 1994: 9). Om deze taak tot een goed einde te brengen, isoleert hij zich van de bestaande politieke instituties en neemt alle verantwoordelijkheid op zich. Maar vaak wordt al snel duidelijk dat het onmogelijk is grote veranderingen door te voeren zonder tegen iemands schenen te schoppen en de president vervalt van de meest populaire tot de meest vervloekte persoon van het land (O'Donnel, 1994: 15). Het gevolg hiervan is een merkwaardige mengeling tussen presidentiële almacht en onmacht. Almacht omdat hij in eerste instantie heel wat decreten (geen wetten) kan laten goedkeuren om alle ongewenste gevolgen van de vorige leider te corrigeren; het volk verwacht nu eenmaal verandering.

Maar de andere kant van de medaille is er één van zwakte en onmacht, want veel van die veranderingen gaan in tegen de politieke elite (die vaak nog een meerderheid dragen in het congres) en worden dus niet omgezet in effectieve regelgeving. De oppositie kan zo indirect de presidentiële agenda blokkeren. Bovendien heeft elke president, outsider of niet, een dubbele rol; hij is de belangrijkste vertegenwoordiger van zijn partij en haar programma, maar tegelijk is hij ook leider van het hele volk en is het zijn plicht compromissen te zoeken (Linz, 1990: 61). Aangezien de president de verantwoordelijkheid voor de veranderingen op zich heeft genomen, wordt hij het hardst bekritiseerd wanneer die mislukken. Het gevolg is een president die passief zijn termijn probeert uit te zitten, en een land dat in een impasse blijft vastzitten. Dit opent de deur voor staatsgrepen en nieuwe kandidaten met nieuwe beloftes voor verandering (O'Donnel, 1994: 17).

In veel gevallen krijgt de outsider als individu wel genoeg stemmen om het tot president te maken, maar behaalt zijn partij in het parlement niet genoeg zetels om een meerderheid te vormen. Resultaat is een conflict tussen de uitvoerende macht (de president) en de wetgevende macht (die vaak nog grotendeels uit leden van traditionele partijen bestaat) (Linz, 1990: 53). Allebei hebben ze hun macht verkregen via verkiezingen, maar wie representeert het volk nu best? Er bestaan geen democratische principes om dit probleem op te lossen, en het verbaast dan ook niet dat het leger in het verleden vaak bij zulke situaties ingreep en de rol van bemiddelaar op zich nam. Sinds 1990 is dit laatste patroon veranderd en worden constitutionele conflicten opgelost door *selfcoups* (waarbij de uitvoerende macht de wetgevende macht tot ontbinding dwingt), of *impeachments* (waarbij de wetgevende macht de president beschuldigt van fraude of corruptie en hem zo tot ontslag dwingt) (Perez Liñan, 2003: 98). Slachtoffers van deze laatste methode waren de Braziliaanse Fernando Collor de Mello in 1992 en de Venezolaanse president Carlos Andres Perez in 1993, beiden werden beschuldigd van corruptie en tot ontslag gedwongen (Perez Liñan, 2007: 1).

Eenmaal de president verkozen is, mag hij zijn eigen kabinet samenstellen. Daarbij heeft hij de keuze: geeft hij zijn verslagen tegenstander een plaats in zijn administratie, en toont zich zo president van het hele volk? Of breekt hij alle verbindingen met traditionele partijen en vormt hij een kabinet vanuit zijn persoonlijk netwerk? Outsiders gaan vanuit hun antipolitieke logica vaak voor deze laatste optie en omringen zich met politieke vrienden en leden uit de eigen partij of coalitie (Linz, 1990: 54). Dit kan leiden tot kabinetten vol trawanten (zonder noemenswaardige politieke ervaring) van de president in plaats van bekwame politici van de verschillende partijen (Siavelis & Morgenstern, 2008: 34).

Mainwaring (1993) beargumenteert in zijn werk *'Presidentialism, multipartism and democracy: The difficult combination'* dat de combinatie van een meerpartijstelsel en een presidentieel systeem enkel tot een onstabiele democratie kan leiden. Bij een tweepartijstelsel heeft de partij van de president vaak de meerderheid, in een meerpartijstelsel is dit zelden het geval en moet de president voor elke beslissing op zoek naar nieuwe coalities (Mainwaring, 1993: 3). Bovendien zetelen bij meerpartijstelsels ook meer extreme partijen in de regering, wat voor een sterkere polarisering zorgt. Aangezien outsiders vaak coalities moeten vormen om aan de macht te komen, zorgt dit volgens Mainwaring voor onstabiele democratieën.

In het vorige hoofdstuk beschreef ik al hoe outsiders makkelijker aan de macht komen in onstabiele partijssystemen. Een zwak partijstelsel is niet enkel een oorzaak, maar dus ook het gevolg van outsiderpresidenten. Nieuwkomers moeten het opnemen tegen traditionele partijen, vaak antwoorden ze daarop door ondemocratische beslissingen te nemen (Corrales, 2008: 3). Deze beslissingen kunnen het partijstelsel verder verzwakken en het electoraat polariseren. Een belangrijk, en misschien wel hét belangrijkste, gevolg van de opkomst van outsiders is dus dat zij het pad vrijmaken voor andere outsiders in de toekomst.

III. DE CASE FERNANDO LUGO

De verkiezingen van 20 april 2008 waren ongetwijfeld historisch voor Paraguay. Niet alleen omdat na 61 jaar een eind kwam aan de alleenheerschappij van de Colorado-partij. Bovendien was de winnaar van deze verkiezingen, Fernando Lugo, een nieuwkomer op het politieke toneel, een ex-bisschop, een outsider pur sang, die er dankzij een coalitie van verschillende partijen in slaagde aan de macht te komen. Het was een hoogdag voor nieuwe politieke actoren, die na een lange en moeilijke strijd, eindelijk hun kans kregen om zich te bewijzen.

De *Partido Colorado* (rechts-conservatieven) kwam aan de macht in 1947. Tijdens de dictatuur van Alfredo Stroessner (1954-1989), waren zij één van de pijlers (de andere was het leger) die het Stroessner-regime steunden. Ook na de dictatuur bleven zij de macht in handen houden; Paraguay was officieel een meerpartijstelsel met één dominante partij (ANR). De partij werd de laatste jaren geplaagd door beschuldigingen van corruptie, een interne machtsstrijd en andere problemen die ongetwijfeld in het voordeel van Lugo hebben gespeeld.

Ondanks de voor de hand liggende historische waarde zou het verkeerd zijn de verkiezingsoverwinning van Lugo te bestempelen als ‘dé grote breuk’ binnen de Paraguayaanse politiek. Want het is niet wat op 20 april gebeurde, maar het proces dat daaraan vooraf ging dat zo uniek is.

1. De aanloop naar verkiezingen 2008

1.1 “Nicanor Ijapu” [“Nicanor is een leugenaar”]

De elfde en laatste president van het 60 jaar lang durende machtsblok van de Colorado Partij was Nicanor Duarte Frutos. Hij maakte deel uit van de nieuwe generatie politici binnen de partij, zonder link met het regime van dictator Stroessner. Met veel optimisme zei hij de dag van zijn aanstelling: *“Ik kom niet om de geschiedenis te herhalen..”*. Nicanor was een neopopulistische president, hij stond vooral bekend om zijn personalistische politieke stijl en zijn slechte relatie met de pers. De regering van zijn voorganger Luis Gonzalez Macchi (1999-2003) was één van de meest corrupte die het land ooit gekend had. Meest treffende voorbeeld was de tumult die uitbrak toen in 2001 bleek dat de limousine waar de president mee rondgereden werd een gestolen auto was. Binnen de Partido Colorado werd Nicanor gezien als dé beste optie voor verandering en verbetering.

Nicanor kwam veel van zijn beloftes na en vooral zijn economisch beleid was een succes. Maar de president werd, zoals vele neopopulistische leiders, gedreven door machtslust. Eind 2005 stelt hij zich kandidaat als president van zijn partij, en wint de interne verkiezingen. Daarmee gaat hij in tegen artikel 237 van de Paraguayaanse grondwet dat stelt dat “de President van de Republiek en de Vicepresident tijdens hun mandaat geen publieke of private functies mogen uitoefenen, al dan niet betaald”. Via juridische manoeuvres en met de medeplichtigheid van de vijf Colorado ministers die in het Hooggerechtshof zetelen wordt, tot grote woede en ongeloof van het volk, een resolutie goedgekeurd die Nicanor toch(enkele uren) toelaat beide ambten te combineren.

Kort nadien kondigt Duarte Frutos aan dat hij de grondwet wil aanpassen om hervervkiezing mogelijk te maken. In artikel 229 van de Paraguayaanse grondwet staat namelijk het volgende: “de President van de Republiek en de Vicepresident mogen gedurende vijf jaar, beginnend vanaf de 15^e augustus na de verkiezingen, ongestoord hun functies uitoefenen. Ze mogen onder geen enkele voorwaarde herkozen worden”.

Bij de Paraguayaanse bevolking, die de dictatuur van Stroessner nog fris in het geheugen heeft, ontstaan angst en woede.

1.2 “Ikueraima Paraguay” [“Paraguay is het beu”]

Het protest tegen Nicanor wordt steeds groter en bij de oppositie begint de idee te groeien om een volksmars te organiseren. Het zijn Sebastian Acha en Hector Lacognata (beide lid van Patria Querida) die voor het eerst monseigneur Fernando Lugo opzoeken en hem vragen om voor de massa te spreken tijdens dit volksverzet. *“We hebben gebruik gemaakt van die kans en zijn op zoek gegaan naar een persoon die niet gebonden was aan de politiek en die een volksprotest kon oproepen zonder verdacht te worden (van politieke motieven)”*, zegt Sebastian Acha. Volgens Acha had op dat moment niemand het vermoeden dat bisschop Lugo ook politieke ambities had, deze naïeve gedachte is volgens hem “misschien zelfs zijn grootste politieke fout ooit” geweest.

Op 29 maart 2006 organiseert ‘Resistencia Ciudadana’ (een samenwerkingsverband van ruim honderd partijen en sociale organisaties waaronder ook alle partijen die later de *Allianza Patriótica para el Cambio*, de coalitie waarmee Lugo naar de presidentsverkiezingen gaat, zullen vormen) een volksmars in de hoofdstad Asuncion. Het protest overstijgt alle verwachtingen, in plaats van de 10 000 verwachte betogers dagen meer dan 35 000 mensen op. Het hoogtepunt van de avond is de toespraak van de ‘bisschop der armen’ Fernando Lugo. Hij roept Nicanor op om verantwoordelijkheid op te nemen voor zijn “absurde” daden en de grondwet te respecteren zoals het een goede president betaamt. De vijf corrupte ministers moeten zonder enige twijfel hun ontslag indienen.

1.3 Pai-ma he’i [Wat de bisschop zegt is waar]

Linkse partijen, arbeidersorganisaties en enkele andere sociale groeperingen besluiten hun krachten te bundelen en in 2008 samen naar de verkiezingen te gaan met de historische coalitie ‘Alianza Patriótica para el cambio’(APC).

Met bisschop Fernando Lugo hebben de partijen uit de oppositie eindelijk een geloofwaardige leider gevonden die al hun andere kandidaten in charisma en populariteit overstijgt. Een groot deel van die geloofwaardigheid heeft hij te danken aan zijn klerikale status. In Paraguay, een land met ongeveer 90% katholieken, bestaat namelijk een uitdrukking in het Guarani 'Pai-ma he'i' ("Wat de bisschop zegt is waar"). *"Dit zorgde ervoor dat veel Paraguayanen dachten: misschien weet hij niets over politiek, maar omdat hij bisschop is zal hij geëerbiedigd worden en is hij in staat om het land te besturen"* (Simon, 2011). Priester Lugo wordt door het volk op handen gedragen.

En hoewel hij oorspronkelijk geen politieke ambities had, stemt Lugo er in juni 2006 toch mee in om presidentskandidaat te worden voor de Alianza Patriótica para el Cambio (Patriottische Alliantie voor Verandering). In ruil voor hun steun aan de presidentskandidaat mogen de liberalen van de PLRA, de grootste partij uit de alliantie, de kandidaat voor het vicepresidentschap leveren. Zij kiezen voor Federico Franco, tot dan toe gouverneur van het Centraal Departement.

Maar voor Lugo effectief president kan worden heeft hij nog een belangrijk juridisch obstakel te overwinnen. Wanneer hij in 2006 zijn kandidatuur aankondigt is hij nog steeds bisschop-emeritus (wegens gezondheidsredenen had hij zijn pensioen aangevraagd) en volgens de Paraguayaanse grondwet zijn "alle ministers van gelijk welke religie of cultus uitgesloten van de presidentiële race" (art. 235.5). Lugo heeft geen andere keuze en stuurt zijn 'ontslagbrief' naar het Vaticaan. Het antwoord van de paus is negatief; volgens het canoniek recht heeft hij sacramenten voor het leven afgelegd en is er geen reden om hem uit zijn klerikaal ambt te ontslaan. De bisschop krijgt dus geen toestemming om aan de verkiezingen deel te nemen, doet hij dat toch dan dreigt de Kerk met een schorsing a divinis⁶. En zo geschiedde, het Vaticaan verbiedt Lugo zijn ambt nog langer uit te oefenen en dankzij een "vrije interpretatie" van de Paraguayaanse grondwet wordt zijn kandidatuur dan toch goedgekeurd.

Tot op vandaag zijn tegenstanders van Fernando Lugo ervan overtuigd dat zijn deelname aan de verkiezingen ongrondwettelijk was en zijn verkiezing dus niet geldig is (Simon, 2007). Volgens hen zorgt de Pai-ma he'i voor oneerlijke concurrentie en moet artikel 235.5 gerespecteerd worden, net zoals artikel 235.8 dat "eigenaars van massamedia" om dezelfde reden uitsluit.

Hoe dan ook, de presidentiële race van Lugo kan beginnen.

1.4 'Yo tengo fe'

Nog voor de verkiezingen splitst een deel van het APC zich af wegens onenigheden over de presidentskandidaat. Zowel Patria Querida, als UNACE gaan met een eigen kandidaat naar de verkiezingen, respectievelijk Pedro Fadul en Lino Oviedo.

⁶ Bij schorsing a divinis verliest de persoon in kwestie zijn klerikale status niet. Maar hij mag vanaf dan geen sacramenten meer toedienen

Lugo z'n presidentiële campagne draagt de naam "Yo tengo fe" ("Ik heb hoop/geloof") en bestaat uit vier grote pilaren: (1) een integrale agrarische hervorming; (2) terugwinnen van de soevereiniteit over de energie (akkoord met Brazilië over Itaipu⁷), (3) universele toegang tot gezondheidszorg, onderwijs en justitie; en (4) de eeuwige verbanning van corruptie en straffeloosheid.

Het charismatische karakter van de figuur Lugo is duidelijk, maar over zijn politiek of ideologische profiel bestaat meer onenigheid. Hoewel hij zelf zegt "noch links, noch rechts" te zijn, maakt Lugo volgens veel waarnemers deel uit van de opkomende linkse beweging en al snel wordt hij 'de rode bisschop' genoemd. Sommigen zien in hem de nieuwe Chavez of Morales, maar Lugo houdt steeds vol dat hij ondanks zijn "admiratie" voor Venezuela zijn eigen intermediaire koers wil volgen zonder zich daarbij over te geven aan extremisten of extreme oplossingen.

Naarmate de verkiezingen dichterbij komen, krijgt Lugo steeds vaker een favorietenrol toegeschreven. Op 20 april 2008 maakt hij alle verwachtingen waar en wint de presidentsverkiezingen met 40,8% van de stemmen. Er is slechts 10% verschil met zijn belangrijkste concurrente, de kandidate voor de Colorado partij, Blanca Ovelar (30,9%). Lino Oviedo (UNACE) en Pedro Fadul (PPQ) halen respectievelijk 21,9% en 2,4%.

De Bisschop der Armen is nu President van de Republiek van Paraguay.

2. Waarom is Fernando Lugo verkozen?

Voor we de beschreven theorieën kunnen testen, is het belangrijk uit te maken of Fernando Lugo wel degelijk voldoet aan de voorwaarden in mijn definities voor outsider en populist.

Even ter herinnering, de definitie voor outsider: ***'Politieke outsiders zijn politici met weinig tot geen politieke ervaring, afkomstig van buiten het politieke systeem. Ze creëren bewust een antipolitiek imago en stellen populisme centraal in hun campagne'***.

Lugo voldoet aan alle voorwaarden om outsider te zijn. Als bisschop had hij absoluut geen politieke ervaring en was hij duidelijk afkomstig van buiten het politieke systeem. Vanaf zijn eerste verschijning op het politieke toneel nam hij het op tegen de traditionele partijen (meerbepaald tegen Nicanor en de Colorado's), hij trok die lijn ook door in de rest van zijn campagne.

⁷ Itaipu is de op één na grootste stuwdam ter wereld en staat op de grens tussen Brazilië en Paraguay. Bij de bouw van de dam in 1973 werd een akkoord getekend (door Stroessner) waarin staat dat Paraguay haar ongebruikte energie aan Brazilië moet verkopen aan een vaste prijs. Ter compensatie betaalt Brazilië 124 miljoen dollar per jaar aan Paraguay. De deal werd altijd als oneerlijk bevonden door de Paraguayanen omdat zij even veel geïnvesteerd hebben in de dam als Brazilië. In 1985 werd de toestand nog erger toen Paraguay ermee akkoord ging de energie onder de marktprijs te verkopen om zo te helpen bij het oplossen van de economische crisis in Brazilië. Gedurende vier jaar verloor Itaipu 4 dollar per geproduceerde megawatt.

Met “Yo tengo fe” benadrukte Lugo de wil naar verandering, en één van zijn verkiezingsbeloftes was een Paraguay zonder corruptie. Meer dan eens waarschuwde hij voor mogelijke fraude van de Colorado-partij tijdens de verkiezingen. Eenmaal verkozen zei hij: *“Vandaag breekt Paraguay met zijn traditie van corruptie, vandaag begint de geschiedenis van een Paraguay dat onverbiddelijk zal zijn voor dieven”*.

Over de vierde voorwaarde, die van populistische leider, bestaat meer onenigheid. Volgens mijn definitie moet een populistische leider aan volgende vier voorwaarden voldoen: **(1) antipolitiek discours dat zich afkeert van traditionele partijen, (2) charismatisch leiderschap en een (3) constante aanspraak op de eenheid van het volk en hun vaderlandsliefde. Populistische leiders plaatsen (4) het volk op een voetstuk en beweren in hun naam te regeren.**

Voor de tweede voorwaarde, het charismatisch leiderschap, staat ter discussie. De ex-bisschop is op dat vlak niet te vergelijken met andere bekende populistische leiders als Chavez of Fujimori. Hij is geen grote spreker en zijn verschijning is al helemaal niet imposant. Fernando Lugo stelt zich steeds nederig op, verschijnt op belangrijke evenementen in zijn sandalen en draagt zelden of nooit een maatpak. Hij heeft de neiging (soms misschien te veel) om zichzelf als figuur te minimaliseren en op de achtergrond te blijven en wanneer hij aan het woord is roept hij niet, maar spreekt het volk rustig aan. President of niet, Fernando Lugo is bisschop gebleven. Hij kleedt en gedraagt zich nederig zoals van een dienaar van God verwacht wordt, en spreekt het volk aan zoals priesters dat doen. Zo zei hij in een toespraak in 2007: *“Paraguay zal niet langer verdeeld worden door haat en leugens. We moeten de angst inruilen voor hoop om niet langer geknield te leven, maar met beide voeten op de grond te staan”*. En net hieruit bestaat, volgens mij, zijn charismatische kracht. Hij is geen grote leider, maar een kerkelijke leider en dat maakt hem voor het volk ook zo geloofwaardig. Bovendien is hij zich heel bewust van de kracht van zijn religieuze imago, en in zijn speeches zijn verwijzingen naar de Bijbel en zijn geloof dan ook nooit veraf. Een voorbeeld uit zijn campagne: *“Mijn geloof in God en in het vaderland zullen ervoor zorgen dat rijken en armen in het beloofde land samenleven”*. Fernando Lugo is de goede herder die zijn Paraguayaanse volk naar het beloofde land leidt, en voldoet daarmee aan het criteria van charismatische leider.

Lugo voldoet ook aan de drie andere voorwaarden voor populistische leiders. Zoals hierboven reeds besproken is zijn discours antipolitiek en keert hij zich tegen de traditionele partijen. Lugo is een man van het volk, hij spreekt de massa vaak aan in het Guarani en benadrukt zijn liefde voor zijn vaderland. In al zijn verkiezingstoespraken heeft hij het over de kracht van ‘el pueblo unido’ en ook als president blijft hij het volk oproepen om samen te werken voor ‘het gedroomde Paraguay’. Een voorbeeld hiervan was zijn toespraak voor de 200^e verjaardag van de onafhankelijkheid van Paraguay op 15 mei 2011: *“Vandaag offeren we aan onze Nationale helden, we geven een offer van eenheid van het Paraguayaanse volk, dat niet wordt ontdaan van schoonheid en zijn pluraliteit behoudt.*

Dat de schoonheid van onze democratie onverstoord mag blijven (...)". Lugo blijft ook leider van de armen, van de boeren en van de inheemse gemeenschappen. Hij komt op voor hun rechten en belofde tijdens zijn verkiezingscampagne zelfs een deel van zijn loon af te staan aan de minderbedeelden; *"Ik reik een hand uit naar de armen en uitgestotenen"*. Fernando Lugo regeert in naam van alle Paraguayanen, op de tonen van folkloristische muziek spreekt hij in zijn verkiezingscampagne het volk aan: *"Ik zet mij in voor jullie, ik zal jullie niet teleurstellen, ik ben ervan overtuigd dat het land beter kan worden. Zonder uitzonderingen is dit Paraguay van alle Paraguayanen en zo zal ik ook president zijn van alle Paraguayanen"*.

Als we ons baseren op de beschreven definities is Fernando Lugo een populistische outsider die het tot president van Paraguay gemaakt heeft. Maar hoe is hij daar gekomen? Waarom heeft het volk voor hem gekozen? En welke institutionele factoren speelden in zijn voordeel?

2.1 Socio-economische voorwaarden

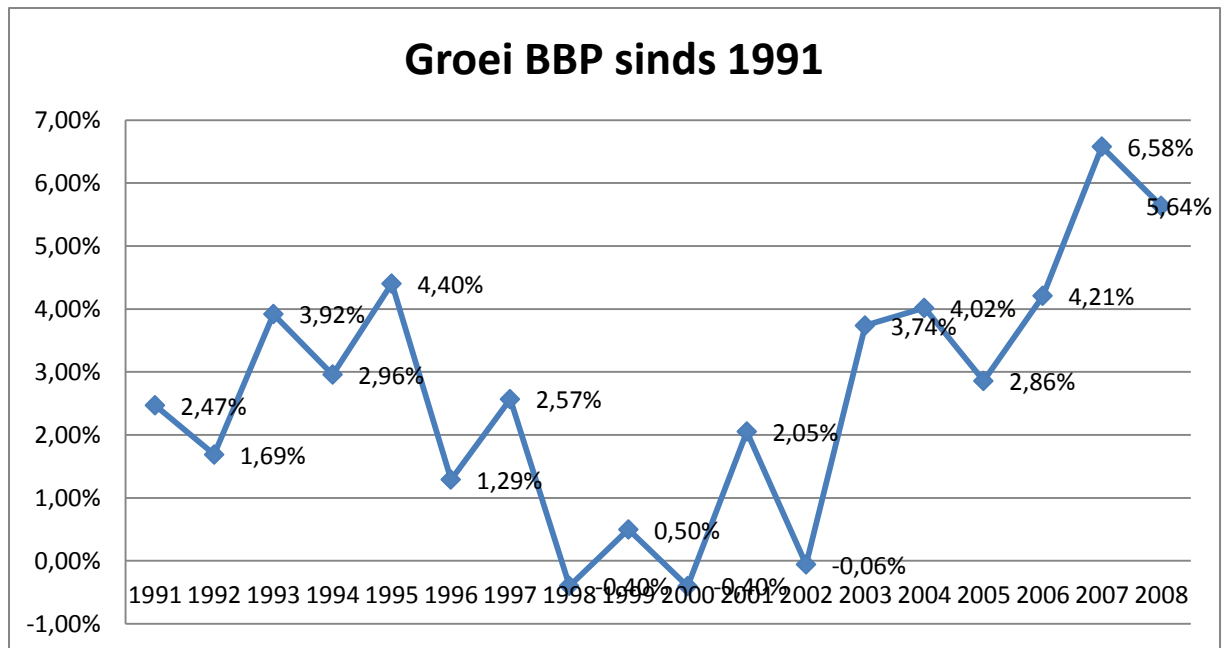
2.1.1 Economische crisis

H 1: Outsiders hebben meer kans op succes, wanneer de zittende regering beschuldigd wordt van een slecht economisch beleid.

Ik gebruik twee variabelen om de economische toestand te meten: de groei in het BBP (Bruto Binnenlands Product) en inflatie. Alle cijfers zijn afkomstig uit de database van Maddison (2010) en CEPALSTAT (een online database voor statistieken over Latijns-Amerika van de VN).

De economie geeft in 2007, het jaar voor de verkiezingen, gemengde tekens. Het BBP groeide met 6,58 %, dat is drie keer zoveel als de populatie die met 2,43% aangroeide. Volgens Figuur 1 is dit de grootste stijging sinds 1991. Ook de export van het vlees steeg, van 162 miljoen dollar in 2004 tot 442 miljoen in 2006. De economische hervormingen van Nicanor begonnen op dat moment hun vruchten af te werpen, en in vergelijking met de voorgaande jaren kunnen we spreken van een economische groei. De inflatie aan de andere kant, die in 2005 al 10% had bereikt, bleef stijgen en sloot het jaar af met 12,5%. Vooral de lagere inkomensklasse en werklozen werden hierdoor zwaar getroffen.

De sociale situatie van Paraguay is op dat moment zorgwekkend. Van de 6 miljoen inwoners zijn er in 2007 3,1 miljoen economisch actief. Daarvan zijn er nog eens 7.3% werkloos en zo komen we op een totaal van 2.7 miljoen werkende Paraguayanen. Maar het grootste probleem in Paraguay is dat heel wat mensen minder dan het minimumloon betaald krijgen. In 2007 was dat het geval voor meer dan een kwart (28,1%) van de werkende bevolking. Resultaat is dat 28,4% van de Paraguayanen op dat moment onder de armoedegrens leefden en 13,5% zelfs in extreme armoede leeft en met minder dan 1 dollar per dag moest zien te overleven.

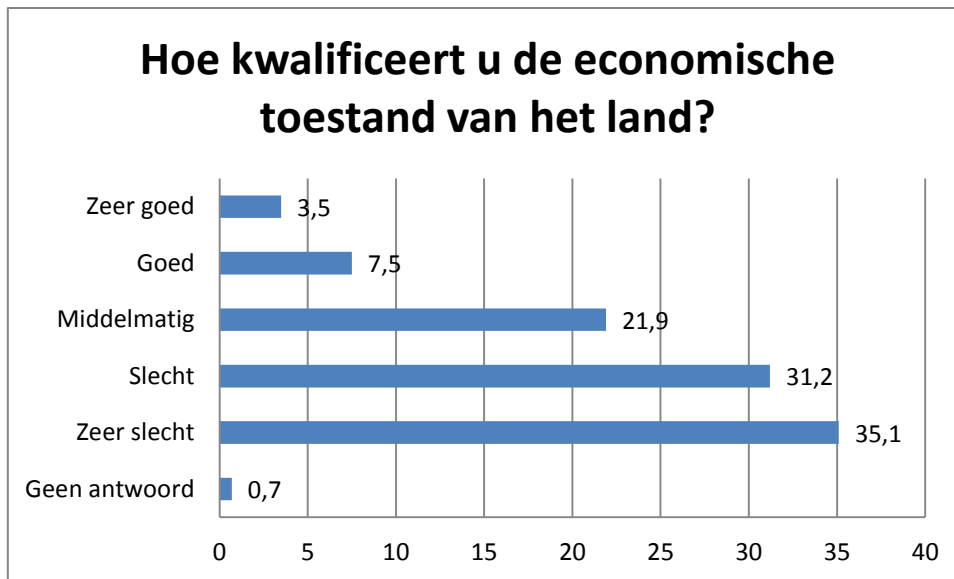
Figuur 1: Groei BBP (Maddison, 2010)

Terwijl de economische situatie voor enkelen verbeterde, bleven velen vechten tegen armoede en ellende. Zo bereiken de inkomsten van de export bijvoorbeeld maar een beperkt deel van de bevolking, want wie wil exporteren moet ook moderniseren en kapitaal kunnen investeren. De rijken worden rijker, en de armen armer. Bovendien schatten de Paraguayanen de werkloosheid veel hoger in dan ze werkelijk is. 77,9% van de ondervraagden in 'Mas Alla de las Elecciones' (MADE, 2008) gelooft dat de werkloosheid gestegen is, terwijl ze in werkelijkheid daalt. En voor 41,2% van de respondenten is het creëren van meer jobs de grootste uitdaging voor de volgende regering.

Ook de kritieke situatie van de gezondheidszorg speelt hier een belangrijke rol. Ongeveer 20% van de bevolking heeft geen toegang tot medische zorgen wegens financiële problemen, bij 48% van de inwoners die geen toegang tot gezondheidszorg hebben is dat omdat ze geen Spaans spreken (DGEEC, 2007). Slechts 6,7% van het Paraguayaanse BBP wordt aan sociale bescherming uitgegeven. Ter vergelijking, in België was dat in 2007 26,8% van het BBP (EUROSTAT, 2007).

Ondanks de relatieve groei van de economie tijdens de ambtstermijn van Nicanor Duarte Frutos, bestaat er bij de bevolking een heel andere perceptie. Dat blijkt ook uit de survey die vlak voor de verkiezingen van 2008 werd afgenomen. 66,4% van de ondervraagden is niet tevreden met de economische situatie en percipieert ze als 'slecht' of 'heel slecht' (zie Figuur 2).

Met de reële economie ging het dus niet slecht, maar zoals Nannestad en Paldam (2000) het zeiden: "*economies do not vote, people do*". En daarom is het de kiezers hun perceptie van de economie die hun uiteindelijke stemkeuze zal beïnvloeden.

Figuur 2: Perceptie economische toestand (MADE, 2008)

Verschillende studies hebben aangetoond dat kiezers weinig weten over de economische toestand van hun land (o.a. Aidt, 2000; Sanders, 2000). Gegeven dat de kosten om informatie in te winnen over de economie relatief hoog zijn in vergelijking met wat het opbrengt om te stemmen, zullen rationele kiezers zo weinig mogelijk moeite doen bij het vormen van hun economische perceptie. Kiezers steunen dan op subjectieve evaluaties van de economische situatie.

Toegepast op de Paraguayaanse verkiezingen van 2008 kunnen we hier concluderen dat de kiezers de zittende regering hebben afgestraft op basis van een subjectieve negatieve evaluatie van de economische situatie. De verslechtering van de economische en sociale situatie begunstigde de opkomst van een populistisch alternatief; de reddende 'Messias'. Bovendien speelde Lugo hier ook op in door in zijn verkiezingscampagne de nadruk te leggen op een hervorming van de gezondheidszorg en beloftes voor meer jobs.

2.1.2 Val partijsysteem

H 2: Wanneer het traditioneel partijsysteem uiteen valt, kunnen outsiders zichzelf presenteren als een radicaal alternatief voor het huidige systeem en de bestaande politieke elite.

Het Paraguayaanse politieke systeem werd in 2008 gekenmerkt door een intern verdeelde Partido Colorado. De strijdende fracties zagen geen mogelijkheid meer om overeenkomsten te sluiten en zo opnieuw hun onoverwinnelijke eenheid van weleer te verzekeren. De oppositie daarentegen slaagde er wel in die eenheid te creëren en groepeerde zich in de Alianza Patriótica para el Cambio. Zowel de interne verdeeldheid bij de Colorado's als de samenwerking van de oppositie hadden zich tijdens eerdere verkiezingen al voorgedaan, maar in 2008 waren deze twee factoren voor het eerst tegelijk aanwezig.

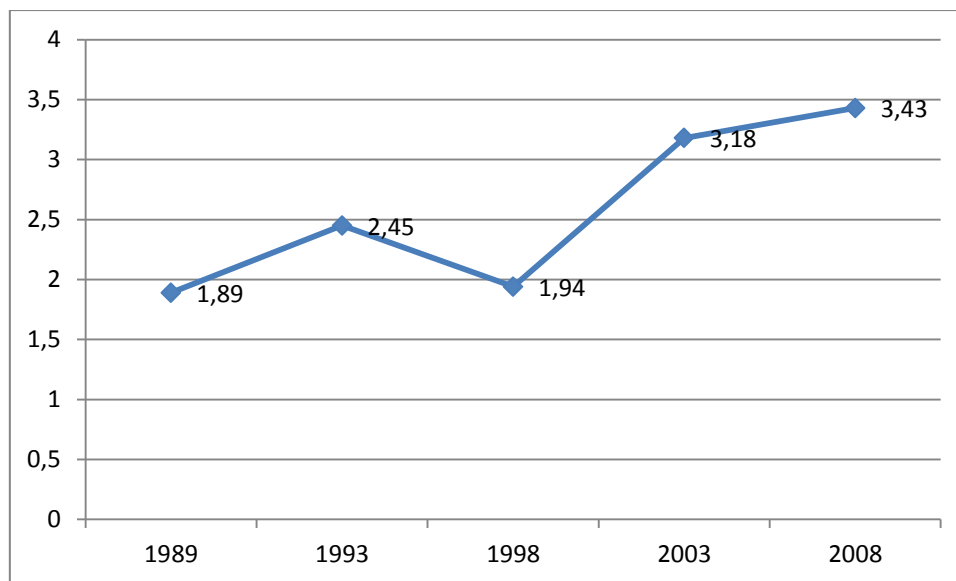
Partijcrisis meten is moeilijk aangezien hier geen standaard meetinstrument voor bestaat. Het beste alternatief is het meten van het effectief aantal partijen in het parlement, omdat dit een idee geeft over de fragmentatiegraad van het systeem.

Bij systemen die een partijcrisis doormaken zal het aantal partijen stijgen (Corrales, 2008: 10). Het idee achter deze *effective number of parties* is het aantal partijen te tellen en deze te wegen voor hun macht (hier: aantal zetels in het parlement) (Laakso & Taagepera, 1979). Wanneer het aantal partijen gelijk is aan het *effective number of parties*, hebben alle partijen evenveel macht. De formule om deze te berekenen is:

$$N = \frac{1}{\sum_{i=1}^n p_i^2}$$

Met n het aantal partijen met ten minste één zetel en p_i^2 het kwadraat van de proportie zetels van elke partij ten opzichte van het totaal aantal zetels.

Voor de verkiezingen in Paraguay vanaf 1989 zien we een stijging van het aantal partijen en dus een fragmentatie van het partijlandschap (zie figuur 3). Een stijging van het aantal partijen is niet altijd negatief, het kan gezien worden als een teken van democratisering. In 2003 werden voor het eerst zes verschillende partijen verkozen in het parlement, uit de tabel blijkt dus dat niet alle partijen evenveel macht hadden ($N=3,18$). In dit geval in het nadeel van een traditionele partij als de Partido Colorado die vroeger alle macht in handen had. Dit is ook te zien aan de resultaten van de presidentsverkiezing. Hoewel er in 2003 opnieuw een Colorado-president verkozen werd, won Nicanor maar met 37,1% van de stemmen, hun slechtste resultaat in jaren.

Figuur 3: Effective number of parties Paraguay

Dezelfde fragmentering vinden we ook terug binnen de Partido Colorado. Naast de problemen rond president Nicanor (zie: 'Nicanor Ijapu'), was de partij intern verdeeld door een dispuut rond Luis Castiglioni. Castiglioni was vicepresident onder Nicanor tot hij in oktober 2006 ontslag nam uit zijn ambt om deel te nemen aan de interne verkiezingen van zijn partij om de volgende presidentskandidaat te worden⁸.

⁸ Volgens artikel 229 mag de vicepresident zich enkel kandidaat stellen voor het presidentschap als hij 6 maanden voor de verkiezingen ontslag neemt uit zijn ambt.

De ex-vicepresident werd in alle peilingen al uitgeroepen tot winnaar maar moest uiteindelijk toch het onderspit delven tegen Blanca Ovelar, ex-minister van Onderwijs. Het was Nicanor zelf die, na zijn mislukte poging tot herverkiezing, Ovelar als favoriete kandidate voor zijn opvolging voorstelde. Castiglioni en zijn aanhangers konden zijn verlies moeilijk aanvaarden en beschuldigden Nicanor en zijn entourage van fraude.

Deze interne verdeeldheid werd nog versterkt door de terugkeer van Lino Oviedo. Oviedo is een ex-militair en was ooit een belangrijke pion binnen de Colorado partij maar in 1999 werd hij verdacht van een poging tot staatsgreep na de moord op zijn politieke rivaal en partijgenoot Luis Maria Argaña, waarop hij naar het buitenland vluchtte. Binnen de Colorado partij ontstonden twee kampen: de argañisten en oviedisten. Uiteindelijk splitsen de voorstanders van Oviedo zich in 1996 af en vormen de partij UNACE (toen: Union Nacional de Colorados Eticos). In 2004 kwam Oviedo terug naar Paraguay en werd daar gevangen gezet. Oorspronkelijk moest hij een straf van 10 jaar uitzitten, maar in 2007 werd hij vrijgelaten door Nicanor. Hiervoor bestaan twee mogelijke verklaringen: of hij hoopte op die manier de steun te winnen van de oviedisten, of hij wou verdeeldheid zaaien bij de oppositie zodat niet alle stemmen naar Lugo gingen. In beide gevallen heeft hij zich vergist. UNACE (nu: Union Nacional de Ciudadanos Eticos) benoemt Oviedo tot hun presidentskandidaat en behalen 22,8% van de stemmen. Dat zijn 8,5% meer stemmen dan de partij in 2003 behaalde, en die stemmen komen niet van Lugo maar van de Partido Colorado. Zij verloren in 2008 met hun kandidate Blanca Ovelar, 6% van de stemmen (van 37% in 2003, naar 31% in 2008). Merken we op dat de som van de stemmen voor Oviedo en Ovelar, samen goed voor 53,8%, hun een verkiezingsoverwinning had kunnen opleveren. Ten slotte zijn het allemaal Colorado's.

De oppositie met Lugo als outsider-kandidaat heeft van de interne verdeeldheid bij hun tegenstanders geprofiteerd en zijn als één blok naar de kiezers gegaan. Deze tactiek heeft zijn vruchten afgeworpen en met 41% wonnen ze zo goed als alle niet-Colorado stemmen voor zich. Pedro Fadul, de kandidaat voor Patria Querida, kreeg slechts 2% van de stemmen (een daling van 19% na de verkiezingen van 2003). Dit kan verklaard worden vanuit een rationele en economische kiestheorie; Lugo had namelijk veel meer kansen op succes en het was dus voordeliger om voor hem te stemmen.

Samengevat kunnen we stellen dat er de laatste jaren een trend naar meer fragmentatie is in het Paraguayaanse partijlandschap. Bovendien had de traditionele machthebber in Paraguay, de Partido Colorado geloofwaardigheid verloren door de machtswellust van hun president Nicanor en interne ruzies. Lugo heeft daar als outsider op ingespeeld en presenteerde zichzelf als beste alternatief.

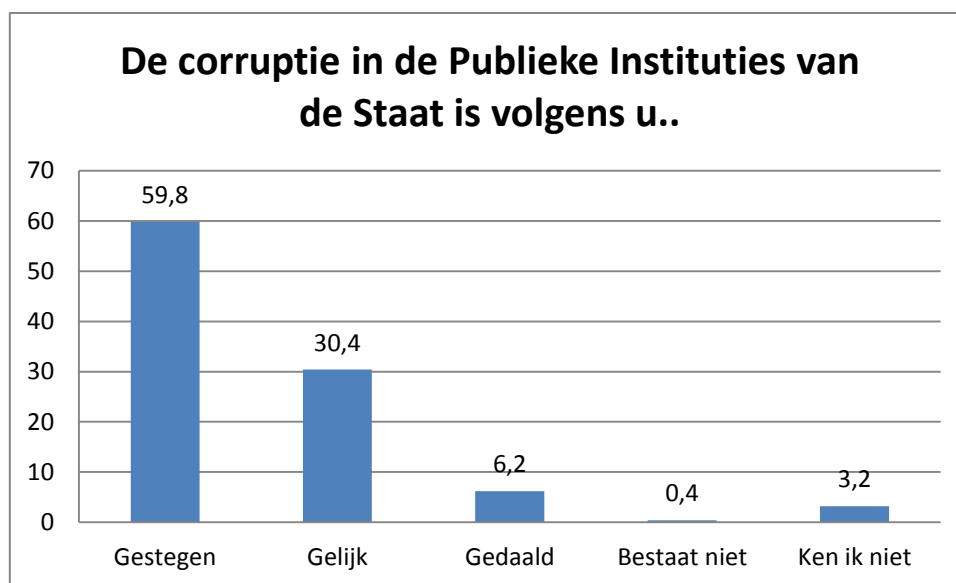
2.1.3 Vertrouwenscrisis en corruptie

H 3: Corruptie en politieke schandalen zorgen voor een dalend vertrouwen in traditionele partijen en maken de weg vrij voor nieuwe (kleine) partijen en outsiders.

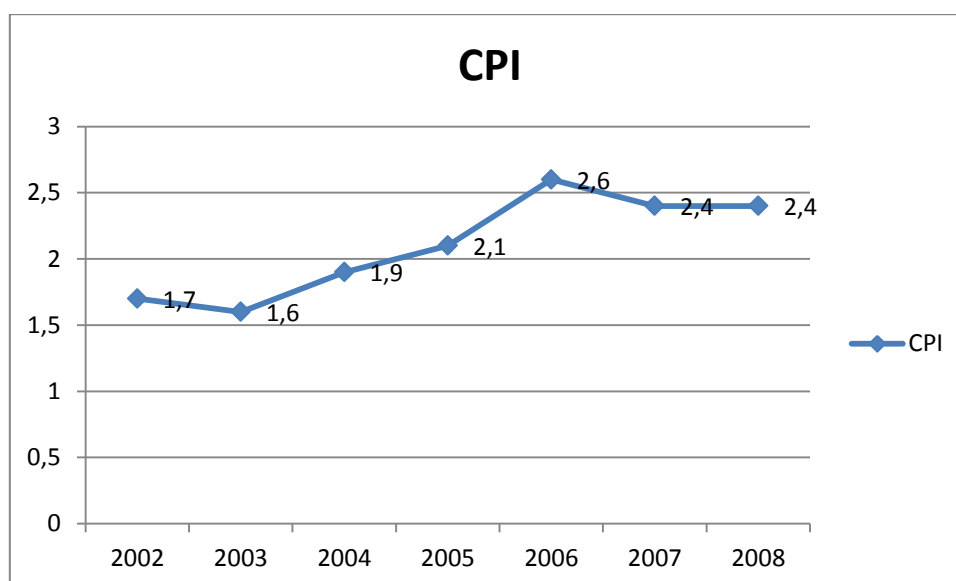
Enkele maanden voor de verkiezingen in 2008 waren 59,8% van de Paraguayaanse kiezers ervan overtuigd dat de corruptie door de staat gestegen was (zie figuur 4).

Dat komt overeen met cijfers van Transparency International (een NGO die corruptie de wereld wil uithelpen), volgens hen scoorde Paraguay in 2007 een 2,4 op 10 voor de corruptie-perceptie index (CPI) (on line). 0 staat hier voor heel veel corruptie, 10 voor een corruptievrije staat. Ter vergelijking, België behaalde in 2007 een score van 7,1. Als we de cijfers voor Paraguay vanaf 2002 bekijken (zie figuur 5) zien we een lichte stijging van de score (en dus een daling van de corruptie-perceptie), maar Paraguay bengelt nog steeds helemaal onderaan de lijst, tussen Nicaragua en Venezuela.

Uit cijfers van de Latinobarometro (een jaarlijkse enquête in 18 Latijns-Amerikaanse landen) blijkt ook dat het vertrouwen in de democratie en politieke instituties in 2007 heel laag was. Slechts 10,7% van de ondervraagden zegt veel vertrouwen te hebben in de democratie. 59,4% had geen enkel vertrouwen in president Nicanor. En op de vraag 'heeft u vertrouwen in politieke partijen' antwoordt 61,8% 'geen enkel'. Daarmee zijn politieke partijen de minst betrouwbare institutie van het land.

Figuur 4: Perceptie van corruptie (MADE, 2008)

Figuur 5: CPI Paraguay 2002-2008

Lugo verwees vaak naar dit gebrek aan vertrouwen en de corruptie in zijn antipolitieke discours. Hij beloofde als één van de pijlers van zijn programma de corruptie uit Paraguay te helpen en het vertrouwen van de burgers te herwinnen. Fernando Lugo had in het verleden als bisschop al het initiatief genomen om de minst bedeeden te helpen. In een land geteisterd door sociale onrechtvaardigheid en met een overwegend katholieke bevolking wekte hij als ethisch voorbeeld veel vertrouwen op; hij was noch links noch rechts maar bevond zich in het centrum en zijn klerikale status verhief hem boven elk goed of kwaad. Het volk geloofde dat hij voor verzoening kon zorgen en de jarenlange angst voor verandering maakte plaats voor hoop. Of zoals Fernando Lugo het zelf zei: *“Wij beloven dat er geen vervolgingen zullen zijn. Niemand zal uitgesloten worden om ideologische redenen, noch religieuze, noch etnische. Wij willen voldoen aan het grondwettelijk principe dat zegt dat iedereen gelijk is voor de wet. En als er toch iemand bevoorrecht moet worden, dan zullen het de meest verwaarloosden zijn”*.⁹

2.2 Institutionele voorwaarden

2.2.1 Kiessysteem in één of meerdere rondes

H 4 Outsiders stellen zich vaker kandidaat en hebben meer succes in presidentsverkiezingen met meer dan één ronde.

Paraguay is een electorale democratie. In de grondwet van 1992 staat dat de Republiek geregeerd wordt door een president, een vicepresident en een bicameraal congres. Dat congres bestaat uit de Senaat (met 45 leden) en een Kamer van Afgevaardigden (80 leden). Allemaal worden ze rechtstreeks verkozen voor een termijn van 5 jaar.

De president van Paraguay wordt verkozen met een eenvoudige meerderheid, en dus in één ronde. Via dit ‘first past the post’ systeem kon Fernando Lugo president worden met 40,8% van de stemmen. Aan de eerste institutionele voorwaarde is dus niet voldaan. Integendeel, als de Paraguayaanse presidentsverkiezingen in twee rondes verliepen dan had Lugo het waarschijnlijk niet gehaald. Er bestond dan immers veel kans dat de Colorado’s in de tweede ronde hun interne geschillen hadden bijgelegd en één blok hadden gevormd (oviedisten en argañisten). De stemmen voor Oviedo en Ovelar opgeteld zouden ze aan een absolute meerderheid van 53,8% komen.

2.2.2 Al dan niet samenvallende verkiezingen

H 5 Outsiders en nieuwe partijen hebben meer kansen wanneer de presidentsverkiezingen niet samenvallen met andere verkiezingen.

Ook aan de tweede institutionele voorwaarde is niet voldaan. In Paraguay is het bij wet verplicht de presidentsverkiezingen en die voor Kamer en Senaat op dezelfde dag te houden (art.187). Er is dus steeds sprake van samenvallende verkiezingen.

⁹. Interview met Fernando Lugo door Claudio Korol, CLASCO – Pañuelos en Rebeldia

De steun voor Lugo was dan wel groot genoeg om hem tot president te verkiezen, de achterban bleek toch nog niet sterk genoeg om ook in Kamer en Senaat een meerderheid te behalen. Zo blijft de Partido Colorado de grootste macht in de Kamer met 29 zetels, gevolgd door PLRA met 26 zetels en UNACE haalt 16 zetels. In totaal worden van alle lijsten pro-Lugo samen slechts 31 (op 80) parlementsleden verkozen en 17 (op 45) senatoren. Voor belangrijke beslissingen (waarvoor een meerderheid nodig is) zal Lugo dus steun moeten zoeken buiten zijn eigen coalitie.

2.2.3 Mogelijkheid tot herverkiezing

H 6 De mogelijkheid tot herverkiezing van de huidige president, maakt het moeilijk voor outsiders

Paraguay is één van de weinige Latijns-Amerikaanse landen waar herverkiezing nog niet toegelaten is (naast Guatemala, Honduras en Mexico). Ondanks verschillende pogingen om die te wijzigen (o.a. door Nicanor) staat in de Paraguayaanse grondwet van 1992 dat de president van Paraguay na zijn ambtstermijn van vijf jaar onder geen enkele voorwaarde herverkozen mag worden (art 229). Elke persoon die het presidentschap voor langer dan twaalf maanden uitgevoerd heeft, mag zich daarna niet meer kandidaat stellen als vicepresident. Deze wet is er gekomen om situaties te vermijden zoals die in 1977 toen Stroessner de grondwet veranderde en zo de ongelimiteerde herverkiezing van de executieve macht mogelijk maakte.

Fernando Lugo had in de verkiezingsstrijd van 2008 dus geen rechtstreekse concurrentie van Nicanor te vrezen. Vraag is of dat iets uitgemaakt had, aangezien 59,4% van de ondervraagden in de Latinobarometro (on line) zei geen enkel vertrouwen in de president te hebben.

In landen waar de president niet herverkozen mag worden is het wel de gewoonte dat de zittende president zijn zege geeft over een kandidaat om hem op te volgen. En zo schoof ook Nicanor zijn eigen favoriete, de ex-minister van Onderwijs Blanca Ovelar, als presidentskandidate voor zijn partij naar voor. Dit werd als tactische zet van Nicanor gezien, die na zijn mislukte poging om herverkozen te kunnen worden nu op deze manier probeerde achter de schermen de macht in handen te houden. Blanca Ovelar werd er meer dan eens van beschuldigd de marionet te zijn van Nicanor. Ook al kon hij niet opnieuw tot president verkozen worden, de invloed van Nicanor was nog steeds aanwezig in de strijd om het electoraat.

2.2.4 Verplicht stemmen

H 7 Outsiders behalen meer stemmen wanneer er stemplicht geldt.

“Het kiesrecht is een recht, een plicht en een publieke taak van de kiezer” (art. 118). Er geldt officieel stemplicht voor alle Paraguayanen tussen 18 en 75 jaar, maar in de praktijk worden er geen sancties opgelegd aan afwezige kiezers. Voor ze kunnen stemmen moeten Paraguayanen zich registreren in het *padron*. Voor de verkiezingen van 20 april 2008 waren er 2 861 940 Paraguayanen geregistreerd waarvan er 60,34% ook effectief ging stemmen (IDEA). Van alle kiesgerechtigde Paraguayanen ging slechts 45,94% naar de stembus.

De Paraguayaanse politieke cultuur is voor een belangrijk deel verantwoordelijk voor die lage opkomst en ongeïnteresseerde bevolking. Verkiezingscampagnes dienen om de mensen te informeren en zo te helpen bij het maken van een beslissing; het zou de periode moeten zijn waar burgers de meeste informatie ontvangen en zich zo in een betere positie bevinden om te kiezen. Maar in Paraguay worden campagnes uitsluitend gebruikt om (onvervulbare) beloftes te maken en elkaar te beledigen (Britez, 2002:66). Meer nog, de meeste politieke partijen hebben zelfs geen verkiezings- of partijprogramma, en maken het zo moeilijk of onmogelijk voor de burgers om zich te informeren.

Ondanks een wettelijke opkomstplicht kunnen we in de realiteit dus moeilijk van stemplicht spreken. Zij die niet geïnteresseerd waren in politiek of het nut van stemmen niet inzagen konden zonder enig gevolg thuis blijven. De kandidatuur van Lugo kon ook niet meer kiezers mobiliseren, in 2003 gingen ongeveer evenveel Paraguayanen naar de stembus (47,6%).

2.3 Besluit

De sociaaleconomische situatie van Paraguay voldeed in 2008 aan alle vernoemde voorwaarden: de perceptie van de economische en sociale situatie was slecht, de Partido Colorado was intern verdeeld en het vertrouwen in president en politieke partijen was laag. De institutionele factoren daarentegen hebben minder voorspellende waarde. Lugo werd verkozen in een first past the post systeem, in samenvallende verkiezingen waar amper de helft van de stemgerechtigden kwam stemmen. De enige voorwaarde die wel voldaan was, was het verbod op herverkiezing voor Nicanor. Al deze voorwaarden, zowel socio-economisch als institutioneel, hebben ongetwijfeld invloed gehad op de verkiezingsresultaten.

Maar in 2003 was de Partido Colorado ook al intern verdeeld, de economische toestand was nog slechter en de Paraguayanen hebben nooit veel vertrouwen gehad in politieke instituties. Waarom lukte het Fernando Lugo in 2008 dan wel om Blanca Ovelar te verslaan? Het grote verschil tussen de verkiezingen van 2003 en die van 2008 was dat de oppositie beseftte dat dit hun kans was en ze die ook met beide handen hebben gegrepen. Waar ze in 2003 zelf nog verdeeld naar de kiezer gingen, vormden ze nu één blok tegen de Colorado's. Bovendien hadden ze met morele autoriteit Fernando Lugo voor het eerst een geloofwaardige en populaire presidentskandidaat. Lugo was met geen enkele politieke partij of ideologie verbonden en doet aan politiek met de charismatische stijl van een priester. Uit een rondvraag die in 2007 in Ultima Hora (on line) verscheen bleek dat het de oppositie met geen enkele andere kandidaat gelukt was om Blanca Ovelar te verslaan. Meer dan een exacte wetenschap speelde een toevallige samenloop van omstandigheden een heel belangrijke rol in de overwinning van Fernando Lugo. Hij was de juiste persoon op het juiste moment.

3. De regering Lugo. Gevolgen van outsiders aan de macht

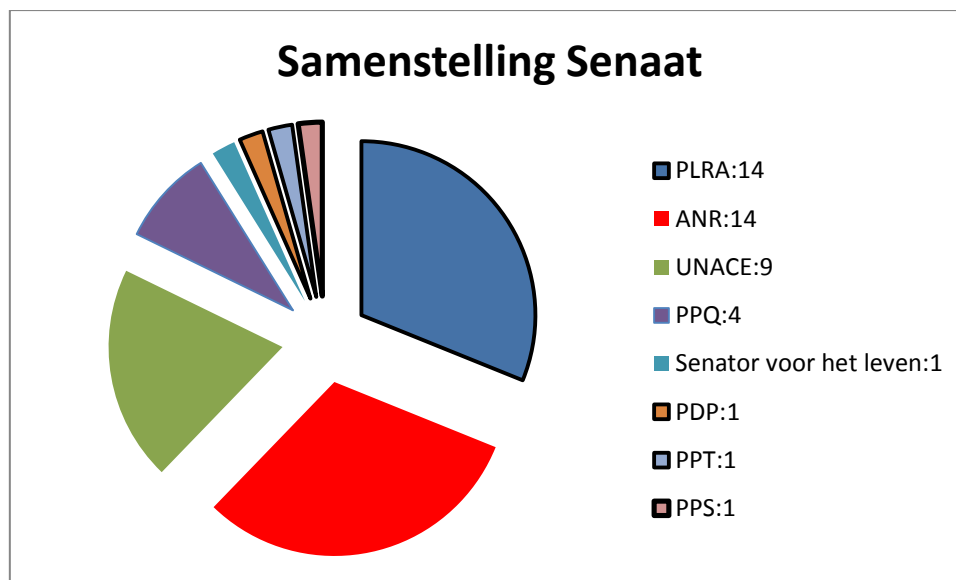
De "regering van de verandering" wordt vandaag de dag uitgedaagd tot een grondige staatshervorming. Maar heeft deze ex-bisschop wel de capaciteiten om over het land te regeren? En kan hij zijn verkiezingsbeloftes nakomen?

Het verkiezen van een onervaren outsider tot president kan volgens wetenschappers niet zonder gevolgen zijn. In dit hoofdstuk bespreek ik de verschillende struikelblokken en moeilijkheden waar de regering Lugo mee te maken krijgt.

3.1 Presidentiële onmacht

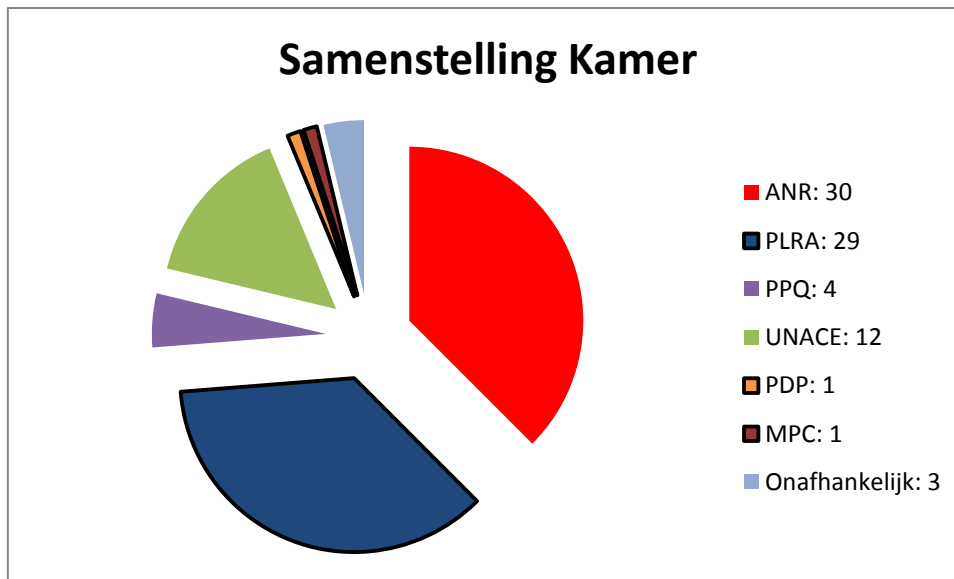
De institutionele factoren hebben dan weinig verklarende of voorspellende waarde voor de overwinning van Lugo, ze hebben zeker gevolgen voor de samenstelling van zijn regering.

Lugo had geen absolute meerderheid nodig en won de verkiezingen met 40,8% of 766 502 van de 1 874 127 stemmen. Dat wil dus zeggen dat 1 107 625 Paraguayanen niet op Lugo hebben gestemd. Daarnaast is, zoals gezegd, de samenstelling van Kamer en Senaat niet in het voordeel van president Lugo (zie figuur 6 &7). Zijn achterban was niet sterk genoeg om zowel de presidentszetel als een meerderheid in de kamers binnen te halen. In de Senaat behaalden pro-Lugo kandidaten 17 van de 45 zetels, in de Kamer zijn dat er 31 van de 80 (zie zwart omliggende figuur 6&7). De Colorado-partij blijft de wetgevende en juridische instituties domineren. Gevolg is dat de president om zijn verkiezingsbeloften waar te maken afhankelijk is van de ANR en andere partijen die willen dat Lugo faalt. Bovendien geeft de Paraguayaanse grondwet een determinerende rol aan de legislatieve macht, waardoor het congres gemakkelijk de presidentsagenda kan blokkeren. Volgens een studie van 2006 hebben de presidenten van Paraguay en Nicaragua de minste macht tegenover het congres (BID, 2006:49). Op een schaal van 0 tot 1 behaalt de Paraguayaanse president 0.19, terwijl dat in Chili bijvoorbeeld 0.66 is en in Brazilië 0.62.

Figuur 6: Samenstelling Senaat 2008 – 2013¹⁰

¹⁰ Senator voor het leven: elke ex-president heeft het recht levenslang passief in de Senaat te zetelen. Hij heeft inspraak maar geen stem. Hier: ex-president Wasmosy (1993-1998)

Figuur 7: Samenstelling Kamer 2008-2013

De projecten van de regering Lugo om de economische ontwikkeling te stimuleren, zoals onder andere de agrarische hervorming, de fiscale hervorming en de ontwikkeling van een systeem voor sociale bescherming (vb. pensioenen voor ouderen met weinig middelen), worden allemaal gedwarsboomd door het Congres. De meerderheid van de Paraguayaanse Kamerleden behoren tot de hogere klasse en worden, direct of indirect, bevoordeeld door een historisch proces dat hen veel economische privileges opleverde. Hun aanhoudend verzet tegen hervormingen in eigen nadeel is vanzelfsprekend.

De mogelijkheid van de overheid om structurele hervormingen door te voeren beperkt zich op twee punten: ten eerste moeten ze het opnemen tegen de ingebouwde oligarchie van het parlement, waar ze geen absolute meerderheid hebben en dat door de decentralisatie heel wat macht in handen kreeg. Maar daarnaast wordt ook de capaciteit van Lugo in vraag gesteld om het “spinnenweb van belangen” te beheren waaruit zijn coalitie gevormd is (Ortiz, 2008: online).

Om de Partido Colorado te verslaan moest de oppositie als één blok naar de verkiezingen en zo werd de Alianza Patriótica para el Cambio gevormd. Maar wat de sterkte was van de coalitie in de aanloop naar de verkiezingen, blijkt eenmaal aan de macht één van zijn belangrijkste zwaktes. De APC is een heel heterogene coalitie van partijen met ideologieën die variëren tussen het marxisme en rechts kapitalisme. Tijdens de verkiezingsstrijd hadden ze allemaal hetzelfde doel voor ogen: de macht in handen krijgen, maar eenmaal aan de macht kwamen de verschillen tussen de partners al snel naar boven. Vooraf was een beperkt programma opgesteld, met een minimum aantal punten, maar zelfs dat bleek al snel onhaalbaar. Lugo heeft het op die manier moeilijk om zijn verkiezingsbeloftes na te komen. Eén van die beloftes was bijvoorbeeld de agrarische hervorming, stokpaardje van de linkse partijen in de alliantie die het armste deel van de Paraguayaanse bevolking representeren. Maar alle ministerposten die te maken hebben met landbouw zijn in handen van de meest rechtse partij uit de coalitie, de PLRA, en zij blokkeren elke beslissing. Vele liberale politici representeren daarbij niet het standpunt van hun partij, maar verdedigen hun eigen sociale klasse.

Paradoxaal genoeg is de PLRA vandaag in de regering het belangrijkste obstakel voor de projecten van de politieke coalitie waar ze zelf deel van uitmaakt. Door de moeizame verwezenlijkingen van verkiezingsbeloftes beginnen verschillende boerenorganisaties openlijk oppositie te voeren tegen het beleid van Lugo. Hoewel het in dit geval buiten zijn macht ligt, wordt president Lugo verantwoordelijk gesteld voor het uitblijven van hervormingen. Een voorbeeld van de presidentiële onmacht waar O'Donnel (1994: 15) het over had.

En ook zijn strijd tegen corruptie loopt niet zo vlot als verwacht. Volgens een survey uit 2009 blijkt dat corruptie nog steeds de vaakst gepleegde misdaad is in Paraguay (DGEEC, 2009). In 48% van de gevallen gaat het hier om misdaden gepleegd door een publieke functionaris van de gemeente, 24% van de corruptie zaken gebeurd door de politie. Daar moeten we nog andere problemen bij optellen; zoals een stijgende ongelijkheid in inkomstverdeling, het scheppen van werkgelegenheid gaat trager dan gepland en de sociale instellingen vragen nog heel wat verbetering. De regering van de APC slaagt er niet in haar greep op de macht te verstevigen om zo haar verkiezingsbeloften uit 2008 na te komen.

3.2 De alliantie valt uiteen

De PLRA van vicepresident Franco is met ongeveer 800 000 leden de tweede grootste partij van Paraguay (na de Partido Colorado) en dus de grootste partij binnen de coalitie. De APC heeft naar schatting minstens 60% van haar stemmen in 2008 aan de PLRA te danken. Dat geeft de partij het voorrecht op enkel belangrijke ministerposten: Landbouw, Handel, Justitie & Arbeid, Openbare werken & Communicatie en Onderwijs & Cultuur. Maar de partij vindt dat president Lugo hun participatie te hard beperkt. Ze kan het niet hebben dat het kabinet van Lugo grotendeels uit representanten van linkse partijen bestaat, die hoewel ze niet genoeg stemmen kregen om een zetel te behalen toch aan het hoofd staan van belangrijke instituties. Zo zijn onder andere Buitenlandse Zaken, Gezondheid en Binnenlandse Zaken in handen van het linkse front binnen de alliantie. In 2009 stapt de PLRA, na een intern dispuut over de benoeming van de president van het Congres, uit de alliantie.

Fernando Lugo kan hierdoor enkel nog een meerderheid behalen binnen het Congres en de Kamer door coalities te vormen met leden van de Partido Colorado. En dit volledig in strijd met zijn anti-Colorado discours in aanloop naar de verkiezingen.

Kortom, de Patriottische Alliantie voor Verandering heeft twee grote fouten gemaakt voor de verkiezingen. Ten eerste zijn de maatschappelijke groepen en politieke sectoren waaruit ze bestaat niet vertrokken vanuit een consensus of een goed uitgewerkt verkiezingsprogramma. Bovendien hebben ze ook de te verwachten problemen bij een botsing van belangen niet besproken. Ten tweede ontbreekt het de president aan een sterker leiderschap om dit complex politiek proces te voeren.

3.3 Deel van de grote linkse beweging?

Lugo werd tijdens zijn campagne al de 'rode bisschop' genoemd en ook als president lijkt hij een voorkeur te hebben voor een linkse ideologie. Maar is dat ook de wil van het volk?

Zoals reeds gezegd kreeg president Lugo op 20 april 2008 met zijn Alianza 766 502 stemmen. Voor de presidentsverkiezing wordt voor één kandidaat en dus per alliantie gestemd. Bij de senaatslijsten is dat niet het geval, daar presenteert elke partij zijn eigen kandidaten op een nationale lijst en zo krijgen we een beter idee van het aantal aanhangers per partij of ideologie. Op basis van de resultaten van de senaatslijst kunnen we stellen dat ongeveer 500 000 stemmen voor Lugo afkomstig waren van aanhangers van de PLRA. Daarbij moeten we nog eens 100 000 kiezers optellen afkomstig van Patria Querida. Uit het grote verschil tussen het aantal stemmen voor hun presidentskandidaat Fadul (44 060) en de senaatslijst (151 991) kunnen we namelijk stellen dat de kiezers omwille van de rationele of economische kiestheorie gekozen hebben voor de kandidaat met de grootste overwinningskans, in dit geval Lugo.

Aan de hand van de verkiezingsuitslagen voor de Senaat kunnen we zo uitmaken welke ideologische stromingen de grootste aanhang hebben in het land. ANR en de PLRA halen ongeveer evenveel stemmen, respectievelijk 509 907 en 507 413. Zij worden opgevolgd door UNACE met 336 763 stemmen en Patria Querida met 151 991. Ongeveer 80% van de kiezers stemde dus voor een rechtse of centrum-rechtse partij. Tellen we daar de blanco (73 135) en ongeldige (45 122) stemmen bij op, dan komen we tot de conclusie dat 88% van de kiezers niet links heeft gestemd. Met slechts 190 563 op 1 874 127 stemmen kunnen we besluiten dat slechts een kleine minderheid van de Paraguayaanse bevolking op Lugo stemde omwille van een linkse overtuiging. Dat wil zeggen dat de linkse beweging in Paraguay, hoewel ze niet representatief is voor de politieke realiteit, er dankzij Lugo toch in slaagt een politiek en economisch model in te voeren dat niet ondersteund wordt door de kiezer. Dat is toch wat zijn tegenstanders beweren, want in realiteit heeft Lugo nog niet veel socialistische maatregelen doorgevoerd. Grotendeels omdat zijn politieke situatie in het Nationale Congres het hem niet toelaat. Lugo beschuldigen van "communisme" zou een tactische zet van de traditionele partijen kunnen zijn om de slecht geïnformeerde bevolking opnieuw voor zich te winnen.

Maar de grote invloed van links heeft ook een belangrijk gevolg voor de politieke cultuur van Paraguay. Met Lugo als President van de Republiek vertoont het nationale politieke debat voor het eerst sterke ideologische kenmerken. Hij brengt onderwerpen op tafel die de politieke actoren verdelen en zo dwingen een politiek en sociaal standpunt in te nemen. Iets wat ze tijdens de jarenlange *status quo* nooit hadden gedaan.

3.4 Gevaar voor staatsgreep?

O'Donnel (1994) waarschuwt in situaties van politieke impasse voor staatsgrepen en ook volgens Perez-Liñan (2007) is dit vaak aanleiding tot *selfcoups* of *impeachments*. Hoe zit dat nu voor Paraguay? Moet president Fernando Lugo zich druk maken om een mogelijke staatsgreep?

In zijn eerste jaar als president voert Lugo, als opperbevelhebber van het leger, vier veranderingen door bij de top van de marine en de landmacht en drie bij de luchtmacht. De grootste verandering komt er in november 2009. Na verschillende geruchten over onrust binnen de strijdkrachten, samenzweringen en staatsgrepen vervangt Lugo de hele legertop. Generaal Velazquez komt aan het hoofd van het leger te staan, generaal Aranda van de luchtmacht en admiraal Benegas van de marine. De drie nieuwe autoriteiten van het leger hebben op dat moment ongeveer 10 maanden ervaring nadat ze in december 2008 door Lugo gepromoveerd werden van kolonel tot generaal. De president wil duidelijk geen enkel risico nemen en geeft de militaire macht aan een groep die loyaal is aan de huidige regering. Alle militaire bevelhebbers die op de één of andere manier gelinkt zijn aan eerdere regimes worden verwijderd. Tijdens het regime van Stroessner moesten alle officieren zich namelijk verplicht bij de Partido Colorado registreren, en ook na de dictatuur bleef een groot deel van het leger de Colorado's trouw (Martini, 1999: 2).

Nog geen jaar later, in september 2010, vernieuwt Lugo voor de tweede maal de hele legertop en een twintigtal commandanten. Enkel stafchef Velazquez, na de president de hoogste bevelhebber, blijft zijn post behouden. Een maand voordien was de minister van Defensie, Luis Bareiro Spaini, ook al vervangen omdat hij voor diplomatieke wrijvingen met de Verenigde Staten zorgde. Deze keer is de reden voor de grote verandering minder duidelijk. Volgens de entourage van Lugo gaat het om een vernieuwing en een poging "de structuur van de strijdkrachten te institutionaliseren". Maar anderen vermoeden dat politieke motieven zouden meespelen in de beslissing van Lugo. Of hij wou een staatsgreep verhinderen, of hij wilde zijn greep op de macht versterken om zo vicepresident Federico Franco buiten spel te zetten.

In een interview met CNN in januari 2011¹¹ zegt Fernando Lugo dat een staatsgreep in Paraguay ondenkbaar is. Hij voegt eraan toe dat de krijgsmacht één van de Paraguayaanse instellingen is die zich het meest heeft aangepast. Maar misschien is niet het leger maar de oppositie de gevaarlijkste vijand van Lugo. Verschillende keren dreigden zijn rechtse concurrenten met politieke processen om de president tot zijn ontslag te dwingen (*impeachments*), maar tot hiertoe zonder enig succes. Zij beschuldigen de president er onder andere van ongrondwettelijke veranderingen in de legertop door te voeren.

3.5 Ex-bisschop maar geen heilige

Sinds zijn verkiezing in 2008, steeg en daalde de populariteit van president Lugo regelmatig. Maar niet enkel zijn capaciteiten als leider zijn daarvoor verantwoordelijk, ook zijn tumultueus privéleven heeft een grote invloed op de publiek opinie.

Op 13 april 2009 erkent de president openlijk dat hij een kind verwekt heeft toen hij nog zetelend bisschop was. De populariteit van Lugo daalt daarop onmiddellijk. Slechts 32,25% zou opnieuw voor Fernando Lugo stemmen, voor 13 april was dat nog 40,9%. Ook het aantal ondervraagden dat Lugo als een eervol president ziet daalt met 16%, van 64,14% naar 48,04% (Ultima Hora, 16/04/2009).

¹¹ Interview online op <http://www.paraguay.com/nacionales/lugo-considera-que-un-golpe-de-estado-en-paraguay-es-impensable-60423>

Hoewel Lugo tot nu toe nog maar één kind erkend heeft, houdt het daar niet mee op. Kort na de erkenning van zijn eerste zoon verschijnen nog meer vrouwen die zeggen dat Fernando Lugo de vader van hun kind is. Lugo zegt “zaak per zaak” te zullen bekijken, vraagt om vergeving bij het volk en benadrukt dat hij niet zal aftreden als president. “Ik ben een mens en niets menselijks is mij vreemd”, was zijn uitleg. *“Lugo is het boegbeeld van Paraguay en moet zich als president laten respecteren. Maar wat gebeurt er dan met iemand die bisschop was en er een schandalig liefdesleven op na hield?”* (Simon, 2011). Lugo’s geloofwaardigheid als morele autoriteit is aangetast en hij verliest de steun van een deel van zijn (katholieke) electoraat.

In augustus 2010 haalt Lugo opnieuw de wereldpers; de president heeft lymfklierkanker. Om in alle rust behandeld te kunnen worden trekt de president naar Sao Paulo, Brazilië. Ondanks verschillende pogingen van zijn politieke tegenstanders om hem “onbekwaam” te verklaren, blijft Fernando Lugo ook tijdens zijn chemotherapie president. In januari 2011 keert Lugo terug naar Asuncion en verklaart “volledig genezen” te zijn. Er zijn voorlopig nog geen officiële cijfers over de invloed van zijn ziekte op zijn populariteit, maar de meningen zijn verdeeld. Sommigen zeggen dat Lugo door zijn miraculeus herstel opnieuw het vertrouwen van heel wat katholieke kiezers heeft herwonnen, andere wijzen op het feit dat de president naar Brazilië ging om zich te laten behandelen en zo niet alleen een voorkeursbehandeling kreeg maar ook blij gaf van wantrouwen in zijn eigen gezondheidssysteem.

Ook de Paraguayaanse pers, die niet altijd even objectief is, speelt een belangrijke rol in de stijgende en dalende populariteit van de president. Vaak nemen zij de taak op zich om de werkelijkheid te interpreteren in plaats van objectief verslag uit te brengen. Zo uitten zij zware kritiek op wat ze “Lugo’s reis rond de wereld in 36 maanden” noemen. De president zou de afgelopen 3 jaar 63 keer op reis geweest zijn en wordt ervan beschuldigd het land in de steek te laten en het Paraguayaanse belastinggeld op te doen voor eigen plezier.

Maar er zijn ook heel wat goede punten. Zo is de Paraguayaanse economie in 2010 opnieuw met 14,5% gegroeid en heeft Lugo met de deal rond Itaipu één van zijn belangrijkste verkiezingsbeloften waargemaakt. Op 16 mei 2011 keurde het Braziliaanse parlement een nieuwe overeenkomst goed waardoor Paraguay nu drie keer meer voor haar energie zal krijgen (360 miljoen i.p.v. 124 miljoen dollar). Lugo heeft daarmee het eerste deel van zijn opdracht volbracht, maar de grote vraag is hoe die 360 miljoen verdeeld zal worden. Lugo had bij zijn verkiezing beloofd dat hij die zou investeren in sociale ontwikkeling, maar nu wil iedereen graag een stukje van de taart. Zal Lugo voet bij stuk houden en wordt het geld geïnvesteerd in onderwijs en infrastructuur van het land? Of wordt het mee opgenomen in het jaarlijks budget van de regering, waar het waarschijnlijk zal gebruikt worden om bonussen uit te betalen?

3.6 Gemeenteraadsverkiezingen 2010

Tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van november 2010 krijgt de regeringscoalitie een flinke klap. Extreem links haalt nog geen 2% van de stemmen.

Niet alleen komen zij als grote verliezers uit de stembus, het zijn hun grootste rivalen de Partido Colorado en de liberalen die zichzelf met meer dan 90% van de stemmen winnaars mogen noemen. De Colorado's mogen 132 van de 238 Paraguayaanse burgemeesters leveren; onder andere die van grote steden als Asuncion, Ciudad del Este en Encarnacion. Hun overwinning toont aan dat de partij zich herstelt na de nederlaag in de presidentsverkiezingen van 2008. Enkel in de hoofdstad was de strijd tussen de Colorado's en de kandidaat van de Alianza spannend, uiteindelijk won de Colorado Samaniego met een verschil van 2918 stemmen. De post van burgemeester van Asuncion wordt gezien als de machtigste functie na die van president en betekent dus een groot verlies voor de aanhangers van Fernando Lugo. Andere grote verliezers zijn extreem rechts (Oviedo) zij behaalden slechts 4,7% van de stemmen waar ze tijdens de presidentsverkiezingen nog 20% haalden.

Het traditionele tweepartijensysteem in Paraguay van de Partido Colorado en de PLRA dat 120 jaar stand hield (1887-2008) blijkt dus moeilijk helemaal te verslaan. Eerder dan ideologische grootmachten zijn de twee traditionele partijen in Paraguay gemeenschappen; liberaal of Colorado zijn is deel van je persoon, van je familie, je werk, enz. (Lachi, 2009:2). Het is niet eenvoudig als nieuwe partij met die traditie te breken.

In tegenstelling tot de waarschuwing dat outsiders aan de macht het partijsysteem verdelen, lijkt het hier alsof na Lugo de macht van de twee grootste partijen van het land alleen nog maar verstevigt. De president is met deze gemeenteraadsverkiezingen gezakt voor zijn eerste examen, maar de grote test komt er pas in 2013, bij de volgende presidentsverkiezingen. Als de Alianza die verkiezingen wil winnen moeten ze opnieuw op zoek naar sterkere partners en vooral een kandidaat die ook een deel van de Colorado kiezers kan binnenhalen.

3.7 Besluit

We kunnen besluiten dat alle gevolgen waar wetenschappers voor waarschuwen bij het verkiezen van een outsider-president opgaan voor de ex-bisschop van Paraguay. De relatie tussen de president en het Nationaal Congres is op zijn zachtst uitgedrukt moeilijk; zowel door wederzijdse obstructie (waardoor vb. de agrarische hervormingen niet goedgekeurd worden) als directe confrontaties (vb. de pogingen tot *impeachment*). Bovendien mist de president de ervaring en de capaciteit om met een ijzeren hand te regeren, zowel binnen de regering als binnen zijn eigen coalitie.

De personalistische stijl van campagne voeren en regeren keerden zich tegen hem wanneer bekend werd dat hij zijn celibaat had verbroken en wellicht verschillende kinderen verwerkt heeft toen hij nog bisschop was. Als we naar de uitslagen van de gemeenteverkiezingen kijken, kunnen we vaststellen dat ook de volatiliteit van de kiezers stijgt; de Colorado's en liberalen winnen weer stemmen bij, terwijl de linksen nog amper belangrijke posten binnen halen. Ten slotte omringt de president zich met een persoonlijk netwerk van vooral linkse politici en geeft zo tegen de wil van het volk in veel linkse signalen. Enkel de waarschuwing voor een stijging van het aantal partijen lijkt hier niet gegrond. De interne problemen binnen de regeringscoalitie en het uiteenvallen van de alliantie hebben bij de laatste gemeenteverkiezingen in het voordeel van een tweepartijensysteem met Colorado's en liberalen gespeeld. Maar de echte gevolgen hiervan zullen pas in april 2013 duidelijk worden, bij de volgende presidentsverkiezingen.

4. Verkiezingen 2013

In Paraguay zijn de speculaties over die volgende verkiezingen al volop aan de gang. Vooral sinds de PPT in april bekend maakte dat president Lugo voor een herverkiezing gaat. De bisschop die in maart 2006 een volksmars bijeen riep tegen president Nicanor met het motto “No a la reeleccion” (“Nee aan de herverkiezing”), wil nu zelf voor een tweede ambtstermijn gaan. Althans dat zegt zijn linkse entourage (ondertussen samengebracht onder *Frente Iguasu*), de president zelf blijft zoals steeds vrij vaag over zijn intenties: *“Ik heb geen persoonlijke interesse in een tweede mandaat, maar als het volk het vraagt dan krijgen zij het laatste woord”* (verklaring op Duitse tv 21 mei 2011).

Terwijl de linkse partijen al hun hoop opnieuw op Fernando Lugo zetten, is er bij de rechtse oppositie sprake van coalities tussen PLRA, UNACE en PPQ. Of er een nieuw front van oppositiepartijen zoals de Patriottische Alliantie voor de Verandering komt blijft onduidelijk. De PLRA liet alvast weten dat zij met een eigen kandidaat naar de verkiezingen gaan en de herverkiezing van Lugo niet steunen (ABC, 3/05/2011: 10). Maar is dat wel een slimme zet? Tot op heden is er bij de oppositie geen enkele kandidaat opgestaan die aan Lugo kan tippen. De poging tot herverkiezing van Lugo is niet alleen strategisch, het is ook een wanhoopspoging. Kandidaten zoals Franco voor de PLRA, hebben een te uitgesproken politieke mening (in dit geval liberaal), wat het moeilijk maakt te onderhandelen over een nieuwe alliantie. Maar dat zorgt niet alleen voor moeilijkheden voor het vormen van een coalitie, het trekt ook minder stemmen. Zo zal een Colorado nooit op Franco stemmen, terwijl Lugo met zijn centrumpositie die stemmen wel kon binnenhalen. Zonder herverkiezing of nieuwe charismatische figuur is de kans dus groot dat de Colorado's opnieuw aan de macht komen.

En die Partido Colorado kijkt na hun overwinning in de gemeenteraadsverkiezingen opnieuw met volle moed uit naar 2013. Zij volgen naar alle waarschijnlijkheid de succesformule van de APC en proberen het in 2013 met een outsider-kandidaat. Hoewel nog niet officieel bevestigd lijkt Horacio Cartes, zakenman, eigenaar van een tabaksfabriek en voetbalclub en multimiljonair, de grootste kanshebber om presidentskandidaat voor de Partido Colorado te worden. Maar met Cartes kiest de ANR ook voor een heel omstreden kandidaat en neemt zo het risico op nog meer interne partijdiscussies. Horacio Cartes heeft een dubieus verleden; zo zou hij connecties hebben met de drugsmaffia, hij zou medeplichtig zijn aan een aantal omkoopschandalen in het voetbal en heeft zelfs een tijdje in de gevangenis gezeten. Bovendien moet het intern reglement van de partij aangepast worden om de kandidatuur van Cartes geldig te maken en daar gaan niet alle partijleden mee akkoord. De kandidaat voor het presidentschap moet minstens 10 jaar lid zijn van de partij, maar dat is bij Cartes niet het geval. “Maar Horacio Cartes beschikt vooral over economische capaciteiten en dat lijkt in de Partido Colorado nog steeds het belangrijkste te zijn” zegt Ortiz.

5. Besluit

Waarnemers spreken dan wel over een grote beweging naar links in Latijns-Amerika, uit analyse van de verkiezingsresultaten blijkt dat het Paraguayaanse electoraat Fernando Lugo niet verkozen heeft vanuit een linkse ideologie. Maar waarom dan wel?

President Lugo werd verkozen door een samenloop van gunstige omstandigheden. Een slechte socio-economische perceptie, weinig vertrouwen in de traditionele partijen, interne ruzies bij de Partido Colorado, enz. Eén voor één hadden deze factoren een invloed op de keuze van het electoraat die voor het eerst in 61 jaar de kans zag op een democratische machtsoverdracht. De Paraguayanen zagen toekomst in de verkiezingsbeloftes van Fernando Lugo en hoopten met de strijd tegen corruptie en het heropenen van het debat over Itaipu op internationaal eerherstel van hun land.

De twee belangrijkste uitdagingen voor het democratisch proces van Paraguay zijn een staatshervorming en het terugdringen van de sociale ongelijkheid. Maar om na 60 jaar *status quo* zulke grote veranderingen door te voeren is er een politieke en maatschappelijke consensus nodig over het belang van die veranderingen. Op dat vlak werd er heel wat (en misschien te veel) verwacht van Fernando Lugo, een man die met geen enkele politieke partij werd geïdentificeerd en als voormalig bisschop voor verzoening kon zorgen.

De regering van de APC heeft zonder voldoende voorbereiding de verantwoordelijkheid op zich genomen om met 60 jaar politieke geschiedenis af te rekenen. En het volk, gedreven door grootse verwachtingen en ongeduld, lijkt al snel tot de conclusie te komen dat Fernando Lugo zijn beloftes niet zal waarmaken. Interne problemen binnen de alliantie, zijn presidentiële onmacht in de strijd tussen executieve en legislatieve macht en de vechtlust van de Partido Colorado om terug aan de macht te komen, persoonlijke schandalen en zijn instabiele gezondheidstoestand maken het voor deze outsider moeilijk om het land te regeren.

Maar het politieke debat van Lugo vertoont ook nieuwe kenmerken in vergelijking met het verleden; de discussies zorgen niet alleen voor meer conflicten, ze worden door de sociale sectoren en linkse partijen ook met vastberadenheid en een coherente ideologische visie gevoerd. Nu ze eindelijk een rol bereikt hebben in de overheid willen ze profiteren van hun situatie om die noodzakelijke veranderingen door te voeren die jaren aan de kant werden geschoven door het *status quo* van de Partido Colorado.

Tussen 1989 (einde van de dictatuur) en 2008 groeide de overtuiging bij de Paraguayanen dat democratie synoniem is voor onzekerheid. Het politieke systeem na 1989 werd bewaakt door dezelfde politieke actoren die geprofiteerd hadden van het vorige autoritair regime en het volk nog steeds probeerden te domineren door het handhaven van sociale ongelijkheid. Het Paraguayaanse proces naar een volmaakte democratie maakte een cirkelbeweging; in plaats van verder weg te gaan van de dictatuur kwam ze opnieuw dichterbij. Negentien jaar na de militaire staatsgreep die een einde maakte aan de dictatuur van Stroessner vertoonde het land zowel op politiek, sociaal als economisch vlak tekenen van institutionele stilstand. De Partido Colorado had er alle belang bij de *status quo* te behouden.

Jarenlang heeft de oppositie dit getolereerd, vaak omdat ze het moe waren te vechten tegen de almacht van de Partido Colorado en zich tevreden stelden met het beetje macht dat ze konden krijgen. De volksmobilisatie van maart 2006 was een belangrijke stap in de goede richting. De ervaring die is opgedaan die dag is historisch voor het burgerschap; de organisatie, de solidariteit en hoge opkomst, maar vooral het feit dat Nicanor zich uiteindelijk (tijdelijk) strategisch terugtrekt en het presidentschap over zijn partij opgeeft, betekenden een belangrijke stap in de democratische strijd van het Paraguayaanse volk.

Met de verkiezing van Lugo is ongetwijfeld geschiedenis geschreven. Voor het eerst sinds de onafhankelijkheid van Paraguay 200 jaar geleden werd op een democratische manier de macht overgedragen van één partij op een andere en actoren die lange tijd uitgesloten waren kregen voor het eerst een stem in het politieke debat. Maar de verkiezingsoverwinning van Fernando Lugo is nog geen onomkeerbare breuk met het verleden, het is deel van een proces, een “overgang naar democratie”. Lugo heeft op dit moment nog twee jaar om te voorkomen dat de kloof tussen burger en politiek niet nog groter wordt, anders dreigt hij de publieke steun te verliezen die essentieel is om het land te veranderen.

We kunnen pas echt van een grote stap vooruit spreken als ook na Lugo een democratisch verkozen kandidaat komt. Zo niet blijft de *status quo* gewoon bestendig, of in het ergste geval keren we terug naar de situatie voor de verkiezing van Lugo, waar de burger werd gereduceerd tot louter politiek cliënteel en het debat tussen burgers en elite zich beperkte tot het bepalen van de beste manier om de verworven politieke macht te gebruiken/misbruiken. Dat zou meteen ook het einde van de democratische overgang in Paraguay betekenen.

IV. CONCLUSIE

President Evo Morales in Bolivia, Hugo Chavez in Venezuela, Fernando Lugo in Paraguay, Sebastian Piñera in Chili, Rafael Correa in Ecuador en Mauricio Funes in El Salvador. Zes Latijns-Amerikaanse presidenten die tot voor enkele jaren nog niets met politiek te zien hadden. En bij het afwerken van deze thesis komt daar in Peru nog één bij, Ollanta Humala. Outsiders maken hun opmars in Latijns-Amerika. Wanneer een derde van de regio bestuurd wordt door presidenten die voorheen tv-sterren, legerofficieren of professoren waren, kunnen we gerust van een merkwaardig fenomeen spreken. Vaak gaat men op zoek naar de gemeenschappelijke ideologie van al deze figuren; ze staan voor nieuw nationalisme, zijn vaak links en populistisch en ze zijn tegen het neoliberalisme en globalisatie. Maar voor we hun ideologische achtergrond onderzoeken is het belangrijk te analyseren waarom deze leiders zo populair worden. In deze thesis ga ik dieper in op de socio-economische en institutionele oorzaken en gevolgen van het fenomeen outsiders.

Ik ben begonnen met een theoretisch deel over outsiders en populisme. Daarin gaf ik een definitie voor beide begrippen, wat meer uitleg bij het populisme en tot slot enkele theorieën over oorzaken en gevolgen. In het tweede deel van deze masterproef heb ik deze theorieën getest voor de case Fernando Lugo; de president van Paraguay die tot voor 2008 nog bisschop was.

Ik heb de beschreven oorzaken en gevolgen één voor één getoetst aan de Paraguayaanse realiteit voor en na de presidentsverkiezingen. Daarbij heb ik gebruik gemaakt van zowel kwantitatieve als kwalitatieve data.

Aan de hand van één case kan ik natuurlijk geen absolute waarheden formuleren, maar het geeft wel aanwijzingen over de veralgemeenbaarheid van de theorie. Zo blijkt uit de resultaten voor Paraguay dat de socio-economische factoren hier betere voorspellers zijn voor het succes van outsiders dan de institutionele voorwaarden. Fernando Lugo kon zo ongetwijfeld voordeel halen uit de slechte perceptie van de economische en sociale toestand van het land, de corruptie en vertrouwenscrisis en interne discussies bij de traditionele partijen. Als we de geformuleerde institutionele voorwaarden toetsen was enkel aan die van het verbod op herverkiezing voldaan. En ook tussen de andere zes landen met outsiderpresidenten zitten grote verschillen in het kiessysteem. Zo voldoet enkel El Salvador aan de vier institutionele voorwaarden (verkiezing met meer dan één ronde, executieve en legislatieve verkiezing vallen niet samen, herverkiezing is niet mogelijk en er geldt stemplicht). Ik trek dan ook de invloed van het electorale systeem op het succes van outsiders in twijfel. Wanneer verschillende socio-economische voorwaarden vervuld zijn, laten outsiders zich niet ontmoedigen door het politieke systeem. En ook de kiezers stemmen dan eerder emotioneel dan rationeel.

Geen enkel van de zeven situaties zijn exact dezelfde, en toch hebben ze allemaal iets gemeenschappelijks; in al deze landen was de verkiezing van een outsiderpresident de uiting van het verlangen naar verandering. Latijns-Amerikanen zijn hun traditionele partijen moe en zoeken naar alternatieven. Zelden gaat het hier om een ideologische keuze; mensen zijn op zoek naar boodschappen van hoop en beelden van een sterke, charismatische leider. Kiezers hebben in hun verlangen naar betere leefomstandigheden hun ideologische voorkeur opzij geschoven. Ze stemmen niet noodzakelijk vóór de outsider, maar voor wie de beste kansen heeft om de insider te overwinnen. En net daar zijn outsiders met hun populistisch discours zo sterk in. Zij leggen geen nadruk op de ideologie, maar positioneren zich in het centrum zodat ze zo veel mogelijk kiezers kunnen aantrekken.

Maar populistische verkiezingsbeloftes zijn vaak moeilijk na te komen. Een slechte politieke, economische en sociale situatie van het land mag dan wel in hun voordeel spelen bij de verkiezingen, daarna moet de onervaren president het ook allemaal zien op te lossen. Outsiders worden zo presidenten, maar vaak is dat zonder meerderheid in het parlement, zonder uitgesproken programma of ervaren team, in een context van toenemend politiek geweld, met een economie in recessie op de drempel van hyperinflatie, in een staat die vrijwel op instorten staat. De verkiezing van een outsider is niet zonder gevolgen en kan belangrijke implicaties hebben voor de (democratische) toekomst van het land. Outsiders zouden het partijsysteem verzwakken, hebben geen ervaring om het land efficiënt te besturen, ze worden tegengewerkt door het nationale congres, hun coalities zijn niet sterk en vaak intern verdeeld, enz. En deze waarschuwingen lijken terecht; bij Fernando Lugo in Paraguay zien we ze één voor één terugkomen.

Outsiders brengen de democratie in gevaar. Moeten we dan vermijden dat ze aan de macht komen? Dat zou enkel in hun voordeel spelen, ze kunnen zich dan immers nog verder buiten het traditionele politieke systeem positioneren.

Het lijkt mij belangrijker dat Latijns-Amerika stevige democratische instituties opbouwt, zodat outsiders niet al te veel schade kunnen aanrichten.

Gezien de grote gevolgen van outsiders aan de macht is het noodzakelijk verder onderzoek te doen naar het fenomeen. Zo zou een comparatieve studie van de zeven outsiderpresidenten meer gelijkenissen aan het licht kunnen brengen. Of kan een studie doorheen de tijd de gevolgen van een outsider aan de macht aantonen. Ik heb in deze masterproef de nadruk gelegd op institutionele en socio-economische aspecten, maar verder onderzoek naar de onderliggende ideologie zou interessante resultaten kunnen opleveren.

V. BIJLAGEN

BIJLAGE I : PARAGUAY

Geschiedenis

Spaanse kolonie, onafhankelijk sinds 1811

Geografie

Oppervlakte: 406 752 km² (ongeveer 13 keer België) waarvan 2,3% water

Hoofdstad: Asuncion

Buurlanden: Argentinië (zuiden en westen), Boliviaë (noorden), Brazilië (oosten)

Bevolking

Aantal inwoners: 6 459 058 (schatting voor juli 2011)

Groei percentage: 1,284 %

Geboortecijfer: 17,48 geboortes / 1000 inwoners

Sterftcijfer: 4,57 sterfgevallen/ 1000 inwoners

Netto migratie: -0,08 migranten / 1000 inwoners

Kinder sterfte: 23,02 sterfgevallen/ 1000 levenden

Levensverwachting: 76,19 jaar

Etnische groepen: mestiezen 95%, andere 5 %

Religie: Rooms Katholiek 89,6%, Protestants 6,2%, Andere christenen 1,1%, andere 1,9%, geen 1,1% (census 2002)

Talen: Spaans en Guarani

Overheid

Overheidstype: Constitutionele Republiek

Administratieve onderverdeling: 17 departementen

Kiesplicht: vanaf 18 jaar tot en met 75 jaar

President: Fernando Armino Lugo Mendez (sinds 15 augustus 2008)

Vicepresident: Federico Franco

Verkiezingen: om de 5 jaar; laatste verkiezingen op 20 april 2008, volgende verkiezingen in april 2013

Wetgevende macht: bicameraal nationaal congres bestaande uit Senaat (45 zetels) en Kamer (80 zetels)

Politieke partijen en leiders: Alianza Patriotica por el Cambio (Patriotische Alliantie voor Verandering) of APC [Fernando LUGO]; Asociacion Nacional Republicana – Partido Colorado of ANR [Lilian SAMANIEGO]; Movimiento Popolar Tekojoja of Tekojoja [Sixto PEREIRA]; Movimiento Union Nacional de Ciudadanos Eticos of UNACE [Lino Cesar OVIEDO Silva]; Patria Querida (Geliefd Vaderland) of PPQ [Pedro Nicolas Maraa FADUL Niella]; Partido del Movimiento al Socialismo of P-MAS [Camilo Ernesto SOARES Machado]; Partido Democratica Progresista of PDP [Rafael Augusto FILIZZOLA Serra]; Partido Encuentro Nacional of PEN [Fernando CAMACHO Paredes]; Partido Liberal Radical Autentico of PLRA [Amanda NUNEZ]; Partido Pais Solidario of PPS [Carlos Alberto FILIZZOLA Pallares]

Economie

Officiële munt: Guarani

BBP groei: 14,5 % (2010), -3,8 % (2009), 5,8% (2008)

BBP per capita: \$4 900

Werkloosheid: 5,7% (2010), 6,4% (2009)

Inflatie: 7,2% (2010), 1,9% (2009)

Bron: CIA Worldfactbook (on line)

BIJLAGE II: OVERZICHT INTERVIEWS

1. José Luis Simon G. (11/04/2011) – 34' 37''

Wie? Simon is professor sociologie en onderzoeker aan de Katholieke Universiteit van Asuncion en de Nationale Universiteit van Paraguay. Daarnaast is hij politieke verslaggever bij verschillende radiozenders. In Paraguay staat hij vooral bekend als verdediger van de volkssoevereiniteit en tegenstander van Fernando Lugo. Zo ging hij in 2010 in hongerstaking tegen de president omdat die zou samenwerken met Morales, Castro en Chavez om van Paraguay opnieuw een militaire dictatuur te maken.

Waarom? Ik heb ervoor gekozen om met Simon te praten omdat hij een controversiële persoon is met een uitgesproken mening over de regering Lugo. Vanaf de bekendmaking van Lugo's kandidatuur uitte hij sterke kritiek op de bisschop, uiteindelijk verloor hij daardoor ook zijn job als radiopresentator van radio Caritas (de radiozender van de Katholieke Universiteit). Professor Simon is een leeftijdsgenoot van Fernando Lugo, ze studeerden samen aan de Katholieke Universiteit van Asuncion. Tot op vandaag houden ze contact en "gaan ze bij elkaar op de koffie", maar Simon ziet die relatie als louter professioneel. Of zoals hij zelf zei: "Meneer de president tutoyeert mij, ik spreek hem enkel met U aan. Voor mij is hij de president van Paraguay, niets meer en niets minder".

Via de professor kreeg ik ook de kans om veel gecensureerde werken over Fernando Lugo te lezen. En zo leerde ik een kant van het verhaal kennen die ik in gepubliceerde werken en kranten niet kon terugvinden.

Waar? Ik heb verschillende 'off the record' gesprekken gehad met professor Simon, zo heeft hij mij onder andere geholpen bij het interpreteren van een aantal teksten die ik van hem kreeg. Het opgenomen interview dateert van 11 april 2011. Het werd afgenomen in één van de lokalen van de Katholieke Universiteit van Asuncion.

2. Andrés Osorio (9/05/2011) – 37'43''

Wie? Andrés Osorio is econoom en medewerker van UNICEF Paraguay. Hij is verantwoordelijk voor alles wat te maken heeft met onderzoek naar sociale uitgaven van Paraguay. Hij is vicecoördinator voor een programma van de VN dat "Investing in People" heet. Zij bekijken hoe het budget van de overheid verdeeld wordt onder de executieve, legislatieve en juridische macht en waar dat budget voor gebruikt wordt. Op die manier willen ze meewerken aan de transparantie van de Paraguayaanse politiek.

Andrès controleert de middelen die Paraguay gebruikt voor sociale investeringen en analyseert die resultaten. Andrès Osorio is gespecialiseerd in onderzoek naar armoede bij kinderen.

Waarom? Meer dan economische problemen, worstelt Paraguay als jaren met een sociale crisis. Het interview met Andres dient vooral om de sociale toestand van Paraguay en de link met de politiek beter te begrijpen. Als medewerker van de VN/UNICEF kon Andres mij een objectief en algemeen beeld geven van de toestand in Paraguay, daarnaast had hij ook veel data en analyses ter beschikking over de economische en sociale situatie van het land.

Waar? Het interview werd afgenomen op 9 mei 2011, op het kantoor van Andres Osorio in het hoofgebouw van de VN Paraguay in Asuncion.

3. Rafael Filizzola (13/05/2011) – 31'20"

Wie? Rafael Filizzola is Minister van Binnenlandse Zaken van Paraguay. Hij is de stichter van de Partido Democratico Progresista (PDP) en professor publiek recht aan de Katholieke Universiteit van Asuncion. Na de verkiezingen van 2008 was hij de enige verkozene van zijn partij. De PDP werd in 2007 als een socialistisch-democratische partij opgericht, in de praktijk zijn ze eerder sociaal-liberalen. In 2008 steunden zij de kandidatuur van Fernando Lugo en maakten deel uit van de Alianza Patriotica para el Cambio. In 2009 beslisten zij uit de Alliantie te stappen, vanaf dat moment nemen zij enkel nog deel als 'observator' in de vergaderingen van de APC. Ondanks hun terugtrekking uit de Alliantie, blijft de PDP president Lugo steunen.

Waarom? Ten eerste was Filizzola direct betrokken bij het vormen van de APC voor de presidentsverkiezingen van 2008. Hij kan meer informatie geven over hoe die gesprekken verlopen zijn en hoe de alliantie tot stand kwam. Daarnaast is de PDP ook één van de partijen die uit de alliantie stapte na de verkiezing en is Filizzola getuige van de interne problemen binnen de APC.

Ten tweede is Filizzola als Minister van Binnenlandse Zaken lid van het cabinet van Lugo en één van de personen die het dichtst bij de president staan. Hij kent Lugo persoonlijk, ziet hem dagelijks en kan zo een beeld geven van wie er achter de president van Paraguay schuil gaat.

Waar? Het interview vond plaats in het kantoor van minister Filizzola in het ministerie van Binnenlandse Zaken in Asuncion. Ik kreeg een audiëntie en de toestemming om hem een half uur te interviewen.

4. Luis Alfonso Resk 16/04/2011 - 31'43''

Wie? Resk was één van de grootste strijders tegen de dictatuur van Stroessner. Tijdens de dictatuur werd hij verschillende keren gevangen genomen, gefolterd en uiteindelijk werd hij ook verbannen uit Paraguay. Vandaag houdt Resk, die ondertussen 86 jaar oud is, zich vooral bezig met de verdediging van de rechten van de mens in Paraguay en hij geeft les aan de Nationale Universiteit.

Waarom? Professor Resk is een intellectueel statuut in Paraguay. Hoewel de man al op leeftijd is, is hij nog steeds helder van geest en naast vele verhalen over de dictatuur van Stroessner heeft hij ook interessante analyses over de huidige politieke situatie van het land. Ik heb met Resk gesproken omdat hij een duidelijk beeld kan geven van het Paraguayaanse verleden; Resk is lid van de Partido Demócrata Cristiano (PDC), één van de oudste oppositiepartijen van het land. Resk was president van de partij tussen 1973 en 1975 en is de enige persoon van de partij die ooit verkozen werd. De PDC maakt ook deel uit van de APC en steunt president Lugo. Al blijkt uit het interview dat Resk daar persoonlijk een ander standpunt over heeft.

Waar? Ik had verschillende gesprekken met professor Resk. Het opgenomen interview vond plaats bij hem thuis op 16 april 2011.

5. Luis Ortiz Sandoval 06/05/2011 – 45'11''

Wie? Ortiz is een Frans/Paraguayaanse socioloog en onderzoeker die zich gespecialiseerd heeft in Paraguayaanse politiek. Hij is Paraguayaans van afkomst maar groeide op in Frankrijk, waar hij Sociale en Economische wetenschappen studeerde. Op dit moment geeft hij les aan de Katholieke Universiteit van Paraguay en doet onderzoek in samenwerking met verschillende Mexicaanse wetenschappers.

Waarom? Professor Ortiz heeft naast veel kennis over de Paraguayaanse politiek voor mij ook de meerwaarde dat hij alles vanuit een buitenlands standpunt kan bekijken. Anders dan professor Simon heeft hij een objectief beeld over de situatie. Omdat hij lange tijd in Europa gewoond heeft kon hij veel elementen uit de Paraguayaanse politiek ook verduidelijken aan de hand van Europese voorbeelden.

Waar? Ik heb verschillende keren met professor Ortiz gesproken en ik heb ook veel informatie en artikels via mail van hem gekregen. Het bijgevoegde interview heb ik opgenomen op 6 mei 2011 in de Alianza Francesa de Asuncion (een centrum voor Franse taal en cultuur, waar onder andere Franse lessen worden gegeven).

6. Sebastian Acha 08/04/2011 – 1u03'

Wie? Sebastian Acha is Kamerlid en Fractie leider voor de partij Patria Querida, een centrumrechtse christelijke partij opgericht in 2002. Hij is ook Vicepresident van de Commissie Wetgeving en Codificatie.

Waarom? Sebastian Acha was één van de personen die Fernando Lugo in 2006 aangesproken hebben om een volksmars te organiseren. Samen met zijn partij PPQ werd het eenheidsfront van oppositiepartijen gevormd, dat later als de APC naar de verkiezingen ging. Maar nog voor de verkiezingen stapte de PPQ uit de alliantie omdat ze zich niet kunnen vinden in de kandidatuur van Lugo. Ik wou met Acha spreken omdat hij mij meer kon vertellen over de organisatie van de volksmars in maart 2006, maar ik wou ook de redenen van zijn partij kennen om Lugo niet te steunen in de verkiezingen van 2008. Dit ter aanvulling en controle op het interview met minister Filizzola.

Waar? Het gesprek met Sebastian Acha vond plaats op 8 april 2011 in zijn kantoor in het Nationaal Congres.

7. Lilian Samaniego 28/04/2011 – geen opname

Wie? Lilian Samaniego werd op 13 maart verkozen tot presidente van de Partido Colorado voor de periode 2011-2013. Zij studeerde farmacie en is de eerste vrouwelijke presidente van de partij. Lilian Samaniego komt uit een bekende familie van Colorado's, haar vader en twee broers zijn belangrijke pionnen binnen de partij. Zelf is zij sinds haar 12^e lid van de ANR. Samaniego steunt de kandidatuur van ondernemer Horacio Cartes voor de presidentsverkiezingen van 2013.

Waarom? Samaniego is lid van de ANR, de grootste oppositie partij op dit moment in het land. Mijn gesprek met haar was van belang om het verhaal van de Partido Colorado over de verkiezingen van 2008 te horen; de problemen binnen de partij, het presidentschap van Nicanor, wat liep er mis tijdens de verkiezingen, hoe staan de zaken er nu voor en wat gebeurt er in 2013.

Waar? Het interview met Samaniego ging door in het kantoor van haar vader, in haar ouderlijk huis op 28 april 2011. Ik kreeg helaas geen toestemming om het interview op band op te nemen of nota's te maken tijdens het gesprek.

BIJLAGE III. Professor Simon over populisme en president Lugo

Bij het populisme is er een opvatting van de Staat, er is een opname van ondergeschikte sectoren in de politiek, iets dat hier niet is. En er is (tot op zeker hoogte) zin voor verantwoordelijkheid. Dat wil zeggen, al die populistische leiders produceren op één of andere manier de middelen om te strijden voor de macht en de eisen die daarmee gepaard gaan. Waarom zeg ik dit? Omdat vaak de term “populisme” wordt gebruikt bij gebrek aan verdere studies. Ik heb het hier concreet over Chavez, Morales, Correa, misschien binnenkort ook Ollanta Humala in Peru en op één of andere manier, niet zozeer ideologisch, het geval van Nicaragua (Daniel Ortega).

Wat gebeurt er nu vandaag de dag? Dat proces van incorporatie in de politiek van ondergeschikte sectoren en de massa als politieke factoren bestaat niet meer. Integendeel, ze worden nog verder ondergeschikt op een wijze die meer mercantilistisch is dan het traditionele populisme. Want bij het originele populisme geven wij steun aan een leider en in ruil profiteren we van sociale wetten, politieke participatie, etc. Een hele serie aan voordelen, die er voor zorgden dat populistische bewegingen naast heel wat nadelen, ook een positief aspect hadden. Er was namelijk een incorporatie van de laagste klassen in de Latijns-Amerikaanse politiek. De macht was niet alleen voor het Congres maar ook voor de massa die, zo vertelt de geschiedenis ons, samenkwamen op de *plazas*.

Het probleem vandaag is dat geen enkele van die “neopopulistische” leiders het onderscheid verstaan tussen de ethiek van de wetenschap, dat is de ethiek van de overtuiging, dat wil zeggen wat de wetenschapper ziet als uitkomst van zijn onderzoek en de ethiek van politiek, dat is een ethiek van verantwoordelijkheid. Populistische leiders maken zich algemeen niet veel zorgen over dit thema, over verantwoordelijkheid, niet vroeger en zeker niet nu. Als je naar de speeches van Chavez luistert, en in Europa hebben jullie met Berlusconi een gelijkaardig voorbeeld, wel deze mannen zijn absoluut onverantwoordelijk in wat ze zeggen en doen. En zo’n persoon is Fernando Lugo ook.

Maar bij Lugo is er een groot verschil; ik niet dat Lugo weet wat hij aan het doen is. Natuurlijk doet dat niets af aan zijn verantwoordelijkheid. Je kunt niet aan de macht komen als president en zeggen “wel nu zal ik eens leren regeren”. Maar Lugo is enkel het boegbeeld. Hij heeft geen vorming, geen politieke visie en ook zijn priesterlijke vorming en die van bisschop is twijfelachtig. Want iedereen wist dat zijn privé leven tumultueus was (*hij verwijst hiermee naar de buitenechtelijke kinderen verwekt toen hij nog bisschop was*) . Maar nu is hij president. En wat hij niet verstaat is dat hij als President van de Republiek ook nog steeds naar zijn investituur moet omkijken. Wat niet wil zeggen dat hij niet menselijk mag zijn. Maar hij moet zich laten respecteren, respect kun je niet afdwingen, hij moet worden gerespecteerd omdat hij respectabel is. Maar wat gebeurt er dan met iemand die bisschop was en er een schandalig liefdesleven op na hield? Daar zit dus al een eerste grote zorg.

Ik zeg dat Lugo niet klaar is om president te zijn, hij heeft geen capaciteiten en dat zal echt voor problemen zorgen.

Veel pseudo-linkse intellectuelen, waaronder veel van mijn collega's, die nu allemaal in de regering zetelen en die ministers zijn of andere hoge functies hebben gekregen steunden de kandidatuur van Lugo. Maar enkel omdat ze een einde wilden maken aan de alleenheerschappij van de Partido Colorado. Blijkt dat als iemand echt voor een democratisch project gaat, dan gaat het niet om "iemand eruit kicken". Het gaat erom dat de stem de publieke opinie weerspiegelt. En daarna begin je te werken aan politieke en institutionele processen die vooruitgang toestaan. Maar nu staat Lugo plots voor het democratische ideaal, omdat hij de "*cambio*" is. Als dit de grote verandering is, waarom hebben we Stroessner dan van de macht gehaald? Dit is mijn redenering die ik in 2008 gepresenteerd heb en dat werk heeft mij onder andere mijn job bij de Radio Caritas gekost. Op dat moment presenteerde ik het meest beluisterde programma van één tot vier uur 's middags. Maar ik moest weg want ik was één van de weinige personen, en de enige van mijn generatie, die zei "Lugo is niet klaar, waarom dus voor hem stemmen?".

In Paraguay bestaat er een uitdrukking "Pa'i-ma he'i", dat is Guarani voor "De priester heeft het gezegd". Als de priester het zegt dan is zijn woord heilig, daarover wordt niet getwijfeld. Theoretisch gezien is de paus de enige persoon binnen de Katholieke Kerk die autoriteit heeft om over dogma's te praten, als het over geloof gaat dan heeft hij het geduld dat hij van de Heilige Geest heeft gekregen en alles wat over geloof gaat is dogma. Hier in Paraguay, als de bisschop iets zei, of de bisschop stond daar vooraan zeiden heel veel mensen "misschien weet hij niets over politiek, maar aangezien hij bisschop is zal hij geëerbiedigd worden en zal hij in staat zijn over het land te regeren". Paraguay is waarschijnlijk één van de weinige landen van Latijns-Amerika met een groep bisschoppen die het minst voorbereid zijn en met de minste intellectuele capaciteiten. Iedereen wist waar Lugo mee bezig was, ze zijn nooit in staat geweest om hem helemaal te disciplineren volgens de moraal van de katholieke kerk, volgens de katholieke code.

Ik weet niet hoe hij bisschop geworden is, of zelfs niet hoe hij priester is geworden. Maar hij heeft zelf gezegd in een interview dat toen hij de middelbare school eindigde hij, als kind van een arme familie, maar twee opties had: of hij ging in het leger of de politie dat was de enige manier voor arme mensen om ergens op te klimmen, of hij ging naar de Kerk. Hij heeft het zelf gezegd toen ze het hem voor de verkiezingen vroegen en hij zei "voor mij leek de Kerk de gemakkelijkste oplossing". Dat is de mentaliteit die hij heeft. Naast het feit dat het algemeen geweten is dat bisschoppen een lange siësta slapen, ze geen economische en politieke vorming krijgen, zijn ze vaak ook theologisch niet goed gevormd. Daarom heb ik dat werk geschreven (zie Simon, 2007). Omdat iedereen zweeg, niemand trok iets in twijfel. Ze stuurden me weg bij radio Carritas, maar niemand trok dat in twijfel. De persoon die mij wegstuurde is de actuele directeur van het secretariaat voor Informatie en Communicatie van de Staat, Augusto Dos Santos.

Waarom? Omdat mijn kritiek en commentaren niet hielpen in de strijd tegen de colorado's. Maar dat is deel van het democratisch proces van Paraguay. Zij willen niet dat het volk weet dat wanneer ze voor iemand stemmen, of wanneer ze dat niet doen, daar altijd een verantwoordelijkheid en een prijs aan vast hangt.

Sociologisch gesproken is er dus een conglomeraat, de alliantie voor verandering. We staan allemaal samen zoals mensen die op een bus of trein wachten, maar we kennen elkaar niet. We gaan samen naar ons werk, we gaan samen naar huis maar we hebben geen gemeenschappelijke identiteit, niet sociaal, niet cultureel, niet qua geslacht of leeftijd. En dat is het probleem van het populisme. Wat het populisme probeert in de realiteit is het negeren van de bestaande sociale verscheidenheid. Maar aan de andere kant steunen ze die sociale sectoren ook, omdat daar het electoraat zit. We kunnen ervan uit gaan dat het om grote bewegingen gaat, het zijn massa's. Maar het zijn geen bewegingen van mensen die onderwezen zijn in burgerlijkheid. In de geschiedenis kwamen die massa's van het platteland of van de stad. Oorspronkelijk kwam die cultuur van het platteland, het zijn dus geen stadsburgers en ze komen toe in grote massa's. Op dat moment konden enkel de grondbezitters stemmen, bovendien moesten die ouder dan 35 zijn en van het mannelijke geslacht. De vrouwen krijgen pas stemrecht na de Tweede Wereldoorlog, vrouwen die voordien in Engeland en de VS opkwamen voor dat recht werden heksen genoemd. Paraguay was, ongelofelijk maar tijdens de dictatuur, het eerste land in Zuid-Amerika dat vrouwen ook toeliet om te stemmen. Waarom? Omdat Stroessner op dat moment betrokken was bij het feminisme. Hun politieke participatie kon hem helemaal niets schelen, hij wou gewoon meer stemmen. En dat is wat het populisme doet. In die periode was politiek alleen voor mannen, de vrouw moest voor het gezin zorgen.

In de massa was er geen onderscheid qua geslacht of klasse en dat blijft nog steeds zo in de zin van "we zullen proberen goed te doen voor allen, maar vooral voor die populaire massa". Daarom kan de regering de problemen rond de EPP (Ejercito del pueblo Paraguayo/ leger van het Paraguayaanse volk) niet oplossen, omdat Lugo zelf betrokken is bij de stichting van het EPP, hij flirt zelf ook met "de theologie van de bevrijding". Ik ken Lugo persoonlijk, toen hij student Theologie was, studeerde ik Sociale Wetenschappen aan dezelfde universiteit. In die tijd was hij lid van een studentenbeweging en hij was gewoon een seminarist meer, totaal onbeduidend, hij was zelfs geen leider onder de universitaireren. Ik weet niet hoe hij Bisschop is geworden, of met welk motief, want in die tijd werd vaak over hem gezegd dat hij één van de "wisselvallige" seminaristen was.

Ik ben niet akkoord met het verplicht celibaat dat de Katholieke Kerk oplegt. Dat heeft mij altijd al absurd geleken en nu met alle problemen rond pedofilie nog meer, dat toont alleen maar dat celibaat een vergissing is. Het correcte zou zijn om zoals bij de Lutheranen, de Calvinisten en verschillende protestantse kerken de priesters toe te staan om te huwen, niet verplicht maar aanbevolen.

Het is menselijkerwijs aanbevolen, want op die manier hebben oude priester ook een familie die voor hen kan zorgen. Ik zeg niet dat Lugo niet voor priester mocht kiezen, wat ik zeg is dat hij voor een beroep heeft gekozen waar trouwen niet toegelaten is. Daar geeft hij al een voorbeeld van zijn dubbele persoonlijkheid; hij gaat door het leven als 'onbezoedeld', maar het licht gaat uit en 'redde wie zich nog redden kan'. Ook als je zijn liefdesleven gaat analyseren; hij staat nooit op gelijke voet met zijn vriendinnetje, het zijn één voor één mensen uit lagere klassen. Behalve de laatste, Hortensia Moran, die komt uit de middenklasse. En dat toont ook aan dat hij helemaal geen verleider is, die zich kan meten met een acteur ofzo. Lugo is het soort persoon die vist op gelegenheden. Iemand die al jaren die karaktereigenschappen heeft, hoe kan die het tot een goede president maken?

BIJLAGE IV. Interview Andres Osori

Hoe kwam Lugo aan de macht? Of wat heeft hij gedaan om het volk te overtuigen?

Het antwoord daarop kan variëren naar gelang wie je een antwoord geeft. Maar hier bestaat enigszins consensus over: Lugo kon een groot deel van de bevolking aanspreken, en tegelijk is er ook die 60 jarige hegemonie van de Partido Colorado. Hoewel, en dat moet je ook toegeven ook al vinden velen dat niet leuk, het was de Partido Colorado die democratie in Paraguay startte. Er zijn feiten die we niet kunnen ontkennen. En ik spreek met ervaring, want ik ben al wat ouder en ken dus het verhaal. In het tijdperk van Stroessner was er dictatuur en na hem was er vrijheid, de mensen ontdekten de vrijheid. Men zegt dat iemand niet beseft dat hij in een dictatuur leeft, tot die tot een einde komt. De sterkste hypothese is dat Lugo, aangezien hij niet bij een traditionele politieke sector behoorde, erin slaagde een diaspora samen te roepen van linkse bewegingen, sectoren van de Partido Colorado die niet meer akkoord gingen met hun partij, de liberalen en andere kleinere partijen vb. Patria Querida, Encuentro Nacional, Febrerista en Democrata Cristiano.

Vanaf 2006 waren er een aantal omstandigheden die convergeerden tot het presidentschap van Lugo. En ik zeg dit omdat zelfs Lugo zelf wanneer hij won en ze filmde hem, hij was nog het meest verbaasd van allemaal. Zijn gezicht zei "Ik?! President?!". Dus aan de ene kant wat het hard werken, hij kreeg ook veel steun van niet-gouvernementele organisaties, het maatschappelijk middenveld. Maar aan de andere kant presenteerde de Partido Colorado zich in die verkiezingen ook heel verdeeld. Er was de entourage van de presidentskandidate Blanca Ovelar, een vrouw met een heel goed profiel, zowel professioneel als moreel. Maar jammer genoeg was haar entourage niet zo geloofwaardig. En ook de president die toen aan de macht was heeft heel veel campagne voor haar gevoerd. Aan de andere kant was er de toenmalige vicepresident Luis Castiglioni, die stond voor een andere wind binnen de Partido Colorado. Laten we zeggen dat dat erin meegespeeld heeft dat de entourage rond Lugo ook sterker werd, terwijl de Partido Colorado zich steeds meer intern verdeelde. En er was een derde actor, UNACE.

Zij hebben een weinig democratische voorgeschiedenis, maar op moment werd UNACE het mooie meisje waar beide andere partijen (APC en ANR) mee flirtten. Niet omdat UNACE zo'n grote partij is, ze trekken niet zo veel stemmen. Maar als een Colorado niet voor de Partido Colorado stemt, dan stemmen ze wel voor UNACE, eerder dan voor een liberaal te stemmen.

De historische schulden, vooral de sociale, hebben hieraan bijgedragen. De historische schulden van dit land daar is vooral de Partido Colorado voor verantwoordelijk. Maar alle partijen hebben hun quota aan verantwoordelijkheid in wat Paraguay vandaag is. Op alle vlakken, het sociale, economische, alles. Er was een zekere overeenkomst met bepaalde sectoren dat de Partido Colorado aan de macht zou blijven, omdat het die sectoren uitkwam. Het is gemakkelijk om in de oppositie te zetelen, en nog makkelijker als het je ook uitkomt. De politiek is zo complex.

In het begin werd Lugo gezien als.. zijn basis is links, maar de coalitie was een atypische mix. Waarom? Omdat linkse bewegingen samen werkten met een centrum-rechtse partij als de liberalen. Dat is als water en olie. Maar ze hadden een gemeenschappelijk doel: de Partido Colorado moest weg. Maar nadien kregen ze dan wel problemen om te regeren. Problemen die hen vandaag de dag nog steeds achtervolgen. Lugo presenteerde zich eigenlijk als kandidaat van de Partido Demócrata Cristiano, een hele kleine partij. Hij heeft één zetel in de Senaat, dat is de senator Sixto Perreira van de Partido Tekojoja. En de rest bestaat grotendeels uit Colorado's, liberalen en enkele van UNACE, als derde politieke macht. Jammer genoeg heeft Patria Querida, volgens mij de meest gezonde partij van het land, veel stemmen verloren. En enkele zetels zijn ook voor sociaal-democratische partijen zoals Pais Solidario.

Nu, de APC ging dus naar de verkiezingen. Je moet ook begrijpen dat tot op het laatste moment de toenmalige president Nicanor heeft geprobeerd om zich te laten herverkiezen. Toen dat niet lukte wou hij actieve senator kunnen worden. De grondwet liet hem toe om na zijn ambtstermijn senator voor het leven te worden, met inspraak maar zonder stem. En hij wou actief zijn en mee stemmen. Maar ook dat is niet gelukt. Ook de herverkiezing is niet gelukt. Onze grondwet is daar heel duidelijk in. De grondwet van 1992 werd gemaakt om te vermijden dat er opnieuw iets zou gebeuren zoals in het tijdperk van Stroessner. En daarin is ook vast gesteld dat alles wat te maken heeft met het mandaat en de duur van het mandaat enkel kan veranderd worden via een aanpassing van de grondwet. Dat is het moment waar Lugo en zijn groep naar buiten kwamen en gingen protesteren tegen Nicanor. Desondanks, vandaag is hij zelf ook die mogelijkheid aan het bekijken. De macht is blijkbaar zeer verleidelijk.

Dit is zowat het verhaal dat ook het volk te horen kreeg, of waar politieke wetenschappers over schrijven. Maar er waren ook andere factoren.

Als het over de regio hebben, dan kun je spreken van een zekere 'verlinking' van de politiek in Latijns-Amerika met Chavez, Cristina Kirchner, Lula, Bachelet. Het is een nieuwe wind hier in de regio. Ook Nicanor probeerde zich al te identificeren met die groep.

Een derde factor was het feit dat het volk zo moe was. Ze wilden verandering en stemden voor Lugo. In de hoop dat hij dingen zou veranderen.

Was de economische situatie op dat moment dan zo slecht? Had Nicanor voor groei gezorgd?

De economische politiek is een heel ondankbaar onderwerp. Daarom houden ook niet veel politici zich daarmee bezig. Want je zaait vandaag iets, en je hebt pas vruchten binnen vijf of zes jaar, wanneer jij al niet meer president bent.

Nicanor heeft een minister benoemd voor Economie, en hij heeft die de vrijheid gegeven. Die heeft de economie hier zeker gezonder gemaakt, het kwam neer op een belastingsverhoging. Zodat de rijken iets meer moesten afdragen om zo de infrastructuur voor de armen in orde te brengen. De armoede op dat moment was hoog. Vandaag zitten we op 25,38%, de extreme armoede toen was ongeveer 20%. Maar Nicanor heeft zeker geïnvesteerd in het land; hij liet een aantal werken uitvoeren aan de infrastructuur, hij begon met de onderhandelingen over Itaipu, de overheidsuitgaven werden ook transparanter. Ze hebben hun taken gedaan. Natuurlijk met schommelingen die eigen zijn aan de politiek. Hij heeft eigenlijk de basis gelegd.

In 2008 was er een voedselcrisis die ons heel hard geraakt heeft. In 2009 was er dan de economische crisis, maar die heeft ons niet zo hard geraakt. Omdat het belangrijkste transmissie-mechanisme van de crisis de beurzen was. En onze beurs is vrij zwak. Wij hebben geen beursstelsel zoals Argentinië, of Sao Paulo, of Rio. En nog veel minder zoals de VS of Europa. Maar macro-economisch heeft de crisis ons niet goed gedaan. Wij als producenten van soja en katoen exporteerden veel minder. Een andere thema hier is de concentratie van de rijkdom. Die is heel slecht verdeeld. Maar op macro-gebied deden we het daarvoor altijd goed. Maar die voordelen zijn nog tot bij de meest arme sectoren geraakt. Vanaf het moment dat er tekenen waren van crisis is de overheid naar de markt gegaan met een expansieve economische politiek. Ze moesten vooral investeren op sociaal gebied; onderwijs, gezondheidszorg, infrastructuur, enz. om tegen die financiële crisis in te gaan. De impact van de financiële crisis hebben we wel gevoeld op het vlak van werkgelegenheid. Er werd minder getransporteerd en daardoor was er dus ook minder werk in die sector. Je ziet dat ook aan de cijfers, er was veel minder werkgelegenheid. En dat zorgt voor onzekerheid, vooral bij de armere bevolking.

Een ander thema dat ons economen heel erg in verwarring bracht, en dat heeft te maken met nieuwe manieren om armoede te meten. Dus de methodologie werd veranderd en we konden de cijfers niet meer vergelijken.

Uiteindelijk hebben we kunnen besluiten dat er een stijging op de schaal was. De indicatoren toonden dat we armer waren dan voordien, maar iedereen was armer geworden. Nu, er is iets anekdotisch en dat is ondertussen ook al bewezen. Paraguay, vandaag, met z'n economische groei, de groei van het BBP met 14,5%, daardoor worden gepresenteerd als een rijk land. Niet rijk, maar een low-middle income country, we verwijderen ons stilaan van die armere groep. Maar de graad van inkomensverdeling is niet goed. Er is heel veel ongelijkheid. Maar veel heeft ook te maken met die nieuwe manier van meten. In 1970 leefden 93% van de armen in heel de wereld in landen die als 'arm' werden gezien. Vandaag leven 77% van de armen in landen die 'low-middle income' zijn. Dat wil zeggen dat hoewel de groten ons zeggen dat we goed bezig zijn, de rijkdom nog steeds heel geconcentreerd is. Dus op dit moment voert de overheid een aantal wetten in om de economische groei beter te kunnen inschatten. Er zijn economen die geloven in de groei van Paraguay en andere denken dat de markt opnieuw kan instorten. Daar is geen zekerheid over.

Hier in Paraguay zijn de statistieke van onderwijs veel verbeterd, gezondheidszorg is niet zo goed, sociale zekerheid is niet goed. In termen van dekking is het misschien beter maar niet van kwaliteit. Het is noodzakelijk dat we investeren met het oog op toegang tot een baan. Wat hebben we eraan dat grote fabrieken zich hier komen vestigen maar uiteindelijk toch buitenlanders aannemen. Waarom? Dat is niet hun schuld. Het probleem is dat Paraguay niet de potentie heeft om te zeggen "ik beschik over de mensen die voor jou kunnen werken". Daarin is een fundamentele rol voor onderwijs weggelegd, voor gezondheidszorg, voeding. Maar daarin dragen we een grote historische schuld mee en die is moeilijk weg te werken ook al doen onze cijfers het beter.

Wij hebben 15% groei en de grote vraag is of we gaan blijven groeien. Er is veel hoop op, maar zoals met alle grote projecten moeten we het dag per dag bekijken en onze taken doen zodat we het doel kunnen halen. Want als we er nu rustig gaan bijzitten, dan is het morgen gedaan. Dat is een grote paradox in Paraguay. We hebben 2700 dollar per capita, voor Europa is dat weinig, maar voor ons is dat echt veel. Vooral omdat we de geschiedenis tegen ons hebben, maar desondanks hebben de sterkste groei in Latijns-Amerika. Maar toch zijn er heel veel armen en veel verborgen armoede. Dit is een beetje het algemeen beeld van onze economie. Ik hoop je het ergens kunt voor gebruiken?

Het is een heel ander verhaal dan wat ik van politici hoor. Die spreken natuurlijk ook elk voor hun partij..

Ja zo is het. Iedereen doet het water vloeien naar zijn molen hé. We moeten de fouten van elke groep erkennen. En niet alle schuld op één groep steken. Niemand is helemaal goed of helemaal slecht. De colorado's hebben goede dingen gedaan, en ook slechte. Maar goed, uiteindelijk hebben ze ons ook wel gebracht waar we vandaag zijn. Die stijgende lijn in de economie.

Wij hebben hier ook alle data, ik zal die nog bezorgen. Vooral de groei van het BBP kan interessant zijn voor je werk, maar ook de evolutie van de armoede, de bevolkingsgroei, enz. Mijn specialiteit is eigenlijk armoede bij kinderen.

*[intermezzo over armoede bij kinderen en methodologie om die te berekenen.
Irrelevant voor mijn thesis]*

Ten slotte, doet de regering Lugo genoeg voor de armen?

De regering Lugo heeft een plan gemaakt; de “20-20”, rond elf symbolische punten. Die hebben allemaal te zien met onderwijs, gezondheidszorg, identiteit; veel kinderen worden ontvoerd en verkocht en er is geen manier om die terug te vinden omdat ze niet geregistreerd zijn, hetzelfde voor vrouwen die in de prostitutie belanden en die voor de wet niet bestaan. Het plan is heel goed. Maar jammer genoeg mist deze overheid de capaciteiten om te regeren. Dat is één probleem en het andere is politiek. Ze kwamen aan de macht als het product van een alliantie en die verschillende partijen zijn niet verdeeld over de verschillende instituties, maar binnen dezelfde instituties. En dat maakt het moeilijker om te regeren. De plannen zijn excellent, maar de uitvoering laat te wensen over.

BIJLAGE V. Interview minister Filizzola

Ik schrijf mijn thesis over outsiders in de Latijns-Amerikaanse politiek en gebruik de case van Fernando Lugo als voorbeeld. Ik ben dus vooral geïnteresseerd in de verkiezingen van 2008, en zou willen weten hoe de Alliantie tot stand kwam?

Ok, ik ga je niet echt kunnen helpen met de exacte data want ik het herinner mij dat ook niet meer perfect. De Alliantie is zich beginnen vormen in 2006. Op dat moment waren er heel weinig verwachtingen om een alliantie te vormen die verschillende sectoren kon samenvoegen. Er was veel polarisatie tussen de verschillende politieke partijen en ook tussen de politieke partijen die later de Alliantie zouden vormen. Op dat moment doet zich een uitzonderlijke situatie voor: er komt een crisis van de wettelijke macht omdat ze een wet hadden goedgekeurd die niet had mogen goedgekeurd worden. Er was sprake van fraude, van manipulatie en de scheiding der machten was niet meer gegarandeerd. Dus de verschillende politieke partijen komen op het idee om een mobilisatie te organiseren tegen die beslissing van het Hooggerechtshof. Fernando Lugo was op dat moment bisschop-emiritus van San Pedro en hij was aan het werk als directeur van een middelbare school van zijn gelovige gemeenschap. Omdat de partijen zelf geen geschikte persoon hadden werd ervoor gekozen om Fernando Lugo die mobilisatie te laten organiseren of bijeenroepen. En die volksmars in Asuncion overtrof alle initiële verwachtingen. En in die volksmars won de figuur Fernando Lugo ook veel in aanzien. Hij sprong eruit als persoon die de verschillende politieke sectoren kon samenbrengen.

Begon het daar pas? Of had hij voordien ook al het plan om een politiek carrière te starten?

Daarvoor was hij bisschop. Als bisschop stond hij er altijd om bekend zich te bekommeren om de armen en de minderbedeelden. Hij werd altijd gezien als een bisschop die zonder aan politiek te doen, want religieuzen mogen natuurlijk niet aan politiek doen, altijd over de problemen van het land sprak, vooral over de problemen van de meest hulpbehoevendenden. Er waren dus altijd vermoedens, en er werd altijd gesproken over de mogelijkheid. En hij sprak ook met mensen uit de politiek, maar zonder zich te binden aan een partij of een bepaalde sector.

Na de manifestatie is er nog een tijd voorbij gegaan voor er formeel over zijn kandidatuur werd gepraat. Meteen daarna werden wel gesprekken gestart over de Alliantie. En wanneer de APC formeel gevormd is analyseert Fernando Lugo op een bepaald moment ook zijn situatie en hij beslist om ontslag te nemen uit zijn functie van bisschop. Op dat moment plant hij dus zijn kandidatuur, maar hij heeft niet onmiddellijk het akkoord van alle partijen. Er was vooral discussie vanwege de Partido Liberal. Meer zelfs, wanneer ze uiteindelijk beslissen om de kandidatuur van Fernando Lugo te ondersteunen, verlaten UNACE en Patria Querida de alliantie.

De alliantie wou het land veranderen. Maar nu zijn er veel mensen die zeggen dat er niets veranderd is. Denkt u dat het met meer tijd wel zou lukken om de nodige hervormingen door te voeren?

Je moet natuurlijk ook rekening houden met de politieke context. In eerste plaats als je het programma bekijkt van de Alliantie, als je het discours analyseert van Fernando Lugo gedurende de hele campagne dan zul je merken dat hij heel weinig beloftes heeft gemaakt. Hij was heel voorzichtig in het sluiten van compromissen. Natuurlijk hadden we wel een aantal doelen. En ik denk dat we in enkele van die doelen al veel vooruit zijn gekomen, in andere heel weinig. Dat moeten we ook toegeven.

Maar je moet dus rekening houden met de context. De meest belangrijke verwezenlijking van de alliantie is dat ze voor een historisch feit hebben gezorgd, omdat er voor de eerste keer in de geschiedenis een geweldloze transitie van de macht was tussen twee partijen, en op een democratische manier. Dat was nooit eerder gebeurd en was heel belangrijk voor Paraguay. Daarvoor kon je niet echt over democratie spreken want het was altijd dezelfde partij die won en die alle macht in handen had.

Ten tweede moet je opmerken dat de Alliantie geen parlementaire meerderheid heeft. We zijn erin geslaagd om de executieve macht in handen te krijgen. Maar voor de legislatieve macht zijn we in de minderheid. En de meerderheid bestaat uit partijen die zich tegen de Alliantie afzetten, en die daarvoor in de regering zaten zoals de Partido Colorado en UNACE, dat is eigenlijk een afscheuring van de Partido Colorado.

Het derde element is dat de macht van de Staat sinds de onafhankelijkheid zich karakteriseerde voor z'n partijdigheid, vooral van de wetgevende macht. Dat is dus in zekere zin een factor die ons limiteert opdat de regering de veranderingen kan doorvoeren. Er zijn enkele objectieve feiten die we niet kunnen ontkennen, zoals de steun aan hulpbehoevende families, met ons programma zijn al 20.000 families geholpen. Ook buitenlandse politiek, wat we nu bereikt hebben met Itaipu is uniek want nooit eerder heeft een Paraguayaanse president hierover onderhandeld. Niet alleen om wat er bereikt is, maar omdat het thema nooit eerder zo veel aandacht heeft gekregen. Paraguay had altijd een debiele positie in zake haar buitenlandse politiek en met Brazilië is er nooit echt onderhandeld. Er werd wel gepraat maar dat was niet echt significant. Ik zeg niet dat we alles bereikt hebben wat we wilden, want daar staan we nog steeds ver van. Maar die onderhandelingen met Brazilië tonen ook aan dat er een voor en na is. En dat maakt ons op de internationale markt ook sterker. Vandaag kunnen we zeggen dat we een eigen buitenlandse politiek hebben, dat wil zeggen dat ze onafhankelijk is. Natuurlijk moeten we rekening houden met de Mercosur, maar in werkelijkheid hebben we een eigen agenda.

We hebben verschillende moeilijkheden (gehad) met bijvoorbeeld de agrarische hervorming. Maar daar speelt een sterke component van de Wetgevende macht en het parlement in mee. Dit parlement heeft nog geen enkel wetsvoorstel goedgekeurd in het voordeel van de regering. Ik ben tien jaar parlementariër geweest en daarvoor werden echt de meest onnozele dingen goedgekeurd. Ik herinner mij bijvoorbeeld dat er eens een wetsvoorstel was over 70 hectare grond waar een paardenclub zou komen. Dat waren buitenlanders die in het land wilden investeren. Nu goed, met dat soort dingen hielden wij ons toen bezig. En voor deze regering wordt praktisch niets goedgekeurd. Wij hebben daar ook zelf schuld aan. We hebben waarschijnlijk niet alles gedaan wat moest om een meerderheid in het parlement te verkrijgen. Misschien hadden we daar harder ons best moeten voor doen.

De wetgevende macht maakt de dingen dus moeilijk. Maar als we de balans opmaken kunnen we zeggen dat er sterke poging is geweest, misschien hadden we op bepaalde punten meer moeten doorhameren maar er was ook een context waar we rekening moesten mee houden. Maar daarnaast zijn er heel veel thema's waar we vooruitgang hebben geboekt. De investeringen in infrastructuur is heel hard gestegen, investeringen in veiligheid, in gezondheidszorg, in onderwijs. De sociale uitgaven zijn algemeen verhoogd. Maar met de tijd zou de kwaliteit van die investeringen kunnen verbeteren en zouden we ook meer resultaten zien. Maar dat ze gestegen zijn is een feit. En dat zonder belastingsverhoging want het is ook niet zo dat het volk moet opdraaien voor al die investeringen.

Samengevat, we hebben nog veel werk maar er is al veel moeite gedaan en er zijn zeker al veranderingen.

En de herverkiezing van Lugo? Zou dat de oplossing brengen? Want dan krijgen jullie meer tijd.

Dat is een heel complex thema. Ik denk dat we eerder dan over herverkiezing moeten spreken over continuïteit van het proces. Bij herverkiezing hebben we het probleem dat we de grondwet moeten hervormen en dat is heel complex. Er zijn enkele voorstanders van een grondwetswijziging via een amendement. Ik denk persoonlijk dat dat niet de ideale weg is voor een wijziging. Anderen willen de grondwet wijzigen, dat zorgt voor een ingewikkeld proces voor de wijziging van één of twee punten. Ik denk dat je daar allemaal heel voorzichtig moet mee zijn. De grondwet van 1992 heeft z'n goede en slechte kanten. Maar het is een geavanceerde grondwet en als ze goed gebruikt wordt, wat de laatste decennia niet gebeurd is, kan ze heel nuttig zijn om de problemen van het land op te lossen. Een slechte hervorming kan voor meer problemen dan oplossingen zorgen.

Ik denk dat de uitdaging waar wij voor staan, en niet enkel wij die vandaag in de regering zitten maar ook andere politieke partijen, is dat proces waar we aan begonnen zijn ook verder zetten. Maar niet op dezelfde manier. Want de manier waarop de Alliantie ontstaan is heeft er ook voor gezorgd dat we nadien veel moesten improviseren, qua programma hadden we heel weinig voorbereid. Het was dus een coalitie waar heel weinig was gesproken over de problemen die eigen zijn aan coalities, over het programma, over de regeringsvorming. En bijgevolg kwam al snel verschillen naar boven die we hadden kunnen voorzien. Dus nu moeten we denken aan iets meer solide. Het programma moet meer inhoud hebben dan wat we in 2008 hebben gepresenteerd. Naast dat programma is het een belangrijke uitdaging om een persoon te zoeken die ons kan representeren. Lugo was er in zijn moment maar nu is het de uitdaging om iemand te zoeken voor de volgende verkiezingen.

Nu was de alliantie gevormd met partijen die ver uiteen stonden. Hoe verloopt die samenwerking?

Over de essentiële zaken zijn we allemaal akkoord. En alle partijen dragen hun deel bij in de regering. De partido liberal bijvoorbeeld, de belangrijkste partij, staat aan het hoofd van enkele van de belangrijkste ministeries. De regering functioneert volgens mij op een vrij homogene manier, als we de tien ministeries bekijken. Nu, als we buiten de executieve macht gaan kijken dan hebben we die moeilijkheden in het parlement. Daar hebben we niet de nodige capaciteit om permanente coalities te vormen met andere sectoren, omdat we zelfs onze eigen alliantie niet gedisciplineerd krijgen.

En gaan jullie in 2013 opnieuw samenwerken?

De traditie in ons land. In mijn tien jaar in het parlement heb ik geleerd dat geen enkele partij hier gedisciplineerd is.

Dat is niet enkel een probleem van deze regering, maar ook tijdens alle regeringen van de Colorado's was er altijd een oppositie binnen de partij zelf. Het is dus niet raar dat dit binnen de alliantie ook gebeurt. Maar het idee is om niet dezelfde fouten opnieuw te maken. Als we op dit moment vaststellen dat het nodig is om een betere relatie met het Congres op te bouwen dan is dat natuurlijk een uitdaging voor de 2,5 jaar die ons nog resten in de regering maar ook een toekomstig project voor 2013.

Maar voorlopig is er nog helemaal geen oplossing over hoe we kandidaten gaan kiezen. We zijn nog niet op dat niveau van onderhandelingen aangekomen. Maar we zijn een aantal alternatieven aan het overwegen.

Hebben jullie geen schrik dat die paar fouten ervoor zullen zorgen dat het volk opnieuw voor de Colorado's gaat stemmen?

Ten eerste denk ik dat het volk gepolariseerd is. Een beetje meer dan de helft van de bevolking geeft toe dat de regering een goede job doet, en veel minder dan de helft vindt dat we het slecht doen. Dat is de realiteit. De gemeenschap is dus gepolariseerd, maar dat is ook logisch als we er rekening mee houden dat de vorige partij 60 jaar aan de macht is geweest. Het is een partij die heel slecht heeft geregeerd en behalve in 2008 hebben ze daar nooit enige prijs moeten voor betalen. Er zijn Kamerleden van de Partido Colorado die corruptie hebben gepleegd en toch opnieuw werden verkozen.

Wat je moet toegeven is dat de Partido Colorado nog steeds een grote kracht heeft. Ten eerste omdat de partij nog steeds veel macht in handen heeft; de wetgevende macht, het Openbaar Ministerie, verschillende grote steden, de meerderheid van de gemeenteraden. Je moet dus niet denken dat de Partido Colorado in de oppositie zit want zij hebben nog steeds immens veel macht. En dat zorgt ervoor dat het een sterke partij blijft. Ongeveer de helft van de Paraguayanen zegt te sympathiseren met de Partido Colorado. Wij hebben in 2008 dus gewonnen dankzij mensen die zichzelf Colorado's noemden.

Ik denk dat de verkiezingen van 2013 moeilijk zullen zijn, moeilijker dan 2008 omdat we nu ook onze regering moeten verdedigen. Dat heeft z'n voor- en nadelen natuurlijk. Maar ik denk dat het fundamenteel is voor Paraguay dat dit proces zich voortzet. Op dit moment is er veel asymmetrie in de Paraguayaanse politiek. En dan heb ik nog niets eens over de bedrijven. De belangrijkste bedrijven hier zijn in handen van Colorado's. De erfenis van 70 jaar Colorado's verdwijnt niet op 3 jaar. En zeker niet omdat ze nog steeds zo veel macht hebben. Maar we zijn ons dus zeker bewust van alle moeilijkheden en daarom lijkt het ons belangrijk de eenheid te behouden. Want anders komen de Colorado's inderdaad terug, en sterker dan voorheen.

BIJLAGE VI. Interview Ortiz

Kun je in Paraguay over populisme spreken?

Om het populisme te begrijpen moet je twee indicatoren herkennen. Allereerst is er de persoon die het populistische proces voert. De populistische politiek is heel gepersonaliseerd, het draait allemaal rond één man of vrouw, meestal mannen die de macht personaliseren. Maar als tweede indicator moet je ook de sociale basis verstaan. Dat is de sociale structuur van het land; hoe gaat het met de economie, gezondheidszorg, enz.

Het populisme in Latijns-Amerika was niet homogeen op dat vlak. Tijdens een eerste golf van populisme in de jaren 1930-1940, was het veel meer op het platteland gericht. Maar een platteland dat met een overgang naar industrialisatie bezig was. Er zijn drie klassieke cases van populisme hier in Latijns-Amerika: Brazilië had Vargas, een andere is die van Argentinië met Juan Peron, en de laatste is Mexico met Lazaro Cardenas. Die drie waren landen met een duale economische structuur; aan de ene kant was er een sterke agrarische economie, maar in de grote steden hadden ze ook belangrijke industrieën. Er was een proces van industrialisatie aan de gang. En wat die regeringen gedaan hebben is de massa incorporeren die zich van het platteland naar de stad begaf. De incorporatie van die groepen van mensen die naar de stad trokken om deel uit te maken van die industrialisatie; die mensen hadden begeleiding nodig. En die begeleiding was er niet vanuit traditionele partijen. Op dat moment waren er oligarchieën, er was geen democratie. En alle linksen werden vervolgd. Dus wie kon die mensen begeleiden? Dat waren outsiders, of als het geen outsiders waren dan waren het figuren die een zekere sociale voeling hadden en zich distantieerden van de autoritaire regimes, ik heb het hier over officieren uit het leger. Dat was dus een eerste golf, waar het populisme de taak had of de taak op zich nam om de rurale massa te incorporeren die naar de stad kwam.

Daarna waren er nog een aantal voorbeelden, maar kleiner, zoals bijvoorbeeld in Ecuador, Venezuela, Bolivia waar het moeilijker is het populisme te karakteriseren. Want die hadden daarnaast ook nog enkele componenten van revolutionaire processen. Bijvoorbeeld in Bolivia in 1952 was er de PNR (Partido Nacional Revolucionario) die een proces van agrarische revolutie genereerden, maar zij manipuleerden de democratische instituties minder. De leider van dit proces was Paz Estenssoro. Maar hij had ook populistische kenmerken.

Wat gebeurt er nu? We krijgen een heropleving van dat fenomeen uit de jaren '30 en '40 met Hugo Chavez, Evo Morales, en min of meer ook Rafael Correa. Dat gebeurt allemaal in samenleving waar een belangrijk probleem is blijven bestaan, namelijk de ongelijkheid. Het zijn samenlevingen in tussenvorm, ik bedoel het zijn geen sterke industriële landen, maar ze zijn ook niet helemaal geconcentreerd op de landbouw.

Bolivië en Ecuador zijn wel agrarischer dan Venezuela, maar een belangrijk kenmerk is de sterke investering van buitenlanders in strategische sectoren zoals bijvoorbeeld petroleum. Ik denk dat dat veel speelt in het actuele populisme; het feit dat strategische sectoren van de economie gebruikt worden door de elite voor hun eigen goed en om te voldoen aan de vraag van andere landen en multinationale bedrijven. Dit nieuwe populisme is ook te begrijpen vanuit de globalisatie die 50 jaar geleden nog niet was wat ze vandaag is. Vandaag de dag is de bevolking veel gevoeliger. De mensen die in armoede leven zijn veel gevoeliger voor exploitatie omdat de media en de informatietechnologie een heel belangrijke rol spelen. En die actuele leiders gebruiken die media ook om het volk aan te spreken en bepaalde gevoelens aan te wakkeren. Het is belangrijk om die sociale component van het populisme te begrijpen.

En in Paraguay komen deze eigenschappen niet voor. Het is een gemeenschap die vooral leeft van export van landbouwproducten, maar gedurende op z'n minst 18 jaar is het land sterk aan het urbaniseren. Tot voor 1992 was meer dan de helft van de bevolking ruraal, maar vanaf dan werd het bevolkingsaantal in de steden groter dan die op het platteland, ongeveer 51% tegenover 49%. En sindsdien zijn ongeveer 20 jaar voorbij gegaan. Op dit moment is de proportie stedelijke bevolking veel hoger, bijna 70%. Dat toont aan dat sociale basis voor het opstaan van een caudillistische leider veranderde. En Lugo is slechts voor een klein deel door de rurale bevolking gekozen, het grootste deel van zijn kiezers waren mensen uit de stad. En van die stedelingen was een grote proportie middenklasse. Het klassiek populisme is: een land met een grote gemeenschap achtergestelden. In landen met veel landbouw staan die populistische leiders meestal op vanuit de landbouwbevolking en in de stad winnen ze stemmen bij de meest marginale klassen. En Lugo is slechts voor een heel klein deel verkozen door de landbouwbevolking en in de stad grotendeels door de middenklasse. Dat is een indicator waarom hij geen klassiek populistisch fenomeen uitdrukt, volgens mij is hij heel origineel en kun je hem niet de stempel populist opplakken.

Maar Lugo heeft natuurlijk wel een aantal kenmerken gemeenschappelijk met andere populistten; hij is een outsider en hij komt op voor de armen en onderdrukten. Maar zijn discours is gematigd, hij drukt geen sterk leiderschap uit, hij is geen charismatische leider, zijn discours is niet anti-imperialistisch. En een ander belangrijk aspect is dat hij zich niet verbindt met de marginale klassen van het land op een cliëntelistische manier. Hij tracht systemen in te voeren die de toegang tot diensten gemakkelijker maken, ook de sociale zekerheid, maar op een rationele manier, niet vanuit cliëntelisme. Nog iets dat in Paraguay niet bestaat is dat de populistische leiders doelen op een hervorming van het fiscale systeem zodat de minderbedeelden meer krijgen en de rijken daarvoor meer moeten afgeven. Hier slaagt Lugo er niet in om dat te doen. Het was één van zijn projecten, maar hij is er niet in geslaagd. Dus hij heeft zelfs geen fiscale basis om populistisch te zijn. Ooit zei iemand hem dat hij Chavez wou imiteren.

En Lugo antwoordde “dat zal heel moeilijk zijn want ik heb ten eerste niet het petroleum dat Chavez heeft, of het gas van Morales”. En dat is waar, de enige grondstof die Lugo op een cliëntelistische manier had kunnen distribueren was de energie uit Itaipu. Die deal heeft hij nu binnen gehaald en dan is de grote vraag wat hij ermee zal doen natuurlijk. De minister van Financiën heeft al aangekondigd dat er een plan bestaat om dat geld te investeren in infrastructuur en niet onmiddellijk te transfereren naar de personen.

Maar Lugo is hoe dan ook een outsider. Hij heeft geen politieke ervaring. Dat moet toch gevolgen hebben? Voor de democratie, voor het land.. De regering is op dit moment bijvoorbeeld intern heel hard verdeeld. Is dat typisch voor outsiders?

Er zijn natuurlijk outsiders en outsiders. In Venezuela bijvoorbeeld had je Chavez, die was ook outsider maar in het begin had hij niet veel macht. Maar eenmaal het partijstelsel in Venezuela uiteen viel, begonnen de mensen in hem en zijn project een waardig alternatief te zien. En hij speelde ook in op die onzekerheid, profiteerde van de kans en behaalde zo meer stemmen. En daarna genereerde hij cliëntelistische mechanismen die zijn macht ondersteunden en die ervoor zorgden dat hij ook aan de macht kon blijven. Maar het was belangrijk voor hem om zich eerst te presenteren als iemand met een alternatief plan en daarna met de verkregen economische middelen zijn macht te garanderen. Er zijn ook andere outsiders die dat kenmerk helemaal niet hadden. Het waren mensen die plots op het politieke toneel verschenen, maar die uiteindelijk heel fragiel bleken. In Brazilië was er Fernando Collor de Mello, in Ecuador Gutierrez dat waren ook outsiders; militairen die op een bepaald moment opstaan als het beste alternatief.

In Paraguay kwam er dus ook voor het eerst een outsider; iemand die niet vanuit het traditionele politieke systeem kwam, of er op z'n minst toch niet actief in deelnam. En door een samenloop van structurele componenten zoals de Partido Colorado die een steek laat vallen, slaagt hij erin om verkozen te worden. Maar hij persoonlijk heeft geen plan. Het is niet dat hij denkt “ok, nu ga ik beginnen veranderen hoe ik spreek, hoe ik eruit zie”. Nee, alles wijst erop dat hij blijft communiceren en blijft werken zoals toen hij nog bisschop was.

Hij gedraagt zich als een bisschop, maar is hij ook als politicus capabel? Want uiteindelijk is hij zonder enige ervaring president geworden.

Ja inderdaad. Maar wat Lugo wel heeft is die ervaring als leider van zijn kerk, van zijn religieuze gemeenschap. Op lokaal niveau was hij het gewoon om met de mensen te communiceren, en regionaal in het departement San Pedro. Dat was al een morele referentie, want hij was iemand die het altijd goed voor had met de armen, hij organiseerde zijn gemeenschap. Hij zette zich ook daadwerkelijk in voor de minderbedeelden. In 2008, het is heel belangrijk dat je dat begrijpt, was er in het politieke systeem al een punt bereikt waar de mensen op zoek gingen naar een morele referentie.

Want alle vroegere presidenten van de Republiek, de senators en Kamerleden.. de ene was slechter dan de andere vooral op moreel vlak. Daarmee verwijs ik niet naar een religieuze moreel maar naar eerlijkheid, respect voor de instituties, onafhankelijkheid tussen de verschillende machten.

Dus de mensen wilden verandering en stemden tegen de Colorado's die verantwoordelijk waren voor al die slechte morele voorbeelden?

Inderdaad. De mensen wilden verandering. Deze keer moet het iemand zijn die op z'n minst de instituties van de Republiek zou respecteren, die eerlijk was, die de onafhankelijkheid van de machten zou garanderen. Iemand die een morele referent kon zijn en bovendien in een arm land, iemand die opkwam voor de armen. En dat was Fernando Lugo. Maar veel mensen zeiden "opgelet want hij is geen politicus", maar dat was niet meer belangrijk. Toen was het belangrijk dat de Partido Colorado zou vallen, want de mensen waren het beu. En daarna zouden ze zien of de mensen die rond Lugo stonden het land vooruit konden helpen en veranderen.

Wat zien we nu? Dat die mensen die rond Lugo staan heel heterogeen zijn. Daar zitten heel competente mensen tussen die een proces van verandering kunnen voorzitten, maar anderen die niet over de capaciteiten en intelligentie beschikken die nodig is. Die laatsten zijn ook niet altijd even eerlijk. Dus Lugo bevindt zich tussen die twee groepen en moet daartussen ook scheidsrechter spelen.

Maar die problemen hadden ze toch al kunnen voorzien, nog voor de verkiezingen?

Exact. En Lugo is ook geen sterk leidersfiguur om te zeggen "ok we maken die alliantie en ik ga die alliantie ook behouden". Dat is het verschil met andere populistische leiders die zich daar net mee bezig hielden. Correa werd bijvoorbeeld naar voor gedragen door een coalitie, Chavez ook en eenmaal aan de macht weten zij dat om de macht te behouden en om hun project uit te werken zij zelf verantwoordelijk moesten zijn. Want als er in die coalitie één zwakke schakel zit, dan mocht de president het ook vergeten. Dus moet hij die uitschakelen, door ze uit de partij te zetten. En daar houdt de president zich mee bezig, want hij weet dat zijn imago daarvan af hangt. Hij moet de coalitie behouden en die laten groeien.

Lugo is helemaal het tegenovergestelde. Hij laat ze gewoon doen. Dat de liberalen hun plan maar trekken. De linksen, zo'n kleine fragiele groep in Paraguay, dat zij hun onderlinge verschillen ook maar zien op te lossen. Lugo heeft ook de capaciteit niet om de ministers tot consensus te laten komen. Lugo heeft een gebrek aan leiderskwaliteiten en ook aan charisma. Maar dat toont ook aan dat mensen hier niet gestemd hebben voor Lugo, of dat er geen sprake was van een populistisch project. Mensen stemden voor verandering van regime. Een regime dat zich karakteriseerde door het in stand houden van autoritaire praktijken, overblijfselen uit de dictatuur. Waarom? Omdat de Partido Colorado, de partij van de dictatuur, ook tijdens de democratie bleef verder regeren.

En ze bleven dat doen omdat vele jaren na de dictatuur ze nog altijd diezelfde gewoontes hadden om stemmen te kopen, en ook andere praktijken van tijdens de dictatuur bleven behouden. De boeren bijvoorbeeld die werden gewoon omgekocht, er werd ontzettend veel geld geïnvesteerd in verkiezingscampagnes, in de interne verkiezingen van de Colorado's werden geneesmiddelen uitgedeeld, ze betaalden het transport van de mensen om te komen stemmen. Maar het geld geraakte ook op; ze hadden geen geld meer voor die interne verkiezingen, voor de presidentsverkiezingen ook niet. En zo begon de armoede te stijgen en de rijkdom werd steeds meer geconcentreerd. En uiteindelijk verzwakte de Partido Colorado. En het electoraat dacht "ok als dit blijft voortgaan dan gaan ze tot de laatste persoon afzetten en gaan ze het hele land ruïneren". Dus ze zochten een alternatief. Het was niet belangrijk wie dat was, als hij maar moreel respect afdwong.

Maar hadden andere partijen zoals Patria Querida dan geen goed alternatief met Pedro Fadul? Hij had wel al ervaring.

Maar hij was ook een beetje een outsider. Niet helemaal, want hij had in 2003 ook al eens deelgenomen aan de verkiezingen. Voor 2003 was hij ondernemer die nooit in zijn leven met politiek was bezig geweest. Maar nu in 2008 had hij dus al de ervaring van een vorige verkiezing. Maar in 2008 werd hij door het volk niet gezien als iemand met de kenmerken waar het volk naar op zoek was; namelijk iemand met sociale voeling voor het armste deel van de bevolking. Hij werd niet zo gezien, daarin speelt ook de politieke communicatie een heel belangrijke rol. Het is één iets om te zeggen dat je inzit met de armen, maar het belangrijkste is wat het volk daarvan gelooft en hoe zij mij zien.

Maar Sebastian Acha, of Patria Querida, waren wel diegene geweest die Lugo voor het eerst hadden aangesproken. En uiteindelijk verliezen ze dan al die stemmen aan hem, want zelf haalde Fadul nog 2%.

Veel mensen waren in die periode al naar Lugo aan het kijken, maar een beetje aftastend nog want hij was bisschop. Patria Querida heeft hem uitgenodigd omdat Pedro Fadul zich ook associeert met de Kerk, daarbinnen behoort hij tot een heel conservatieve beweging. Maar hij had dus een reden om Lugo aan te spreken en hem te vragen om die volksmars te organiseren. Want wat was het project van Pedro Fadul? Zijn idee was om Lugo te kapitaliseren in een burgerlijk project waar Pedro Fadul zelf presidentskandidaat zou zijn. Lugo moest het volk eigenlijk gewoon aanzetten tot kritiek en die wil naar verandering nog wat aanwakkeren. Fadul zou de politieke leider worden en Lugo de sjamaan die in stond voor het sociale aspect. Maar wat is er gebeurd? Fadul nodigt Lugo uit en die komt spreken tijdens de Marcha Ciudadana. En op dat moment komen alle andere partijen uit de oppositie en zeggen "kijk, we laten het project van Fadul vallen en jij moet kandidaat worden. Want als jij kandidaat bent zal ik van de liberale partij jou steunen". En hetzelfde gebeurt met de linkse partijen, ze wilden enkel deelnemen aan een gezamenlijk project als Lugo kandidaat zou zijn.

Dus Lugo moest kiezen; of hij ging voor het project met Fadul waarin hij als katholiek het volk zou oproepen tot verandering en Fadul zou steunen, of hij koos voor een alliantie met de liberalen, de linksen en zelfs enkele ontevreden Colorado's. Want voor die laatsten hadden geen vertrouwen in Fadul als kandidaat. Fadul is een correcte mens, hij heeft zijn sterktes. Maar in een land dat belangrijke veranderingen wil, is hij nooit een persoon geweest die veel risico's nam om hervormingen door te voeren. Hij heeft zich altijd gewijd aan financiële speculatie, is heel conservatief. In een land waar de concentratie van grond een heel groot probleem is, is hij één van de rijkste grootgrondbezitters. Hij heeft ook nooit geïnvesteerd in de industrialisering om jobs te creëren en de export te bevorderen.

Dus uiteindelijk kiest Lugo ervoor om met die andere partijen mee te gaan. En wat doet Fadul? Wanneer hij beseft dat hij zijn kapitaal Lugo, die hij wou gebruiken om stemmen binnen te halen, kwijt is roept hij binnen de coalitie op tot een politiek akkoord om de kandidaat te kiezen. Daarin staat dat Lugo ook één van de mogelijke kandidaten is, maar we zullen de kandidaat kiezen op een democratische manier. En de grootste partij binnen de coalitie, de Partido Liberal, zegt "kijk als we het plan van Fadul gaan uitvoeren dan doen wij niet mee". Het was dus Lugo als kandidaat en een liberaal als vicepresident, of niets.

Had de PLRA dan zelf geen kandidaat voor het presidentschap?

Ze hadden kandidaten, maar geen enkel relevante. Maar in de coalitie hadden ze veel te zeggen omdat ze de tweede grootste partij van het land zijn. Dus heeft Fadul beslist om uit de alliantie te stappen "omdat de kandidaat niet op een democratische manier verkozen is". Maar in feite was Fadul vanaf het begin ook niet bezig met dat democratisch principe, hij wou gewoon Lugo gebruiken voor zijn eigen project.

En nu in 2013?

Er wordt over gepraat om Lugo opnieuw te laten deelnemen. Maar hij weet zelf dat hij zal verliezen en veel mensen in de coalitie gaan dus niet mee in dat project. Er is nog geen nieuwe persoon opgestaan zoals Lugo. Maar het is ook nog niet duidelijk of de partijen van de Alliantie opnieuw gaan samenwerken. Ze maken al drie jaar onderling ruzie, meer dan ze akkoorden sluiten. Maar aan de andere kant heeft geen enkele partij een geschikte kandidaat, noch de liberalen, noch de linksen. Volgens wat ik nu zie, moet er een mirakel gebeuren of er moet een nieuwe outsider opstaan, of de kandidaat van de Colorado's moet heel slecht zijn. Want je moet het natuurlijk van twee kanten bekijken; wat gebeurt er in de alliantie en wat gebeurt er bij de Colorado's. Als de Partido Colorado met Horacio Cartes naar de verkiezingen gaan, zal hij binnen de partij gesteund worden door een deel politici met veel invloed en veel geld. En dat geld zal zonder twijfel gebruikt worden om stemmen te kopen en om mensen te mobiliseren. Wetende dat wanneer ze in de regering zitten ze dat geld wel zullen recupereren.

Ik heb schrik. Want de Partido Colorados is niet democratisch geworden. Cartes bijvoorbeeld was geen lid van de partij tot voor vijf jaar. Ze hebben het reglement van de partij veranderd om hem kandidaat te laten worden. Cartes is lid geworden van de partij omdat hij een politieke carrière wou. Hij was al een succesvol ondernemer, nuja 'succesvol' wil in Paraguay niet altijd goed of eerlijk zeggen. Maar de Partido Colorado ziet in hem dus iemand die veel geld kan investeren en het is goed om hem als kandidaat te hebben want hij is succesvol. Bovendien hoort hij ook niet bij de traditionele leiders van de partij, en vormt zo een verandering of een nieuwe wind binnen de partij zelf. Maar de partij is dus niet democratischer geworden, dat zie je ook wanneer ze zomaar hun partijreglement aanpassen. De economische factor van Cartes is doorslaggevend, dus als er interne verkiezingen komen om uit te maken wie de kandidaat zal zijn zullen er ook geen traditionele leiders opstaan of groepen met meer democratische waarden.

En binnen de Alliantie moeten ze opnieuw dichterbij elkaar groeien en enkele dissidenten voor zich winnen zoals Lino Oviedo, of Fadul. Maar ook die sector van de Partido Colorado overtuigen die tegen Cartes zijn. Als ze daar niet in slagen zullen ze verliezen.

Kan de Alliantie blijven voort bestaan zoals ze vandaag is?

Als ze zo blijft dan gaan ze verliezen. Want de Alliantie bestaat nu uit de Partido Liberal en centrum-linkse partijen. Maar die laatste zijn maar kleine partijen, die halen samen misschien 5 à 10% van de stemmen. Laten we ervan uitgaan dat de Alliantie zo blijft bestaan. Bij de vorige verkiezingen hadden ze nog 42% van de stemmen, ik denk dat ze nu aan 30% zouden komen en niet meer gaan winnen.

Het enige alternatief is een nieuwe alliantie vormen met dezelfde partijen plus UNACE, Patria Querida en sectoren van de Partido Colorado die kritiek hebben op Cartes. Dat laatste deel zal het moeilijkste zijn. Maar slagen ze er niet in dan zullen de Colorado's opnieuw aan de macht komen.

Maar Patria Querida zegt nu dat ze opnieuw alleen naar de verkiezingen gaan...

Als ze dat doen dan zullen ze op den duur als partij verdwijnen. Er waren zo nog voorbeelden in de jaren '90 van partijen die heel sterk waren, gedurende enkele jaren en daarna stemmen begonnen verliezen. En na tien jaar waren ze verdwenen. En de kans is groot dat Patria Querida hetzelfde lot toebedeeld is. In 2003 waren ze nog de derde grootste partij van het land, de vorige verkiezingen haalden ze maar 2% meer en waren ze nog maar vijfde. En nu lopen ze het risico om zelfs geen Kamerleden meer verkozen te krijgen. Het lijkt me geen goed idee.

Maar is het niet gevaarlijk voor de democratie om zulke allianties te vormen met alle partijen samen om een andere partij te verslaan? Want ze werken samen met één doel: winnen, maar hebben ideologisch weinig gemeenschappelijk waar ze dan later kunnen op voortbouwen.

Dat is inderdaad één van de grootste kritieken op de APC. Want zij hebben voordien geen akkoord gesloten. Het doel was de Partido Colorado van de macht stoten en daarna zien we wel. Er was geen politiek project voor een staats hervorming of democratisering of een economisch beleid voordien. Ze hebben gewoon een persoon gezocht die stemmen kon binnen halen en dat was Lugo, en daar waren ze allemaal mee akkoord. Voor het eerst hadden ze kansen om te winnen en iedereen is op die trein gesprongen. En daarna hebben ze beseft dat de onderlinge verschillen heel groot waren. En vandaag de dag dragen ze ook de gevolgen van die interne verdeeldheid.

Maar het voordeel dat allianties hebben in het presidentiële systeem van Latijns-Amerika is dat wanneer ze een sterk leiderschap hebben en wanneer ze grote draagkracht hebben in de maatschappij zij, ondanks het feit dat ze uit heel veel verschillende partijen bestaan, zij toch van de gelegenheid kunnen gebruik maken en de macht kunnen concentreren. Dat is wat die populistische regimes hebben gedaan, die hadden voordien ook geen strikt plan, ze hebben hun kans geroken en onderweg hebben ze een plan uitgebouwd. Maar zij hebben een sterke leider en sterke aanhang. Hier ontbreekt het de Alliantie aan beide.

We kunnen de toekomst niet voorspellen. Maar we kunnen wel met zekerheid zeggen dat er enkele dingen zijn die Lugo niet zal veranderen omdat ze te diep geworteld zitten in ons politiek systeem. En op vijf jaar tijd haal je dat er niet uit. Het enige wat hij kan doen is de weg vrijmaken voor de volgende. En dan maar hopen dat de volgende daarvan profiteert, of kan profiteren want als het opnieuw de Colorado's worden, dan heb ik weinig vertrouwen in een goede afloop.

BIJLAGE VII. Interview Resk

Ik wil met mijn thesis een antwoord vinden op de vraag 'waarom hebben ze Lugo gekozen?'. Na 60 jaar Colorado's, waarom ging het Paraguayaanse volk voor een bisschop als president? En wat is er veranderd? Veel mensen zeggen nu dat Lugo niet de capaciteiten heeft om president te zijn. Heeft dat gevolgen voor de staat.

Ik zal de eerste zijn om het toe te geven, Lugo was een ongeluk. Omdat hij bisschop was en veel sociale voeling toonde met de armen, hij was nederig en daarom dachten wij dat hij een eerlijke regering zou leiden. Maar dat is niet gebeurd.

Ik ga het beter formuleren. Het volk heeft hem verkozen tot president omdat toen hij bisschop was in het departement San Pedro, een regio met veel problemen, gaf hij blijk van veel sociale voeling en vooral bezorgdheid om de armen. Dus de mensen dachten dat het een regering van liefde voor het volk zou zijn, voor de mensen die sociaal uitgesloten werden. Maar vooral heel eerlijk. Desondanks voor velen is dat een grote teleurstelling geweest. Omdat de verandering die hij beloofde er niet gekomen is, of toch niet op de manier die hij manifesteerde. Hij heeft enkele dingen veranderd. Het is belangrijk om dat toe te geven.

Maar in het algemeen, persoonlijk voor mij is het een hele grote teleurstelling geweest. En vanuit een moreel standpunt, niet alleen politiek en sociaal. Vooral als je er rekening mee houdt dat hij omringt is door mensen in zijn entourage die, behalve enkele uitzonderingen, niet alleen geen blijk geven van capaciteiten maar dezelfde gebreken hebben als de Partido Colorado tijdens z'n lange hegemonie in de Paraguayaanse politiek. Bijvoorbeeld het nepotisme, de oneerlijkheid, geweld, enz. onze regering is er nog steeds vol van.

Hij heeft een verandering beloofd, maar er is niets veranderd?

Hij heeft een radicale verandering beloofd. In de eerste plaats een eerlijke regering, en dat is het niet. Een regering van trouwen mensen, maar dat is het ook niet. Het cliëntelisme blijft bestaan, vrienden worden voorgetrokken. Dat zijn allemaal gebreken die wij veroordeelden bij de vorige regeringen, vooral tijdens de lange dictatuur van Stroessner, maar ook de laatste regeringen die hem opgevolgd hebben.

Misschien is in enkele aspecten heel subtiel de verandering te merken. Maar over het algemeen blijven we vaststeken in dezelfde slechte gewoontes als vroeger.

Toen Lugo verkozen werd tot president was hij heel populair. Maar zijn figuur is snel in diskrediet geraakt. Noch in de politieke wereld, noch bij het volk bestaat nog die hoop die er toen was.

Niet alleen de tegenstanders van vorige regeringen hebben voor hem gestemd maar ook veel leden van de Partido Colorado. Omdat ze de corruptie beu waren en het cliëntelisme van de vorige regeringen. En ze zochten verandering. Daarom hebben veel Colorado's, die dat soms als van geboorte zijn, toch voor Lugo gestemd. En die mensen heeft hij nodig gehad om een meerderheid te behalen, anders was het nooit gelukt. Maar die mensen zijn nu ook teleurgesteld. En natuurlijk de superieuren, ondanks hun capaciteiten, ondanks het gevecht voor verandering, ondanks het feit dat ze Lugo gesteund hebben in die historische strijd. We hebben hem als strijdvlag door de stad gedragen met zijn, laten we zeggen, sociaal-christelijke principes. Maar we staan zo ver van wat we toen wilde bereiken.

En heeft dat gevolgen?

Ja zeker. Want we weten nog altijd niet aan wiens kant hij staat, in welke richting hij gaat. De regering heeft geen plan politiek, sociaal of economisch. En wij die hem gemaakt hebben, wij die altijd bij hem hebben gestaan, wij hebben allemaal samen gepleit voor een redelijk plan, een plan voor een regering met kwaliteiten. Niet alleen de politici, ook het volk hoopte daarop. Maar hij heeft dat plan laten vallen en regeert nu al improviserend. En dat zorgt natuurlijk voor heel veel twijfels bij de mensen.

Ook over de toekomst. Ten eerste, ik denk niet dat ze erin zullen slagen de grondwet te veranderen voor de herverkiezing. En zelfs als ze die veranderen, is de kans klein dat hij wint. En zonder hem zijn ze nog slechter af.

Want van alle partijen die de Alianza Patriótica vormen, is er geen enkele die een kandidaat heeft die de nodige veranderingen kan maken. Er zijn nu pre-kandidaten of personen die zich willen kandidaat stellen, maar het zijn er weinig en ze staan ver van waar het volk om vraagt; iemand die blijk geeft van liefde voor het volk.

En er is geen enkele kandidaat met dat charisma? Ook niet binnen de Liberale partij?

Voor zover ik weet niet. Ik zou geen enkele kandidaat aanraden. Tot op vandaag, natuurlijk kan er nog iemand nieuw opstaan in de toekomst. Het moet een man of vrouw zijn die eerlijk is, die de liefde voor het volk en voor het vaderland boven alles zet, die solidair is, maar ook capaciteiten heeft om te regeren. En die bestaat nog niet, ik vind niemand waarvan ik denk "wel hij zou het kunnen zijn".

En diegene die er wel zijn voldoen niet aan die idealen. Want op dit moment van binnen de regering hebben ze geen blijk gegeven van al die kwaliteiten. Want vanuit die regering willen ze een nieuwe kandidaat halen voor de volgende verkiezingen. Maar als ze er nu al niet aan voldoen, dan zullen ze dat als president nog minder doen. Er is een gebrek aan verantwoordelijkheid.

Het lijkt ook alsof de Paraguayanen nu door die ontgoocheling de hoop hebben verloren..

Ze hebben ons van ons laatste restje hoop bestolen, de hoop op verandering. Lugo zei bijvoorbeeld, hier in mijn huis, daar aan die tafel, zei hij: "het zullen eerlijke mensen zijn, zonder interesse voor de kleur van de partij". Maar zij die hem nu in de weg staan vanuit politieke overtuigingen vliegen buiten. Zo schakelt hij zijn tegenstanders uit. Het zijn dezelfde gebreken als vroeger.

Velen zeggen dat Lugo in het begin van zijn ambtstermijn wel degelijk die dromen had, dat hij echt wou veranderen. Waarom is hij van gedacht veranderd?

Omdat hij omsingeld is door chaos! Er zijn enkele uitzonderingen maar het merendeel zijn leugenaars! En hij hecht veel belang aan zijn entourage. Hij laat zich beïnvloeden door iemand met slechte intenties, en hij heeft naam en voornaam. En zo steelt hij onze hoop; hij heeft het volk opgelicht. En dan heb ik het nog niet over het morele, vanuit mijn morele standpunt geef ik hem een nul. Dat is mijn opinie.

En wat gebeurt er dan in 2013? Gaan de mensen opnieuw voor de Colorado's stemmen?

Daar zit hem het gevaar natuurlijk. Ik denk dat er met de huidige regering toch iets is verbeterd, ik ga dat niet ontkennen. Maar we staan nog ver van de doelen die we wilden bereiken. En die we ook hadden kunnen bereiken! Het was een regering met grote populariteit in het begin, de deur stond open. En ze zouden nog populairder geworden zijn en daardoor ook effectiever en met meer succes.

Maar Lugo begon al met een leugen over zijn verleden. Dat duidt al op een probleem met zijn karakter. Daar is hij beginnen liegen. Maar de mensen die nu aan de macht zijn, zijn daarin niet geïnteresseerd, want ze zijn zelf niet zuiver. Ik herhaal, er zijn altijd uitzonderingen.

Klopt het dat Paraguayanen niet zo geïnteresseerd zijn in politiek?

Het volk heeft interesse in het gemeenschappelijk goed. Maar ze krijgen zo veel ontgoocheling te verwerken. Daarom gaan bij de verkiezingen ook heel veel mensen niet stemmen, zowel vroeger in de tijd van de Colorado's als nu voor Lugo. Omdat de mensen al niet meer geloven.

En vooral de jongeren dan?

Exact. De jongeren nog veel meer. Er zijn jongeren die in de politiek willen gaan, en dan botsen ze op al die leugens en gebreken en ze zijn gedesillusioneerd. Er zijn sectoren van jongeren die vechten. Maar over het algemeen toont de jeugd zich heel ontgoocheld. Als je bijvoorbeeld in een huis leeft waar de ouders constant mooie beloftes maken, maar niets doen en daarmee hun eigen waarden verraden, of op school leert de leraar bepaalde waarden aan maar in de praktijk houdt hij zich daar zelf niet aan... Hetzelfde geldt op nationaal vlak, wanneer een regering zo veel beloftes heeft gemaakt, maar daarna begint te hinken van de ene leugen naar de andere. Want dit is een regering die liegt. Wel natuurlijk ontstaat er dan een traditie van wantrouwen tegenover de politiek. Ze creëren zelf dat onzekere gevoel, die ontgoocheling, die desoriëntatie. Mensen vragen zich af hoe het morgen zal zijn. En dat is erg, want politiek moet er zijn als hulpmiddel bij de zoektocht naar het gemeenschappelijk goed. En corrupte mensen maken het hele systeem kapot.

Maar stel dat Lugo meer tijd krijgt? Zou hij met vijf jaar meer wel alle veranderingen kunnen doorvoeren?

Ok natuurlijk kun je met meer tijd meer doen. Maar dan moest hij ook al op een goede manier gestart zijn, en dat is niet gebeurd. Als hij verandering wil dan moest hij daar al mee begonnen zijn en niet rekenen op een tweede ambtstermijn. Dat is allemaal goed als een regering goed zijn taak doet en ze kunnen de taak niet afmaken, wel geef ze dan meer tijd. Maar als ze niet goed bezig zijn, dan krijg je nog eens vijf jaar slechte regering. En als ze niet democratisch is, dan is het geen goede regering. Bijvoorbeeld jij zit aan het stuur van een auto. Regeren wil zeggen dat je die auto goed bestuurt, en als je slecht rijdt dan breng je ook anderen in gevaar. Een regering die slecht regeert is de naam regering niet waardig.

Een deel van mijn thesis behandelt ook het populisme in Latijns-Amerika. Is Lugo volgens u een voorbeeld van een populist? Zoja, in welke zin?

Lugo is absoluut populist. Populisten proberen een grote massa achter zich te krijgen, maar zonder authenticiteit en niet met echte maatregelen voor het gemeenschappelijk goed, maar ze winnen dankzij propaganda.

Het populisme spreekt de mensen aan, maar heeft geen vaste ideologie. Ze doen gewoon voorstellen die passen binnen het kader van de propaganda. Een voorbeeld van een populist is Hugo Chavez, hij realiseert een aantal veranderingen in het voordeel van het volk en het volk juicht dat natuurlijk toe. Maar diep vanbinnen is hij niet bezig met wat goed is voor het volk, hij denkt aan macht. En vroegere populistische leiders hebben al aangetoond hoe gevaarlijk dat kan zijn. Hij wil gewoon de aandacht trekken en het volk voor zich winnen. Lugo staat heel dicht bij Chavez en Evo Morales, en bij Correa en dat zijn ook allemaal populistten.

Volgens mij is het populisme niet aangeraden. Ze houden zichzelf voor de gek op die manier, niet alleen hun volk. Bijvoorbeeld geld uitdelen aan de hulpbehoevenden, wanneer het fundamenteel is om veranderingen door te voeren. Die mensen hebben stabiele hulp nodig, niet één keer en dan niets meer. Want als ze geld krijgen vinden die mensen alles goed, maar morgen hebben ze geen cent meer, ze hebben geen werk en kunnen nergens naartoe. Dat is nog slechter, en dat is wat het populisme doet. En Lugo laat zich hard beïnvloeden door Chavez en Evo Morales en is zelf ook een populist. Een voorbeeld: Lugo heeft een agrarische hervorming beloofd. Dat was één van zijn eerste doelstellingen, of dat zei hij toch aan iedereen. Tot op vandaag is er nog geen hervorming. Maar iedere keer dat die boeren hier in Asuncion komen protesteren belooft hij opnieuw die hervorming, en hij geeft ze een zekere voldoening. Maar uiteindelijk verandert er niets. Een hypothetisch voorbeeld: hij kan ze geld geven, maar wat gaan die mensen met dat geld doen als er geen programma is. Hij belooft hen dingen maar gewoon om hen even te sussen, hij doet enkele toegevingen maar komt daar later op terug. Populisten zijn mensen die ten onrechte, vals populair zijn. Ze proberen het volk voor zich te winnen en binnen hun mogelijkheden aan hun wensen te voldoen, maar niet op een responsabele manier. Ze hebben geen bewust uitgewerkt plan waar goede resultaten kunnen uitkomen voor de toekomst. Goed regeren vraagt veel opoffering, zeker als je je aan je beloftes wilt houden. Maar Lugo houdt zich niet aan de beloftes, die boeren hebben nog altijd geen land.

Maar is hij zelfs nog niet begonnen aan die hervormingen? Is er zelfs geen wetsvoorstel?

Jawel, hij is begonnen en hij is daar blijven steken. Maar gewoon om te kunnen zeggen dat hij begonnen was. En nu zegt hij dat er geen geld is, hij is aan het wachten op het geld van Brazilië (*deal Itaipu*). En met dat geld zal hij dan de hervormingen doorvoeren. Als zijn entourage het niet meteen zelf doet verdwijnen het dat geld, de kans is namelijk groot dat we er nooit iets van zullen zien.

Hetzelfde voor het *Bicentenario* (200^e verjaardag onafhankelijkheid van Paraguay) nu? Dat zou ontzettend veel geld hebben gekost, maar er is nergens iets van te zien.

Dat is opnieuw een voorbeeld van populisme; uitpakken met wat we niet hebben.

Voor een land als het onze, een arm land, is het niet gepast zich te kleden in luxekledij als je het geld niet hebt om aan je primaire behoeften te voldoen, om je gezin eten te geven. Dat is gewoon een verkeerd beeld geven, de populist in Lugo wil tonen hoe goed we het doen. Maar hij laat dingen zien die we niet hebben. Hij belooft alles aan het volk. Maar het volk heeft onderwijs nodig, gezondheidszorg, eten, grond. Geen concerten en standbeelden he! Ik heb hier een stapel uitnodigingen liggen, allemaal feesten voor de onafhankelijkheid, en ik ga daar niet heen. Dat is allemaal geldverspilling; geld dat we niet hebben.

BIJLAGE VIII. Interview Acha

Ik was een van de twee personen die naar Lugo gegaan zijn en gevraagd hebben om voor de massa te praten op de *plaza* op 29 maart 2006. We waren met twee, mezelf, dus als iemand mij wil beschuldigen ik neem hierbij de verantwoordelijkheid op mij, en ex-kanselier Hector Lacognata. In die tijd was Hector lid van mijn partij, Patria Querida. Dat was misschien een van de grootste politieke fouten die we gemaakt hebben. Het was een moment dat de partij heel goed *conceptuado* was, er bestond een positieve mening over mijn partij. En ons idee was, het was een moment dat Nicanor verkozen werd tot president van zijn partij, binnen de Colorados waren een ernstige problemen, Nicanor was aan het vechten voor herverkiezing. Dus wij dachten, laten we een volksmars organiseren om Nicanor tegen te houden. Vandaag wil ook Lugo herverkozen worden, zo zie je maar, echt ongelooflijk.

Dus wat wij gedaan heb is, wij hebben gebruik gemaakt van die kans en zijn binnen de *fuerzas sociales* op zoek gegaan naar een persoon die niet gebonden was aan de politiek en die een volksprotest kon oproepen zonder verdacht te worden. Van gelijk welke politieke partij of politicus zou verdacht worden dat hij of zij campagne aan het voeren was. Dat was een heel naïeve gedachte en een politieke fout die we als partij heel duur hebben betaald. In de verkiezingen van 2013 hadden we hele lage resultaten, ook omdat we uit de *Alianza* gestapt zijn.

Maar het verraad kwam pas na verloop van tijd. Het was een fout, maar ik denk niet dat we ons vergist hebben toen we besloten om Lugo niet te steunen, naar onze criteria. Er zijn mensen die nu minister zijn of hoge functies hebben en zeggen “het was een fantastisch idee om Lugo te steunen”, maar voor ons was dat niet het belangrijkste. Wij hebben dus met Lugo gesproken om te helpen, en de bedoeling was dat hij de mensen zou oproepen. Hij moest de persoon zijn die anderen opriep om een politiek project op te starten..

Op dat moment was Lugo nog geen politicus? Hij had nog niets met de Paraguayaanse politiek te zien?

Nee natuurlijk niet, hij was bisschop.

Maar had hij een politieke carrière gepland?

Ik denk van wel. Het is maar wat ik denk, meer kan ik ook niet zeggen. Ik vertel je dit in grootste vertrouwen. Toen wij naar Lugo gingen om te vragen of hij wou praten voor het volk, herinner ik mij dat Hector Lacognata hem vroeg of hij nóg stéeds politieke intenties had. Maar ik wist van niets en ik vertrouwde heel hard in Hector op dat moment, dus ik dacht dat hij hem dat te goeder trouw vroeg. En Lugo antwoordde toen “neen, ik ben heel comfortabel hier op mijn plaats binnen de Kerk en ik ga die plaats niet verlaten om politicus te worden”. Dus ik dacht ‘dit is de persoon die wij zoeken’. Maar toen hij hier aankwam op het plein en op het podium kwam, waren er bijna 50 000 mensen zijn naam aan het roepen. Eender wie zou flauw vallen. Volgens wat ik kon zien.. vanaf dat moment heeft hij zijn politieke ambities terug op gang gezet. En er zijn twee dingen gebeurd: Lugo had opnieuw politieke ambities en de PLRA voelde dat dit het moment was om de Partido Colorado van de macht te verdrijven. En vanaf toen begon heel het proces op gang te komen, Lugo werd kandidaat, zijn broer verscheen (VT), wij probeerden een alliantie te vormen die over het land kon regeren. In feite hebben we gezegd en we blijven ook volhouden, dat deze nieuwe regering niet als de vorige kon zijn. Deze regering moest een regering zijn na 60 jaar Colorado’s en moest goed zijn. Desondanks hebben we nu net het tegenovergestelde. Tussen grap en ernst, het lijkt alsof zij een handboek hebben: “10 passen om de Colorado’s opnieuw aan de macht te brengen” én ze nog duizend jaar te laten blijven!

Maar dus die groep liberalen (PLRA) nemen het initiatief en er beginnen sterke geruchten te klinken over Lugo mét de PLRA. En het gedrag van het electoraat hier, in België, in Zwitserland, Noorwegen, Japan en de VS is 80% emotioneel en 20% rationeel. Achteraf bekeken was ons discours veel te rationeel voor een electoraat dat daar niet veel belang aan hecht. Het volk wou de colorado’s eruit gooien, en daar is voor gestemd in 2008.

Het waren dus geen stemmen pro-Lugo maar contra-Colorado’s?

Er waren een aantal samenlopende factoren. Ten eerste dat Lugo bisschop was. Dus dat was al iets ‘anders’, eens geen politicus, dat was al goed. Dat is wat mensen op het eerste zicht dachten. Ze zijn die traditionele politici beu, dus we brengen voetballers, acteurs,.. als het maar geen politici zijn. Maar dat draait allemaal nog slechter uit. Nuja, Lugo was bisschop, hij droeg die heilige aureool en stond boven alle goed en kwaad. Ten tweede was er een sterke verdeling binnen de Partido Colorado. De mensen geloofden dat ze Castiglioni zijn verkiezing hadden gestolen. Ik geloof niet dat ze hem bestolen hebben, ik denk dat hij in zijn recht verloren heeft. Waarom? Voor een eenvoudige reden; binnen de Partido Colorado is er geen plaats voor nieuwe praktijken. En hij vormde , op zekere wijze, een bedreiging voor de traditionele praktijken van de partij. Hoewel hij nog steeds hetzelfde deed; hij kocht ook stemmen. Maar laten we zeggen dat hij iemand was die toch voor verandering zou zorgen.

Nu, Castiglioni zegt dat het een val was en die zogenaamde val wordt een thema binnen de partij. Ten derde, is er iets dat dient te worden opgemerkt. De mensen hebben niet enkel contra-Colorado's gestemd, de mensen hebben contra-Nicanor gestemd. Want Nicanor, naast het feit dat hij een onevenwichtige persoon is, want dat is hij jammer genoeg.. Ik denk dat Nicanor één van de beste presidenten van Paraguay was. Hij heeft veel voor het land gedaan. Meer zelfs, ik denk dat Nicanor de Zedillo van Paraguay was. Zedillo was de president van Mexico voor Vicente Fox. Hij organiseerde de overheid, zodat in 2000 de PRI na meer dan zeven decennia de macht kwijtraakte. Wel Nicanor deed hetzelfde en uiteindelijk viel de Partido Colorado. En op zeker manier is de partij juist daarom gevallen. Want de hervormingen die we doorgevoerd hebben, waarin wij ook de partido colorado gesteund hebben bijvoorbeeld de belastinghervorming, zorgden voor een kritische massa. Een massa belastingplichtigen die de hervormingen voelden in de portemonnee. Ik heb geen enkele wetenschappelijke basis, maar laten we zeggen dat in de acht jaar hier mij enige vorm van autoriteit geven om hierover te opiniëren.

Maar de partijen vormen dus de alliantie en Lugo wint de verkiezingen. Op dat moment schrijf ik een artikel. Er bestaat een lied dat heet '*Todo cambia*', ik weet niet of je het kent? Het lied werd gezongen door Mercedes Sosa. En zij zingt '*Si cambia la superficial, cambia tambien lo profundo*' (als het oppervlakkige veranderd, verander dan ook wat diep vanbinnen zit). Dus ik heb dat tweede deel gebruikt als uitgangspunt voor een artikel; zal het ook diepgaand veranderen? Het tijdschrift 'Le monde diplomatique' had mij geschreven dat artikel te schrijven. Dat is een Braziliaans tijdschrift. Dus de hoofdredacteur schreef mij en ik schrijf het artikel. Daarin schrijf ik over de verkiezingen van 2008 met drie hoofdkandidaten: een bisschop, een schoollerares en een militair. Maar waar zijn de politici gebleven? Er zijn geen politici. En ze hebben mijn artikel niet gepubliceerd. Dus ik schrijf naar de hoofdredacteur en hij antwoordt: "Weet je wat Sebastian, wij zijn eigenlijk op zoek naar iemand die ook in het voordeel van Lugo schrijft. Want ons tijdschrift is progressistisch". Dus ik zeg "ah ok dit is dus censuur?! Julie vragen mij om een artikel te schrijven, je leest het, de inhoud zint je niet en dus publiceren jullie niet. En als jullie iemand vinden die pro-Lugo schrijft, zoeken jullie dan ook iemand die contra is? Ik walg van jullie". Zo heb ik het geschreven " ik walg echt. Want dit is wat jullie zelf aanklagen, waar jullie andere grote bedrijven enzo van beschuldigen. Maar wanneer jullie de macht in handen krijgen doen jullie exact hetzelfde". Maar wat ik toen in dat artikel schreef, is ongeveer ook uitgekomen. Het was ook niet moeilijk, ik moest er niet voor naar een orakel om de toekomst te voorspellen. Het was allemaal vrij voorspelbaar: het zijn dezelfde honden met een andere halsband. De liberalen hebben de macht overgenomen en ***Lugo blijft bisschop. Hij heeft geen enkele haast om de aardse problemen op te lossen, want hij leeft in een spirituele wereld.***

Hij is nog steeds met dat spirituele bezig?

Ja absoluut. Hij is jammer genoeg een persoon die op zekere wijze veel ondeugden reflecteert van het Paraguayaanse volk. Hij houdt niet van hard werken, hij is amoreel; hij heeft geen sterke morele principes. In feite, het moment dat hij ruzie krijgt met de Katholieke Kerk breekt hij zijn gelofte van bisschop en dat was al een belangrijke contradictie om zijn persoonlijkheid te definiëren. Maar jammer genoeg in Paraguay, door de dictatuur van Stroessner, is er niet alleen gebroken met het formele onderwijs-proces, maar ook het onderwijs van waarden, instituties is helemaal verouderd. Dat wil niet zeggen dat we als gemeenschap verloren zijn en helemaal niets meer kunnen bereiken. Want dat willen sommige collega's politici ons ook laten geloven. We kunnen dat veranderen, en dat doe je via investeringen in onderwijs en integratie van technologie. Vandaag de dag zijn er middelen om dat direct aan te vechten en sneller dan het vroeger kon. Maar laat ons zeggen dat in 2008 de mensen dachten "welja hij was bisschop, maar wat dan nog? Uiteindelijk stelen politici hier meer dan de Kerk". Nadien komt dan het nieuws over zijn zoon, de populariteit van Lugo daalt met ongeveer 20%. En daarna wordt hij ziek, kanker, en hij geneest. Zijn populariteit stijgt weer tot 40%. Deze schommelingen reflecteren het profiel van de Paraguayaanse gemeenschap. Een gemeenschap die zich laat leiden door affecties. Zo zijn we, we willen elkaar aanraken, omhelzen en terwijl we praten raken we elkaar aan. Dat is de Paraguayaanse gemeenschap. Dus er is die cultuur van "ocharme, hij is ziekjes en we moeten hem helpen". En hetzelfde zal nu gebeuren voor de deal die hij in Itaipu zal sluiten.

In september 2008. Ik ga elk jaar naar Bilbao want mijn familienaam Acha is baskisch dus de PNV nodigt mij uit. Ze nodigen mij uit voor enkele toespraken en lezingen. Dus ik ga naar daar. En in 2008 toen ik ging vroegen ze mij naar de bisschop van Paraguay. En ik zeg als bisschop is het eerste wat hij moet doen mirakels waarmaken. En inderdaad, hij haalt 40%. Die 40% hebben ze te danken aan Nicanor. Maar als ze het al weten, zal niemand dat toegeven. Maar dat is de vrucht van het orde op zaken stellen, van de fiscale reformaties, het verminderen van de buitenlandse schuld, de armoede was met 7% gedaald. Nu is die opnieuw gestegen. Ik denk dat dat het meest verwerpelijkste deel is van Lugo, hij is lui en hij omringt zich met zijn eigen mensen, die arm zijn. Maar dat zullen ze tegen 2013 wel niet meer zijn. Maar desondanks is er een zeker deel van de bevolking dat geen voordeel haalt uit zijn sociaal programma. Ik denk dat dat het ergste is. De Partido Colorado is veel meer dan een politieke partij. Ik ben geen Colorado, meer grootvader aan vaders kant was Liberaal, aan moeders kant Febrerista. Dus wij zijn als familie vervolgd geweest, verbannen, gevangen genomen en gefolterd tijdens de dictatuur. Dus ik ben de eerste om te zeggen dat ik wil dat de Partido Colorado verdwijnt. Maar het één iets omdat te willen, iets anders is om ervoor te werken als politicus. En dan moet je verstaan dat het de culturele expressie is van het volk. Een politieke partij in het algemeen zoals ook de PNV, naar die bijeenkomsten komen 15 000 Basken van over de hele wereld, dat impressionant.

En de president van de partij houdt dan een speech in hun dialect, daar begrijp je dus niets van. Niemand begrijpt daar iets van. De ouderen verstaan het niet omdat ze tijdens de dictatuur van Franco die taal niet mochten spreken en de jongeren zijn ook met andere dingen bezig, die kennen drie woorden en dat is het. Er dus een kleine groep intellectuelen die er wel iets van verstaan. Het is niet zoals het Guarani hier, dat wanneer iemand Guarani spreekt iedereen denkt 'wauw Guarani'.

Goed, de Colorado partij is ook een culturele expressie. Ik zou willen dat ze verdwijnen, maar ze kunnen niet verdwijnen en gaan ook niet verdwijnen. Dat zou ook niet goed zijn, ze moet veranderen niet verdwijnen. Maar je moet toegeven dat de partido colorado er wel in geslaagd is om de hulp te institutionaliseren, meer dan de Paraguayaanse staat zelf. Natuurlijk een institutionalisering die absoluut absurd was; het zijn personen die gunsten verlenen aan hun vrienden. Iets dat in termen van de westerse democratie niet goed is, maar het is een institutie. Een manier om dat te overwinnen is de Staat zelf te institutionaliseren, dus de macht wegnemen bij de politieke dirigent en die verleden over de publieke functionarissen. Deze historische kans is nu met Lugo aan ons voorbij gegaan. En er is geen manier om dat goed te spreken.

Omdat Lugo nooit capabel is geweest om die veranderingen door te voeren?

Ik denk dat het belangrijkste probleem van Lugo zijn alliantie is, de PLRA houdt alles tegen. De Partido Liberal Radical Autentico, zoals z'n naam al doet vermoeden is een samenvoeging van verschillende bewegingen. Zij verwarren liberalisme met losbandigheid en denken dat ze mogen doen wat ze willen. Lugo is zich daar van bewust, en wat heeft hij gedaan? In plaats van te onderhandelen met de partij en de anderen, heeft hij de vier belangrijkste leiders genomen en ze elk een belangrijke positie gegeven. En daarmee was het probleem opgelost. Vanaf het begin wilden ze dus niet institutionaliseren. Want de idee die Lugo naar buiten bracht was die van het Chavisme, hoewel neen, eerder een light versie van het socialisme met als belangrijkste opdracht: de armen helpen, maakt niet uit hoe. Hij wil de mensen met lepeltje komen voederen en zo de problemen oplossen. Maar ik denk dat de dingen zo niet werken. En hetzelfde gebeurt in Venezuela ook bij Chavez, voor de eerste keer daalt zijn populariteit onder de 50% en zijn macht is in gevaar. Met een groot verschil, Lugo heeft nog geen tiende van de capaciteiten die Chavez heeft, of Correa, of Morales. Lugo is een prinsje van de Kerk, hij is een bisschop. Hij zit op zijn troon terwijl de ministers werken. Want zijn ministers zijn z'n hulpbisschoppen en priesters en hij moet van hen vernemen wat er aan de hand is. Want hij is zelf nergens verantwoordelijk voor.

Maar heeft hij dan geen enkel idee van wat er aan de hand is in het land?

Ik denk dat hij het wel weet. Maar zoals ik al zei, zijn morele perceptie is absoluut disfunctioneel. Voor hem zijn de dingen maar zoals ze zijn 'wat gaan we eraan doen', 'we doen wat we kunnen', 'God zal voorzien'. Zo is hij.

Ik heb hem verschillende keren gezegd “ik ben de eerste persoon die je hier belogen hebt, toen die keer dat ik kwam vragen om voor het volk te spreken. Stop nu met liegen!”. En wanneer je hem confronteert, wordt hij heel oncomfortabel; hij kijkt de andere kant op, staat op, loopt weg. Maar nooit, nooit zal hij je confronteren, hij discuteert ook nooit. Hij heeft nog altijd die klerikale mentaliteit van ‘laat maar voorbijgaan’, *laisser faire laisser passer*.

Ik heb veel spijt van wat er aan het gebeuren is. Want ik denk dat in werkelijkheid de Partido Colorado nu opnieuw veel kans heeft om te winnen in 2013. Lugo is zich niet bewust van wat hij aan het doen is. De mensen zeggen mij “het is een ontspoorde man, die een losbandig leven met vrouwen leidt” maar goed, dat was François Mitterand ook. Ik bedoel, Mao Zedong was ook een vrouwenzot maar hij kon wel regeren.

Een ander groot probleem dat we hebben is dat bij het evalueren van dit alles de mensen niet ambitieus genoeg zijn. We zouden moet in staat zijn om de inflatie tegen te gaan, daar bestaan genoeg politieke maatregelen voor.

Paraguay heeft veel potentie om te groeien?

We zijn het enige land ter wereld dat zo veel energie produceert. Ter wereld! Wij hebben energie over. De hele wereld is op zoek naar energie en wij hebben er te veel. Maar we kunnen het niet commercialiseren omdat we nutteloos zijn. Niet omdat Brazilië de slechterik is, wij slagen er niet in om met hen te negotiëren. De Brazilianen zijn, en dat zijn ze altijd geweest, ‘*hijos de su madre*’, dat weten we al sinds het tijdperk van de kolonies. Je moet ons nu niet komen vertellen dat Brazilië een imperium is, het is niet nodig om ons dat te vertellen wij weten dat al lang. Maar hoe kan het zijn dat deze man (Lugo) er niet in slaagt de problemen van de onveiligheid op te lossen?! Hoe kan het zijn dat wij geen ambassadeur in Brazilië hebben? Meer zelfs, in Argentinië hebben we ook geen ambassadeur. Nu hebben ze er onlangs één gestuurd, maar we hebben drie jaar zonder gezeten.

Dat is een beetje het verhaal van Lugo. Een persoon die uiteindelijk heel veel geluk heeft gehad. Ook nu nog. Het gaat beter met de economie, maar dat heeft vooral te maken met conjunctuur, met het goede klimaat. Dat heeft ons gered, niet onze president. En de economische wereldcrisis heeft ons ook een beetje gespaard, waardoor wij er beter uit komen dan andere landen. Maar de armoede en ongelijkheid verbeteren niet. Zijn discours was streng maar uiteindelijk geeft hij ook alle jobs aan zijn broers, neven, vrienden. Hij ontslaat ambtenaren die uiterst bekwaam zijn zoals de directeur van de douane nu onlangs; een persoon die zonder enige twijfel altijd eerlijk was. En in de plaats zet hij daar een louche persoon aan het hoofd, hij lijkt wel een zanger uit een Mexicaans kwartet, *el cordobes*. Hoe kun je zoiets uitleggen? Hij zorgt dus zelf voor instabiliteit in zijn kabinet. Want als jij de slechte vervangt, ok, dan weet je als je je slecht gedraagt vlieg je eruit. Maar als je de goeie personen gaat vervangen dan begint de rest te denken dat ze de dingen ook maar fout moeten doen. En dan klaagt hij over het feit dat hij geen stabiliteit heeft.

Maar maakt hij die beslissingen zelf, of zijn die ook ingegeven door zijn entourage?

Ja dat doet hij zelf. Uiteindelijk is hij diegene met de pen in de handen en moet hij zijn handtekening zetten. En als hij niet wil dan tekent hij niet. Maar zijn karakter is duidelijk niet sterk genoeg om tegen anderen in te gaan en te zeggen 'neen ik doe het niet'.

Voor hij verkozen werd zei hij dat hij de helft van zijn loon zou afgeven aan de inheemse volkeren. Hij wou ook de presidentiële woning niet betrekken. Waren dat loze beloften? Of heeft hij ooit de intentie gehad dat echt te doen?

Ik denk dat heel veel mensen daarvoor gevallen zijn. Ik heb het nooit geloofd. Mijn probleem met Lugo is dat ik nooit enige verwachtingen van hem heb gehad, geen enkele. En op dit moment gebeurt exact wat ik verwacht had. Het probleem is dat de mensen in Latinobarometro. Dat is een rondvraag elk jaar in Latijns-Amerika over de perceptie van de economie, de gemeenschap en de politiek. Paraguay heeft ongeveer de laagste aanvaarding van democratie, 64% van de mensen zeggen dat ze een 'goede dictatuur' zouden aanvaarden. Ik vraag aan mijn leerlingen van de universiteit 'wie is er voor de dictatuur?'. En meestal steken enkelen de hand op, zeker 3 of 4 per klas van 40 leerlingen. En dan vraag ik ook waarom. In mijn klas mogen ze doen en zeggen wat ze willen, alles maar ze moeten onderbouwen waarom. En dan antwoorden ze 'omdat het leven beter was, er was meer veiligheid'. Ik vraag de namen van die mensen en noteer die. En op het einde van de les roep ik die namen af en zeg 'Juan, Pedro en Ana hebben geen toestemming om examen af te leggen voor mijn vak, ze zijn gebuisd'. En dan begint de tumult natuurlijk, maar ik zeg dan 'jullie waren toch voor de dictatuur, wel ik ben de dictator en ik zeg dat jullie niet mogen meedoen'. En dan snappen ze het wel. De meeste mensen zijn voor de dictatuur als die in hun voordeel is, maar als ze in hun nadeel is eisen ze democratie.

Toen Lugo in 2008 won zei de Latinobarometro 85% aanvaardt de democratie. En ik heb gesproken met de chef van Latinobarometro en zij zei 'dit is heel gevaarlijk, het getal is té hoog, de verwachtingen zijn te hoog'. En dat is ongeveer wat gebeurd is, een deel van de mensen voelden zich nadien gewoon afgezet.

Omdat ze te veel verwachtten van Lugo?

Ja veel te veel. Ze verwachtten te veel, maar Lugo beloofde ook te veel. Hij ging niet in het presidentiële huis wonen, ging inderdaad de helft van zijn loon afgeven. Sommige mensen zijn dat vergeten. Hij ging voor de armen vechten. 63 reizen heeft hij de afgelopen drie jaar al gemaakt, alstublieft! Zijn situatie is even tegenstrijdig als onze gemeenschap zelf. Ik ben iemand die ontzettend veel van z'n land houdt, ik ben verliefd op mijn land. Maar ik moet ook toegeven dat we tegenstrijdigheden hebben waar je heel moeilijk mee om kunt gaan en die voor veel frustraties zorgen.

Ik word bijvoorbeeld echt gefrustreerd hier in het parlement. Ik krijg doodsbedreigingen, kan niet meer buiten komen zonder bodyguards. Waarom? Omdat eerlijk zijn in dit land een prijs heeft. Ten minste in de politiek.

Maar hebben de Paraguayanen nog hoop dat alles zal veranderen? Wat mij opvalt is dat het hen, en vooral de jongeren dan, precies helemaal niet interesseert. Ze gaan niet stemmen, ze weten niet wat er gebeurt..

Er is een heel slechte academische vorming, heel slecht. De mensen weten niet wat politiek is, wat een republiek is of democratie. Tot er iemand op straat hun dat uitlegt. Dus het is 'de straat' die de mensen vertelt wat politiek is, of wat democratie is en wie de politici zijn. En de eerste reactie van veel mensen is 'ok ik hou niet van politiek dus ik ga niet stemmen'. Ok heel goed, anderen zullen wel voor u stemmen, geen probleem. Maar ik denk dat het gebrek aan opvoeding, aan burgerlijke waarden ook iets is waar de Partido Colorado voor gezorgd heeft. Want anders zou de Partido Colorado moeten tonen wat politiek was, en politiek was geld stelen om het aan de vrienden te geven en zo stemmen te kopen. En die praktijken worden aangeleerd in het huis van de colorado's. En het is heel moeilijk mensen daarmee te confronteren in de universiteit bijvoorbeeld en te zeggen "weet je wat, dat is slecht". Mensen zeggen "oh jij bent Kamerlid, dan heb je zeker een appartement in Miami of Punta del Este". Maar ik heb dat niet, ik rijd ook met een oude auto. Maar dat is een stereotype van 'de politicus' waar de Partido Colorado voor gezorgd heeft. En het probleem is dat Lugo dat bevestigt. Want hij komt aan de macht en wat doet hij? Hij koopt een moto, een Harley Davidson van 45 000 dollar. Hij koopt huizen voor heel zijn familie en auto's. En voor de mensen is dat een bevestiging.

Voor ik naar hier kwam zeiden de mensen mij ook " pas op met die poltici, ze zijn allemaal corrupt en gevaarlijk"..

Ik noemt dat sociale schizofrenie. Ze zeggen dat ze niets met politiek willen te maken hebben, maar ze komen je wel om jobs vragen. Ze zeggen dat ze niet gaan stemmen, maar ze komen je vragen om met de rechter te spreken om hun zoon vrij te pleiten. Ze zeggen dat ze de politici haten, maar wanneer hun zoon naar de universiteit gaan, bellen ze je om een plaats vrij te houden. En als jij zegt dat je dat niet doet, dan ben je nutteloos. Ze haten dat de politiek zo is, maar ze doen er wel zelf aan mee. Ik mag daar niet over klagen want ik ben in de politiek gegaan, en ik wist dat ze zo was. Het is als een voetballer die kwaad wordt omdat de bal vliegt en hij niet weet waar ze zal landen. Het is deel van het spel.

We moeten de boodschap radicaal veranderen. Ik weet niet hoe. Wij zijn op dit moment bezig met focus groepen en survey's om dat uit te zoeken. Wat we moeten zeggen en vooral hoe we het moeten zeggen. En goed, we zullen zien hoe we het er van af brengen.

Maar zelfs mijn ex-klasgenoten vragen mij om gunsten. Dat zijn mensen die gestudeerd hebben, in Europa, in de VS.

Een vriend van mijn vrienden heeft gedoctoreerd in Salamanca. Een paar jaar later, enkele dagen voor de verkiezingen, kwam ik hem tegen. En ik vroeg “wie ga je stemmen?”. En, ik kon het bijna niet geloven, maar hij antwoordde “wel voor diegene die de beste barbecue geeft”. Wat is die dan gaan studeren? Kok? Is hij gespecialiseerd in vlees misschien? Maar hier zeggen de mensen “zo is het nu eenmaal in Paraguay” en daarmee wassen ze hun handen schoon. Ik gebruik veel beeldtaal wanneer ik de mensen iets uitleg. Denk bijvoorbeeld aan wat er gebeurd is met onze nationale ploeg tijdens het laatste WK. We hebben toen bijna van Spanje gewonnen; de wereldkampioen. We zijn tot bij de 8 beste geraakt! Als Spanje het kon, waarom wij dan niet? Het is een kwestie van hard werken, discipline en opofferingen. Daar zijn geen geheimen in.

Hier durft men nog te zeggen dat we nu problemen hebben omdat we vroeger een kolonie waren en onderdrukt werden. Dat was lang geleden. Australië was ooit een gevangenis en is nu één van de meest ontwikkelde landen van de wereld. Wij moeten dus ook geen excuses gebruiken. Maar er zit wel ergens waarheid in, vooral in de politieke cultuur zijn daar nog overblijfselen van terug te vinden. Bij de guaranies werden geen afwijkende meningen toegestaan. Als iemand niet akkoord was had hij twee opties: aanvaarden of weggaan. In de eerste grondwet van Paraguay in 1844 werden de guarani als referentie genomen. En die gewoontes werden overgenomen door de autocratie. En van de 200 jaar dat we onafhankelijk zijn, hebben we er meer dan 100 onder dictaturen geleefd. Dus de mensen zeggen hier “zo is het nu eenmaal in Paraguay” omdat niemand er tegenin wil gaan, omdat het sociaal niet staat om dat te doen. Aan mij vragen ze vaak waarom ik zo veel klaag, “is er dan niets dat je goed vindt?”. “Vindt jij het dan wel allemaal goed? Want dan zwijg ik hé!”. We zijn nu een project gestart om kinderen een computer te geven. En dan zeggen de mensen “je wil al computers geven maar de klaslokalen zijn nog niet klaar”. Maar kunnen we niet een beetje ambitieuzer zijn en die twee dingen tegelijk doen? Neen, we gaan eerst lokalen maken en dan binnen twintig jaar een computer geven. Je moet de kansen nu grijpen. Maar zo is het Paraguayaanse volk nu eenmaal. Dat is niet goed of slecht. Maar zo zijn we.

Een laatste vraag. De herverkiezing van Lugo, komt die erdoor?

Ik denk het niet. De intentie is reëel, van Lugo. En hij zal zijn liberale alliantiegenoten sterk onder druk zetten. De waarheid is dat ze geld en macht geroken hebben en nu kunnen ze niet meer zonder. Ik heb gelukkig van mijn ouders leren werken. Als er morgen iets gebeurt en ik moet hotdogs gaan verkopen dan doet ik dat. Maar daarmee behoor ik tot een miniem deel van de Paraguayaanse gemeenschap. Het zal dat Baskisch bloed zijn.

Maar het lijkt mij heel duidelijk dat Lugo zijn mensen aan het positioneren is. Dat is een gigantische fout. Hij is hetzelfde aan het doen als Nicanor. Lugo is begonnen met een mars tegen Nicanor die zichzelf onschadelijk achtte en nu doet hij hetzelfde.

Wat moet je doen om de wet te veranderen?

Je moet een hervorming van de grondwet laten goedkeuren; en daarvoor moet je de goedkeuring krijgen van twee derden van het congres. En dat haalt Lugo nooit.

Maar moest het er toch doorkomen, haalt Lugo het dan opnieuw in de verkiezingen?

Ik denk het niet. Maar ik ben niet zeker, je weet nooit. Maar waarmee gaat hij dan verder? Hij laat niet veel goeds achter. Misschien als het nu lukt met Itaipu. Wat eigenlijk ook niet zo groots is. Veel mensen hebben kritiek op mij omdat ik kritiek heb op de regering. Maar als je dan die mensen terug zoekt dan zie je dat ze ergens wel een zoon of dochter hebben die via via een plaatsje heeft gekregen in het congres of een job via Lugo. Waar zijn de overtuigde 'Lugoïsten'? Ik heb er nog geen gevonden. Alle mensen die goed over Lugo praten, werken ook voor of met hem. Bij Nicanor was dat nog te begrijpen want ze zeiden dat hij goed was maar ze waren ook al jaren colorado's. Het was een kwestie van loyaliteit aan hun partij. Maar hier is geen loyaliteit, het gaat puur om eigen interesse. En als Lugo de grondwet wou veranderen dan had hij dat in het begin van zijn ambtstermijn moeten doen. Toen hij nog meer dan 80% acceptatie had.

Bovendien, hier in Paraguay staat geen straf op corruptie. Niets! Mensen aanvaarden het gewoon. Moest in Chile of Uruguay een president een buitenechtelijk kind hebben, het zou geen twee maanden duren of hij werd afgezet. Hier hebben de mensen die formele en informele opvoeding niet. Van Stroessner mocht je niet opkomen tegen de overheid, en dat is blijven hangen. En hier moeten de mensen ook zien om te geloven. Dus als iemand je iets zegt over eerlijkheid, dan willen ze dat zien. Maar er is geen groots voorbeeld van eerlijkheid. We dachten dat Lugo dat ging brengen maar we hebben ons vergist. Allemaal!

VI. BIBLIOGRAFIE

AIBAR, J. (2008), "*Vox populi*", *Democracia y populismo en America Latina*, Mexico: Flasco, 363p.

AIDT, T.S. (2000), 'Information and voting' in *Electoral studies*, 19: 349-362

ARENAS, N., CALCANO, G.L. (2004), 'Los Circulos Bolivarianos. El mito de la unidad del pueblo' in *Revista Venezolana de Ciencia Politica*, 25, 1: 6-42

AUYERO, J. (2000), *Poor people's politics: Peronist Survival Networks and the Legacy of Evita.*, Durham : Duke University Press, 257p.

BARR, R.R. (2009), 'Populists, outsiders and anti-establishment politics' in *Party Politics*, 15, 1: 29-48

BENTON, A.L. (2005), 'Dissatisfied Democrats or Retrospective Voters?: Economic Hardship, Political Institutions, and Voting Behavior in Latin America' in *Comparative Political Studies*, 38, 4: 417-442

BID (Banco Interamericano de desarrollo) (2006), *The politics of policies. Economic and social progress in Latin American 2006 report*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press

BRITEZ, B. (2002), 'La devaluación del voto ciudadano como resultado del deterioro de la representatividad' in *Novapolis*, 1: 62-68

CANESSA, A. (2006), 'Todos somos indigenas: Toward a New Language of National Political Identity' in *Bulletin of Latin American Research* 25, 2: 241-263

CANON, D. T. (1990), *Actors, Athletes, and Astronauts: Political Amateurs in the United States Congress*. Chicago: The University of Chicago Press, 180p.

CANOVAN, M. (1999), 'Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy' in *Political Studies*, 47: 2-16

CARRERAS, M. (2010), *The rise of outsiders in Latin America, 1980-2010 : An institutionalist Perspective*, Pittsburgh : University of Pittsburgh, 41p.

CEPALSTAT (2011), *Estadísticas de America Latina y el Caribe*, (on line), <http://websie.eclac.cl/sisgen/ConsultaIntegrada.asp>, gelezen op 21-05-2011

CONNIFF, M. (1999), *Populism in Latin America*, Tuscaloosa: University of Alabama Press, 243p.

CORRALES, J. (2008), 'Latin Americas's Neocaudillismo: Ex-Presidents and Newcomers Running for President... and winning' in *Latin American Politics and Society*, 50, 3: 1-35

DGEEC (2007), *Estadísticas vitales – Paraguay 2006-2007*, (on line), <http://www.dgeec.gov.py/>, gelezen op 21-05-2011

DGEEC (2009), *Seguridad Ciudadana*, Asuncion: DGEEC, 75p.

DIX, R. (1985), 'Populism: Authoritarian and Democratic' in *Latin American Research Review*, 20, 2: 29-52

ELCHARDUS, M. (2002), *De dramademocratie*, Tiel : Lannoo, 208p.

EUROSTAT (2007), *Sociale bescherming in België*, (on line), <http://www.socialsecurity.fgov.be/docs/nl/publicaties/brochure-sespros-2011-nl.pdf>, gelezen op 27-05-2011

FIORINA, M. P. (1981), *Retrospective Voting in American National Elections*. New Haven: Yale University Press, 249p.

GJERDE, C. (2005), *Political Institutions and extreme presidents. Comparing presidential systems in Africa, Asia and Latin America, 1974-2004*, Oslo : University of Oslo

HAGOPIAN, F. (2005), 'Government Performance, Political Representation, and Public Perceptions of Contemporary Democracy in Latin America', 319-362 in HAGOPIAN, F., MAINWARING, S.P. (eds.), *The Third Wave of Democratization in Latin America: Advances and Setbacks*, Cambridge: Cambridge University Press, 375p.

HAMMOND, C. (2005), 'The wider benefits of adult learning: An illustration of the advantages of multi-method research' in *International Journal of Social Research Methodology*, 8, 3: 239–255

HAWKINS, K.A. (2010), *Venezuela's Chavismo and Populism in Comparative Perspective*. New York: Cambridge University Press, 290p.

HIRSCHMAN, A. (1970), *Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States*, Cambridge: Harvard University Press, 162p.

HIRSCHMAN, A. (1979), 'Against Economic Determinants' 65-94 in COLLIER, D. (ed.), *The New Authoritarianism in Latin America*, Princeton: Princeton University Press, 470p.

HOYLES, C., KUCHEMANN, D., HEALY, L., YANG, M. (2005), 'Students' developing knowledge in a subject discipline: Insights from combining quantitative and qualitative methods' in *International Journal of Social Research Methodology*, 8, 3: 225–238

IDEA (2011), *Voter turnout*, (on line), <http://www.idea.int/resources/databases.cfm>, (on line), gelezen op 21-05-2011

- IMF (2011), *Twenty-third meeting*, (on line), <http://www.imf.org/External/spring/2011/imfc/statement/eng/chl.pdf>, gelezen op 13-05-2011
- JACKMAN, S. D. (2001), 'Compulsory Voting', 1- 11 in SMELSER, N. J., BALTES, P. B. (eds.), *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*. Oxford: Elsevier.
- JAGERS, J. (2006), *De stem van het volk. Populisme als concept getest bij Vlaamse politieke partijen*, (on line), <http://webhost.ua.ac.be/m2p/index.php?page=publications&id=66>, gelezen op 20-05-2011
- JONES, M. P. (1994), 'Presidential Election Laws and Multipartyism in Latin America' in *Political Research Quarterly*, 47, 1: 41-57
- JONES, M. P. (1995), ' A Guide to the Electoral Systems of the Americas' in *Electoral Studies*, 14, 1: 5-21
- JONES, M. P. (1999), 'Electoral Laws and the Effective Number of Candidates in presidential Elections' in *The Journal of Politics*, 61, 1: 171-184
- KING, A. (2002), 'The outsider as political leader : the case of Margaret Thatcher' in *British Journal of Political Science*, 32 : 435-454
- KNIGHT, A. (1998), 'Populism and Neo-Populism in Latin America, Especially Mexico' in *Journal of Latin American Studies* 30, 1: 223–248
- LAAKSO, M., TAAGEPERA, R. (1979), 'Effective Number of Parties: A Measure with Application to West Europe' in *Comparative Political Studies* 12: 3-27
- LACHI, M. (2009), *El debate ideologico en la era Lugo*, (on line), http://germinal.pygglobal.com/pdf/debate_ideologico_lugo.pdf, gelezen op 11-05-2011
- LACLAU, E. (2005), 'Populism: What's in a name?', 32-49 in PANIZZA, F. (ed.), *Populism and the Mirror of Democracy*, London: Verso, 358p.
- LAGOS, M. (2008), 'Latin America's Diversity of Views' in *Journal of Democracy*, 19, 1: 111-125
- LEVITSKY, S., CAMERON, M.A. (2003), 'Democracy without Parties? Political Parties and Regime Change in Fujimori's Peru' in *Latin American Politics and Society*, 45, 3: 1-33
- LIJPHART, A. (1997), 'Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma' in *American Political Science Review*, 91:1—14
- LINZ, J. J. (1990), 'The Perils of Presidentialism' in *Journal of Democracy*, 1, 1: 51-69

- LINZ, J. J. (1994), 'Presidential or Parliamentary Democracy: Does it Make a Difference?', 3-90 in LINZ, J., VALENZUELA, A. (eds.), *The Failure of Presidential Democracy*, Baltimore: Johns Hopkins University Press, 652p.
- LUKACS, J. (2006), *Democracy and populism: fear and hatred*, United States of America: R.R. Donnelley & Sons, 256p.
- MADDISON, A. (2010), *Statistics on world population, GDP and per capita GDP, 1-2008*, (on line), www.ggdc.net/maddison/Historical_Statistics/horizontal-file_02-2010.xls, gelezen op 26-05-2011
- MADE (2008), *Mas alla de las Elecciones*, Centro de Politicas Publicas, Universidad Catolica de Asuncion : 34p.
- MAINWARING, S. P. (1993), 'Presidentialism, Multipartism, and Democracy: The Difficult Combination' in *Comparative Political Studies*, 26, 2: 198-228
- MARTINI, M. (1999) 'Paraguay. Comienza la democracia?' in *Nueva Sociedad*, 161: 13-18
- MAYORGA, R. (2006), 'Outsiders and Neopopulism: The Road to Plebiscitary Democracy', 132-170 in MAINWARING, S., BEJARANO, A.M., PIZARRO, L.E. (eds.), *The Crisis of Democratic Representation in the Andes*, Stanford: Stanford University Press, 375p.
- MINGERS, J. (2001), 'Combining is research methods: Towards a pluralist methodology' in *Information Systems Research*, 12, 3: 240-259
- MORGENSTERN, S., SIAVELIS, P.M. (2008), 'Political Recruitment and Candidate Selection in Latin America: A Framework for Analysis', 3-38 in MORGENSTERN, S., SIAVELIS, P.M. (eds.), *Pathways to Power: Political Recruitment and Candidate Selection in Latin America*, University Park: The Pennsylvania State University Press, 375p.
- N. (2006), 'The return of populism. A much-touted move to the left masks something more complex: the rebirth of an influential Latin American political tradition' in *The Economist*, 12.04.2006
- N. (2007), 'Interview with José Vicente Rangel' in *Ultimas Noticias*, 11.02.2007
- N. (2007), 'Lugo, Castiglioni y Blanca son los candidatos mas famosos' in *Ultima Hora*, (online), <http://www.ultimahora.com/notas/57734-Lugo,-Castiglioni-y-Blanca-son-los-candidatos-m%C3%A1s-famosos-> (26.08.2007)
- N. (2009), 'La popularidad de Fernando Lugo sufre una brusca caída' in *Ultima Hora*, 16.04.2009
- NANNESTAD, P., PALDAM, M. (2000), 'Into pandora's box of economic evaluations; a study of the Danish macro VP-function, 1986-1997' in *Electoral studies*, 19:123-140

NAVIA, P., WALKER, I. (2008), 'Political Institutions, Populism, and Democracy in Latin America', 245-268 in MAINWARING, S., SCULLY, T.R. (eds.), *Democratic Governance in Latin America*, California: Stanford University Press, 415p

O'DONNELL, G. (1994), 'Delegative Democracy' in *Journal of Democracy*, 5, 1: 55-69

ORTIZ, S.L. (2008), *El Ocaso el estado Stronista. Elecciones políticas y cambio social*, (on line), <http://www.scribd.com/doc/55228089/El-Ocaso-Del-Estado-Stronista-Ortiz-Sandoval>, gelezen op 06-05-2011

ORTIZ, S.L. (2010), *Los avatares de una promesa. Alcances y límites del "gobierno de cambio"*, (on line), <http://alainet.org/active/40200&lang=es>, gelezen op 06-05-2011

PANIZZA, F. (2005), *Populism and the mirror of democracy*, London: Verso, 358p

PEREZ-LINAN, A. (2003), 'Presidential Crises and Democratic Accountability in Latin America, 1990-1999', 98-129 in ECKSTEIN, S. E., WICKHAM, T.P. (eds.), *What Justice? Whose Justice? Fighting for Fairness in Latin America*, Berkeley: University of California Press, 362p.

PEREZ-LINAN, A. (2007). *Presidential Impeachment and the New Political Instability in Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press, 241p.

PFHAL-TRAUGHBER, A. (1994), *Volkes stimme ? Rechtspopulismus in Europa*, Bonn : Dietz, 191p.

PLOTKE, D. (1997), 'Representation is Democracy' in *Constellations*, 4, 1: 28-44

SANDERS, D. (2000), 'The real versus perceived economy in popularity functions: How much do voters need to know? A study of British data, 1974-97' in *Electoral Studies*, 19: 275-294

SAMUELS, D.J., SHUGART, M.S.(2010), 'Insiders and Outsiders: Madison's Dilemma and leadership Selection', 62-93 in SAMUELS, D.J., SHUGART, M.S. (eds.), *Presidents, Parties, and Prime Ministers*, Cambridge: Cambridge University Press, 375p.

SARTORI, G. (2006), *Elementos de teoría Política*, España: Alianza Editorial, 368p.

SCHLESINGER, J. A., SCHLESINGER, M. (1990), 'The Reaffirmation of a Multiparty System in France' in *American Political Science Review*, 84, 4: 1077-1101

SCHMIDT, G. D. (1996), ' Fujimori's 1990 Upset Victory in Peru: Electoral Rules, Contingencies, and Adaptive Strategies' in *Comparative Politics*, 28, 3: 321-355

SCHULZ, W. (1996), 'Resonance Effects in Television News' in *European Journal of Communication*, 11, 1: 33-55

- SELIGSON, M. A. (2002a), 'The Impact of Corruption on Regime Legitimacy: A Comparative Study of Four Latin American Countries' in *The Journal of Politics*, 64, 2: 408-433
- SELIGSON, M. A. (2002b), 'Trouble in Paradise: The Impact of the Erosion of System Support in Costa Rica, 1978-1999' in *Latin American Research Review*, 37, 1: 160-185
- SIMON, J.L (2007), 'La cuestion Lugo is las soberanias del Paraguay y el Vaticano', ongepubliceerd, 16p.
- SUAREZ, W. C. (1982), 'El poder ejecutivo en América Latina: su capacidad operativa bajoregímenes presidencialistas de gobierno' in *Revista de Estudios Políticos*, 29: 108-144
- TAGGART, P.A. (2000), *Populism*, United States of America: Open University Press, 136p.
- TAGUIEF, P.A. (2002), *L'illusion populiste. De l'archaïque au médiatique*, Paris : Berg International, 182p.
- TANAKA, M. N. (1998), *Los espejismos de la democracia: el colapso del sistema de partidos en el Perú, 1980-1995, en perspectiva comparada*. Lima: Instituto de Estudios Peruanos, 279p.
- TORRE de la, C. (2000), *Populist Seduction in Latin America: The Ecuadorian Experience*, Athens: Ohio University's Center for International Studies, 248p.
- TORRE de la, C. (2007) 'The resurgence of radical populism in Latin America' in *Constellations*, 14, 3: 384-397
- TRANSPARENCY INTERNATIONAL (2011), *Corruption perceptions Index*, (on line), <http://www.transparency.org/>, gelezen op 20-05-2011
- TSJE (2008), *Resultados de las votaciones*, (on line), http://www.tsje.gov.py/e2008/pdf/2008_resultados.pdf, gelezen op 14-03-2011
- TSJE (1992), *Constitucion Nacional*, (on line), <http://www.tsje.gov.py/constitucion-nacional.php>, gelezen op 19-05-2011
- VASCONCELOS, J. (1948), *La raza cosmica: mision de la raza iberoamericana*, Buenos Aires: Espasa-Calpe, 34p.
- WALKER, I. (2008), 'Democracy and populism in Latin America. Working Paper', 34p.
- WEYLAND, K. (2001), 'Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics' in *Comparative Politics*, 34, 1: 1-22

WELP, Y. & SERDULT, U. (2009), *Armas de doble filo: participacion ciudadana en la encrujida*, Buenos Aires: Prometeo Ediciones, 268p.

WRIGHT, S.G., RIKER, W.H. (1989), 'Plurality and runoff systems and number of candidates' in *Public Choice*, 60 : 155-175

YORE, M. (2002), 'Presidencialismo moderado y gobierno de coalición. Emergencia y fracaso de una experiencia inedita' in *Novapolis*, 1: 36-61